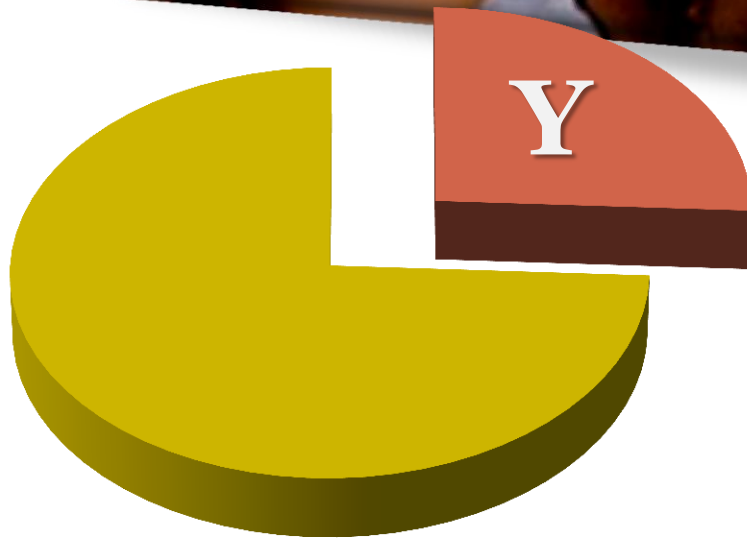

ไลฟ์สไตล์ และ แผนการดำเนินชีวิต
กับแนวคิดการมีบุตร
ของคนเจนเนอร์ชัน Y

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภูเบศร์ สมุทรจักร
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม
มหาวิทยาลัย มหิดล

- เกิด พ.ศ.2525-2546
- อายุ 11-32 ปี
- 25% ของประชากรโลก
- ประมาณ 18 ล้านคน
- 27% ของประชากรไทย
- วัยเจริญพันธุ์ และวัยแรงงาน

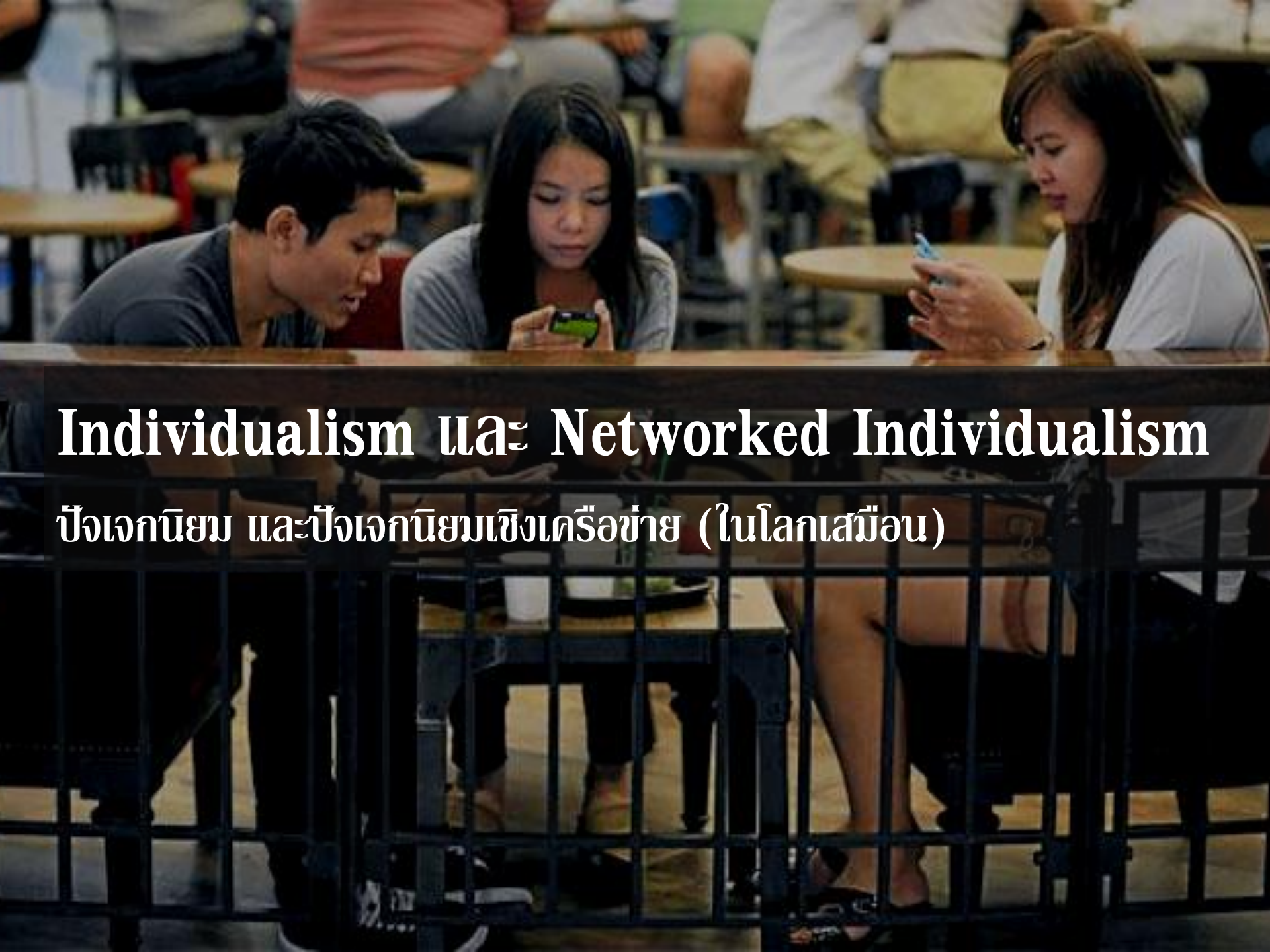
			อันตรภาค	คศ.		พศ.		อายุ	
Kowse และคณะ (2010)	Y	Early Millennials	4	1982	1986	2525	2529	32	28
		Later Millenials	16	1987	2003	2530	2546	27	11
Strauss & Howe (2000)	Y1	First Millennials	6	1982	1988	2525	2531	32	26
	Y2	Second Millennials	5	1987	1992	2530	2535	27	22
	Y3	Third Millennials	5	1993	1998	2536	2541	21	16
	Y4	Fourth Millennials	5	1999	2004	2542	2547	15	10
Bhubate (2014)	Y1	First Millennials	5	1980	1985	2523	2528	34	29
	Y2	Second Millennials	5	1986	1991	2529	2534	28	23
	Y3	Third Millennials	5	1992	1997	2535	2540	22	17
	Y4	Fourth Millennials	5	1998	2003	2541	2546	16	11

A close-up photograph of a hand holding a smartphone. The phone's screen is illuminated with a bright blue light, which casts a strong blue glow over the entire scene. The hand is positioned on the right side of the frame, with the thumb and index finger visible. The background is dark and out of focus.

ทำความรู้จักกับ Gen Y

Me-Generation :

- เสียงของตัวเองที่ดังขึ้น
- ความมั่นใจ ที่หลายคนอาจมองว่า “ก้าวร้าว”
- การให้ความสำคัญต่อ “ความเป็นตัวเอง”

A photograph of three young people sitting at a table in a cafe. A man on the left is looking at a woman in the middle, who is looking at her phone. Another woman on the right is also looking at her phone. In the foreground, there is a dark metal railing with vertical bars. The background is slightly blurred, showing other people and cafe furniture.

Individualism และ Networked Individualism

ปัจเจกนิยม และปัจเจกนิยมเชิงเครือข่าย (ในโลกเสมือน)

Consumerism :

ชีวิต ในสังคมยุคที่มีรายการต้องจับจ่ายมากมาย
“ฟุ่มเฟือย” ในสายตาของเจเนอเรชันอื่น
“จำเป็น” สำหรับเจเนอเรชันวัย
ภาวะฟุ้งฟิงที่นานยาวขึ้น (Prolonged adolescence)
หาเก่ง ใช้เยอะ ออมน้อย

A low-angle shot of two clenched fists reaching upwards against a bright blue sky with wispy white clouds. The fists are breaking through thick, brown, frayed ropes that were previously restraining them. The ropes are draped over the wrists and hang down, symbolizing liberation and triumph.

Burden free :

อิสระจากพันธนาการ เพื่อความยืดหยุ่นของชีวิต

Instant gratification :

อยากประสบความสำเร็จเร็ว รวยเร็ว
เพื่อไลฟ์สไตล์ที่ตัวเองวาดฝัน

Work/Life Balance : สมดุลของชีวิต

รูปแบบการดำเนินชีวิต (Lifestyle) และ
การวางแผนการดำเนินชีวิต (Life plan) กับการมีบุตร

-
- กลุ่มตัวอย่าง เจเนอเรชัน Y 3 (อายุ 18–22)
 - 1,320 ราย
 - กำหนดสัดส่วน ชาย-หญิง เท่ากัน
 - สายวิทยาศาสตร์ 40% สายสังคมศาสตร์ 60%
 - เก็บข้อมูลระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ 2557

อายุที่เหมาะสมสำหรับชายในการแต่งงาน/ มีคู่
 อายุที่เหมาะสมสำหรับหญิงในการแต่งงาน/ มีคู่
 การยอมรับการอยู่เป็นคู่ร่วมกันโดยไม่ต้องแต่งงาน

ยอมรับได้

ยอมรับไม่ได้

วางแผนจะใช้ชีวิตคู่หรือไม่

ใช่

ไม่ใช่

หากใช้ชีวิตคู่คิดว่าจะแต่งงานหรือไม่

แต่งงาน

ไม่แต่งงาน

ท่านคิดว่าจะมีบุตรหรือไม่

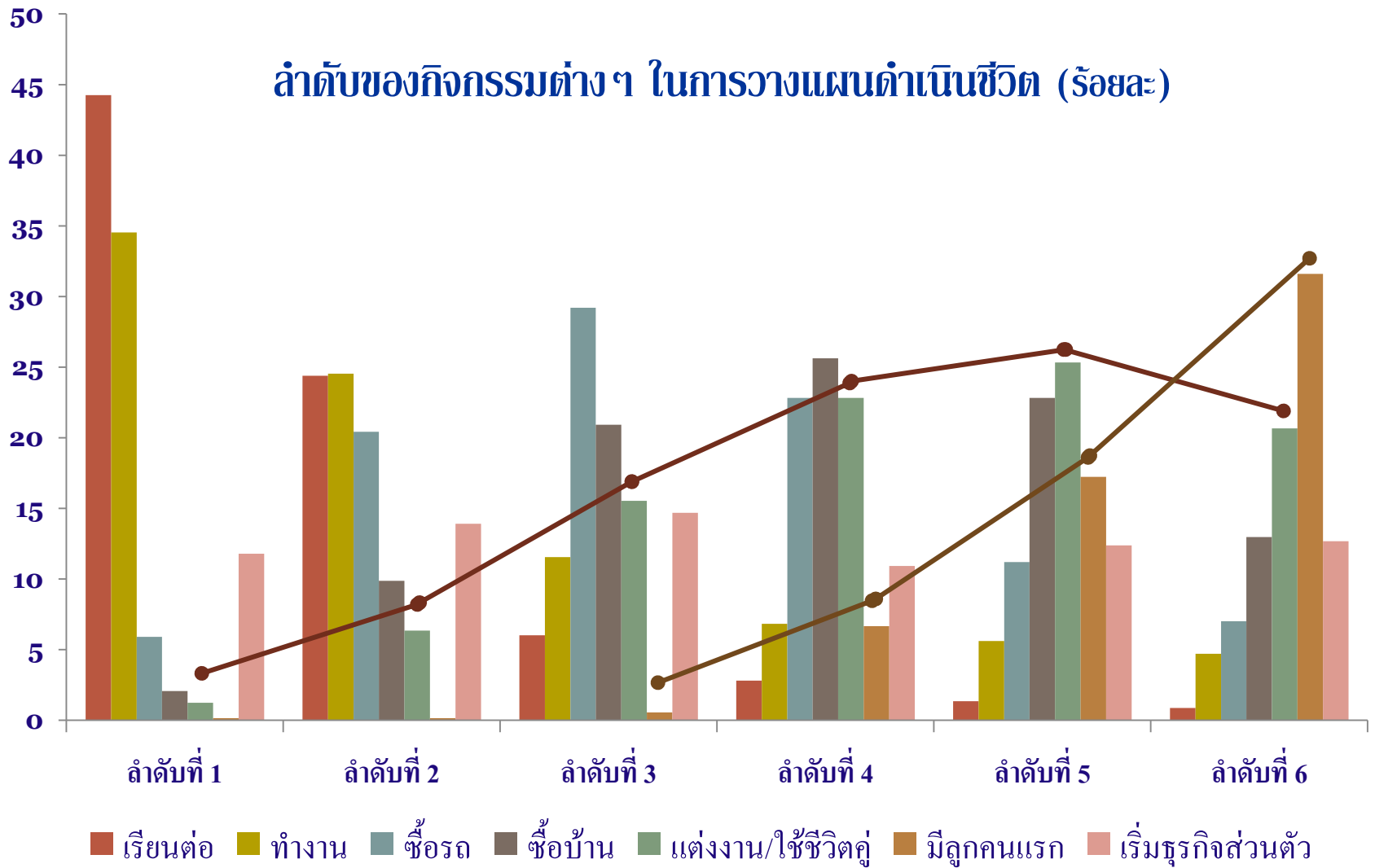
มี

ไม่มี

จำนวนบุตร (คน)

เพศ		ภูมิลำเนา		รวม
ชาย	หญิง	กทม.	ตจว.	
29.02	29.91	29.63	29.44	29.51
27.29	28.22	27.88	27.77	27.81
77.90	58.30	69.20	65.50	67.00
22.10	41.70	30.80	34.50	33.00
82.80	81.90	83.60	81.40	82.30
17.20	18.10	16.40	18.60	17.70
86.00	90.30	88.20	88.50	88.40
14.00	9.70	11.80	11.50	11.60
84.80	81.40	82.60	83.20	83.00
15.20	18.60	17.40	16.80	17.00
2.00	2.00	1.95	2.04	2.00

ลำดับของกิจกรรมต่าง ๆ ในการวางแผนดำเนินชีวิต (ร้อยละ)

กิจกรรมต่างๆ ในการวางแผนการดำเนินชีวิตจำแนกตามช่วงอายุ (ร้อยละ)

อายุ	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70+
เรียนต่อ	57.1	38.4	3.2	1.1	0.1						
ทำงาน	8.3	47.7	24.8	8.5	8.1	1.0	1.3		0.3		
แต่งงาน	1.0	46.1	45.3	6.4	1.0	0.1					
ซื้อรถ	13.0	60.9	21.1	4.7	0.2			0.1	0.1		
ซื้อบ้าน	2.3	49.6	38.0	8.7	1.1	0.2	0.1		0.1		
มีบุตรคนแรก	0.6	23.3	60.9	13.1	1.1	0.4	0.4	0.1	0.1		
ธุรกิจส่วนตัว	11.3	36.0	24.9	15.9	7.2	2.3	1.7	0.3	0.5		0.1
หยุดทำงาน/ เกษียณ				1.2	3.2	3.5	17.8	15.9	47.3	9.0	2.0

การแบ่งเบาภาระการเลี้ยงดูบุตรจากสามี และบทบาทในการหาเลี้ยงครอบครัว

ทัศนคติต่อ ความเป็นครอบครัว การมาจากครอบครัวที่อบอุ่น และการใช้เวลาอยู่กับครอบครัว

ตัวแปรอิสระ	แบบจำลองที่ 1		แบบจำลองที่ 2	
	Beta	S.E.	Beta	S.E.
รูปแบบการดำเนินชีวิต				
ทัศนคติต่อบทบาทของ หญิง-ชาย	.316	.049***	.321	.337***
ครอบครัว	.104	.050*	.106	.051*
สังคม/สันวนนาการ	-.017	.061	-.008	.061
ความมั่นใจ	.075	.052	.081	.053
การใช้จ่าย	-.090	.044*	-.059	.045*
การทำงาน/การเรียน	-.010	.042	.000	.043
ความสนใจต่อเหตุการณ์เศรษฐกิจ/สังคม/การเมือง	.001	.040	-.004	.040
การให้ความสำคัญเรื่องคุณธรรมจริยธรรม	.085	.061	.096	.061
ภาพลักษณ์ของตนเอง	.001	.059	.006	.060
ลักษณะทางประชากร/เศรษฐกิจ/สังคม				
เพศ (กลุ่มอ้างอิง: หญิง)				
ชาย			-.014	.060
ภูมิภาค (กลุ่มอ้างอิง: ต่างจังหวัด)				
กรุงเทพมหานคร			-.119	.057*
การศึกษา (กลุ่มอ้างอิง: สายสังคมศาสตร์)				
สายวิทยาศาสตร์			.051	.057
รายได้เฉลี่ยของพ่อแม่หรือผู้ปกครอง (กลุ่มอ้างอิง: <20000)				
20001-40000 ต่อเดือน			.045	.116
40001-60000 ต่อเดือน			-.068	.118
60001-80000 ต่อเดือน			-.056	.128
80001-100000 ต่อเดือน			.180	.131
>100000 ต่อเดือน			.094	.127
R ²	0.045		0.055	
Adjusted R ²	0.039		0.043	
df	9		17	

แนวโน้มที่ คนมีพฤติกรรมการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย การบริโภคนิยม

อิทธิพลของความเป็นสังคมเมือง

จากภาพยนตร์โฆษณา “เทคโนโลยี ไม่อาจแทนความรู้สึกได้” ของดีแทค

บทสรุป ชีวิตคู่ และการมีลูกของเจนวาย

- เป็นตัวของตัวเอง เชื่อว่าโอกาสข้างหน้ายังมีอีกมาก
- 25 – 35 ช่วงอายุวิกฤต...ความหนาแน่นของกิจกรรมชีวิต...ลดทอนระยะเวลาเจริญพันธุ์
- เรียน...งาน...รถ...บ้าน...แต่งงาน...มีลูก
- บทบาทของชาย-หญิง ที่สั่นคลอนต่อครอบครัว การใช้ง่าย
- ชีวิตคู่ทั้ง ในชนบ และนอกชนบ ยังมีความหมาย
- มีลูกเพื่อ “เติมเต็ม” ชีวิตคู่

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร ไทย กับ อาเซียน

วาสนา อิมเอม

กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ

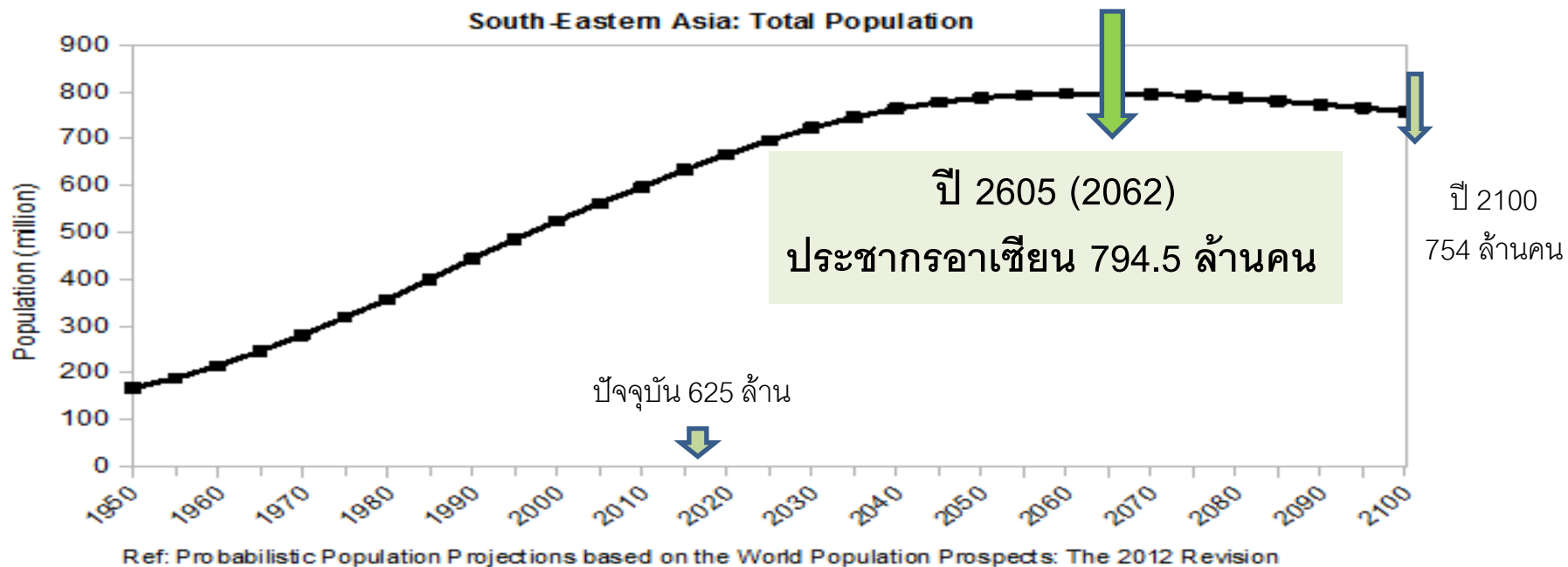
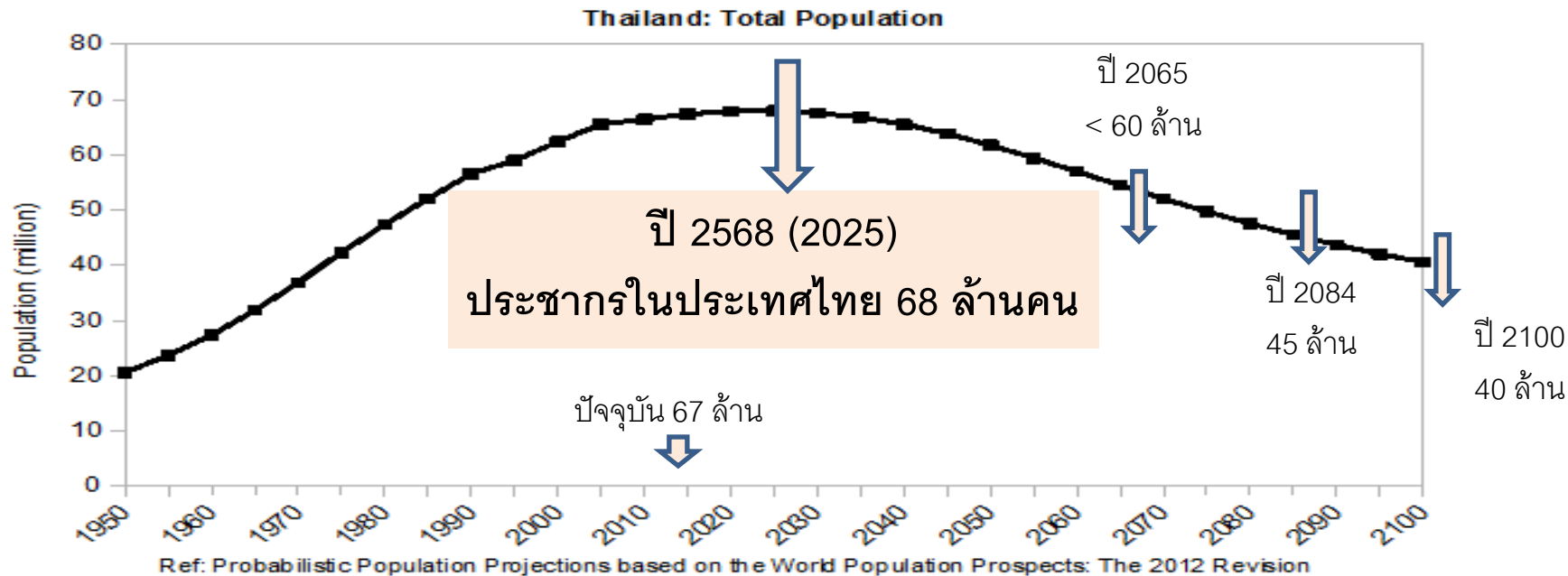
12 ธันวาคม 2557

เนื้อหา

- ประชากรไทยกับอาเซียนในอนาคต
- การเปลี่ยนแปลงของประชากรช่วงวัยต่างๆ
- ผลกระทบที่เกิดขึ้น
- ข้อเสนอแนะ

ประเทศไทยกำลังจะมีจำนวนประชากรมากที่สุดในประวัติศาสตร์ และประชากรจะเริ่มลดลงในสิบปีข้างหน้า

- ปี 2557 จำนวนประชากรในประเทศไทยมี 67.4 ล้านคน
- ปี 2568 หรืออีกเพียง 10 ปีนับจากการเปิดการค้าเสรีในอาเซียน ไทยจะมีจำนวนประชากรมากที่สุด 68.5 ล้านคน จากนั้นประชากรในประเทศไทยจะเริ่มลดลง
- ปี 2597 หรือ 40 ปีข้างหน้า ประชากรไทยจะลดลงต่ำกว่า 60 ล้านคน
- ปี 2627 หรือ ในช่วงชีวิตคนอีก 70 ปีข้างหน้า ประชากรไทยจะลดลง 1 ใน 3 ของปัจจุบันเหลือเป็น 45 ล้านคน หรือเท่ากับจำนวนประชากรไทยเมื่อ 35 ปีก่อน
- สัดส่วนของประชากรไทยต่อประชากรในอาเซียนจะลดลงจาก 10.6% ในปัจจุบันเหลือ 7.1% อีก 70 ปีข้างหน้า

ไทยเป็นประเทศแรกในอาเซียนที่การเติบโตของประชากรลดลง

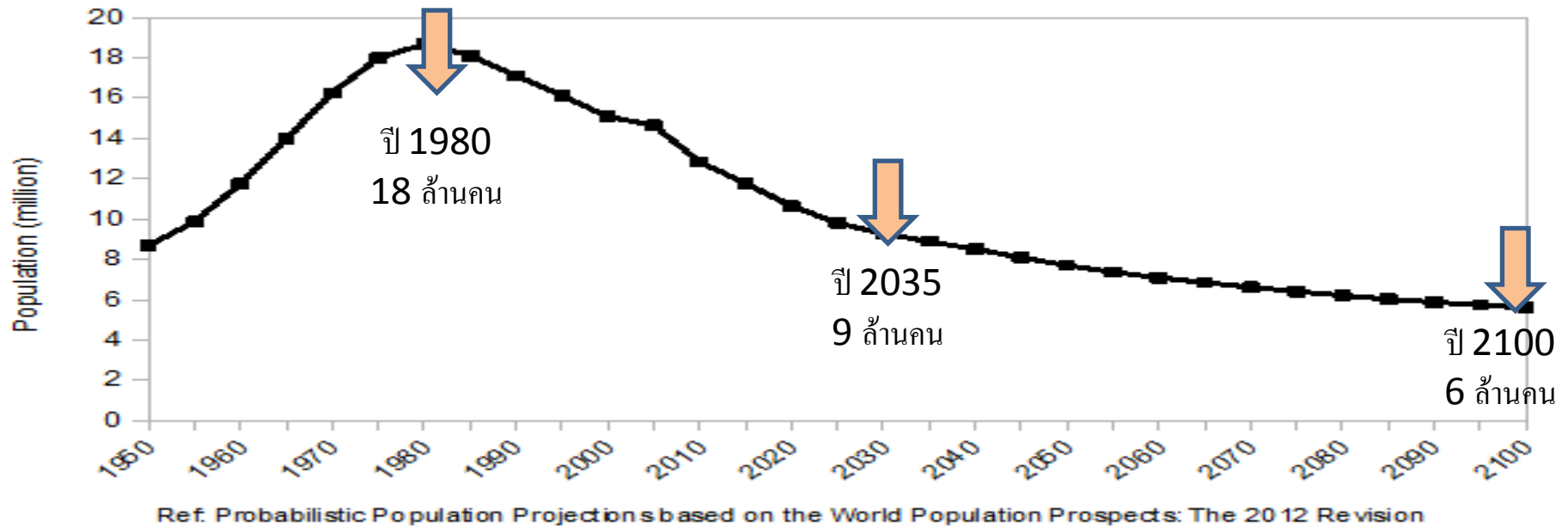
	จำนวนประชากร			% การเปลี่ยนแปลงประชากร		
	2557 (2014)	2573 (2030)	2593 (2050)	2005-2010	2025-2030	2045-2050
อินโดนีเซีย	252.8	293.5	321.4	1.4	0.8	0.3
ฟิลิปปินส์	100.1	127.8	157.1	1.7	1.4	0.9
เวียดนาม	92.5	101.8	103.7	0.9	0.4	-0.1
ไทย	67.2	67.6	61.7	0.3	-0.1	-0.7
พม่า	53.7	58.7	58.6	0.7	0.4	-0.2
มาเลเซีย	30.2	36.8	42.1	1.8	1.1	0.5
กัมพูชา	15.4	19.1	22.6	1.5	1.1	0.6
ลาว	6.9	8.8	10.6	2.0	1.3	0.7
สิงคโปร์	5.5	6.6	7.1	2.4	0.8	0.2
บรูไน	0.4	0.5	0.5	1.7	0.9	0.2

ประเทศไทยได้ผ่านช่วงเวลาที่มีย่านประชากรวัยเด็ก
จำนวนมากที่สุดเมื่อ 30 ปีที่แล้ว

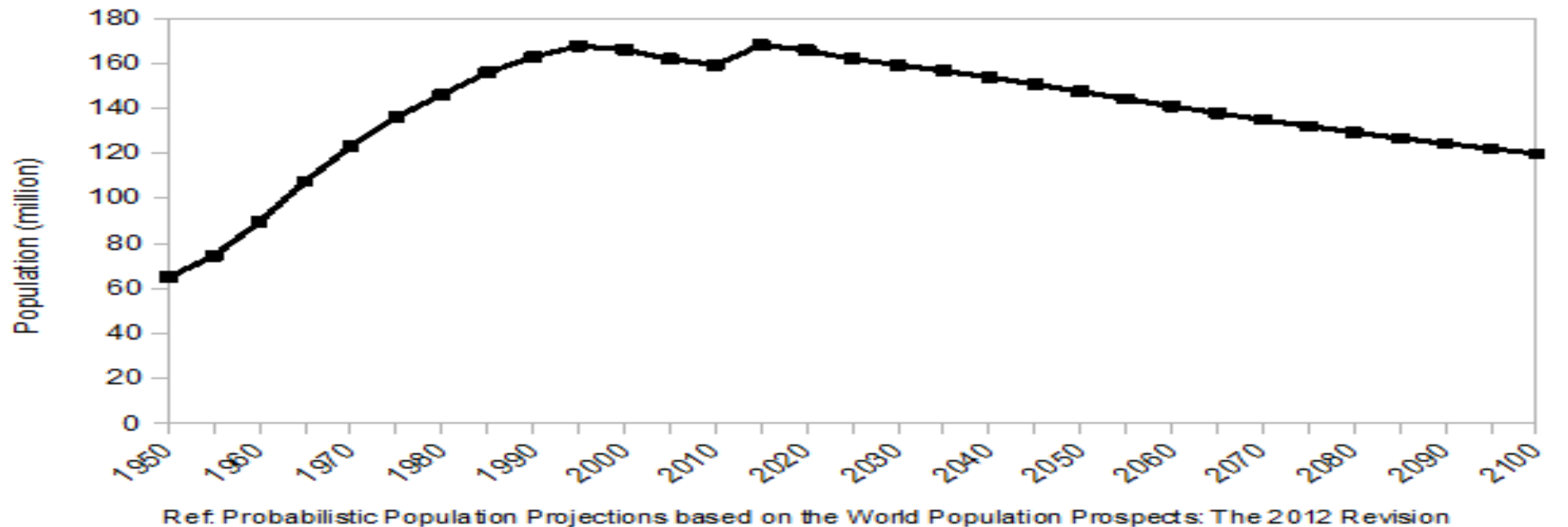
ปัจจุบันมีกำลังแรงงานจำนวนมากที่สุด

ประชากรสูงวัยกำลังเพิ่มอย่างรวดเร็ว

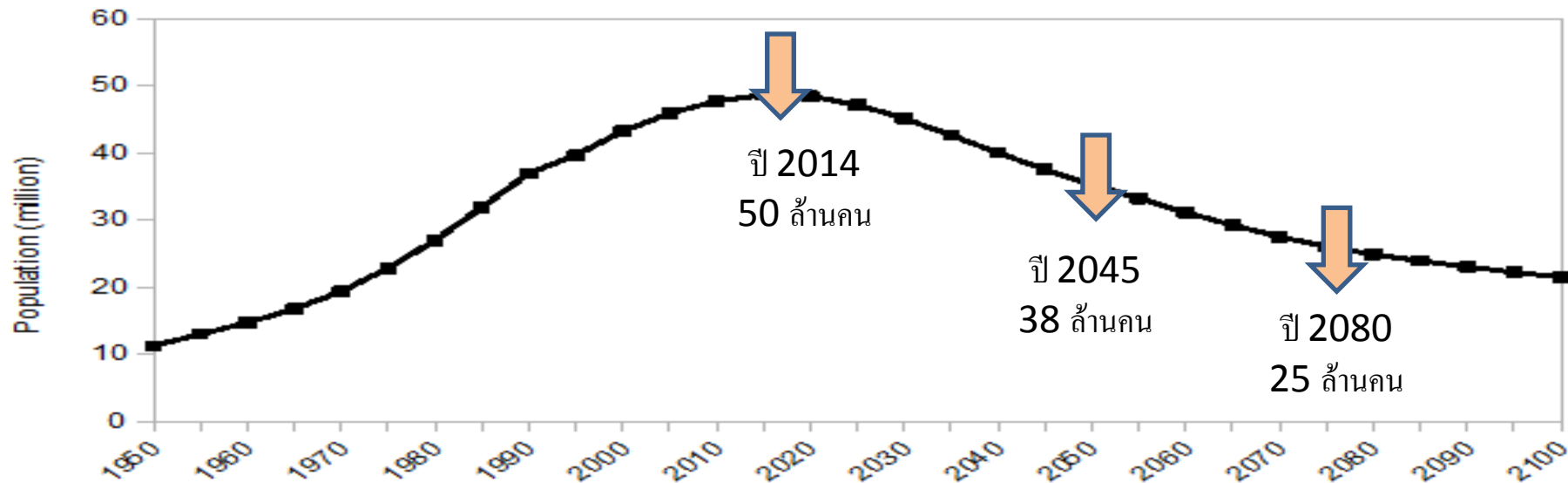
Thailand: Population (Age 0-14)

South-Eastern Asia: Population (Age 0-14)

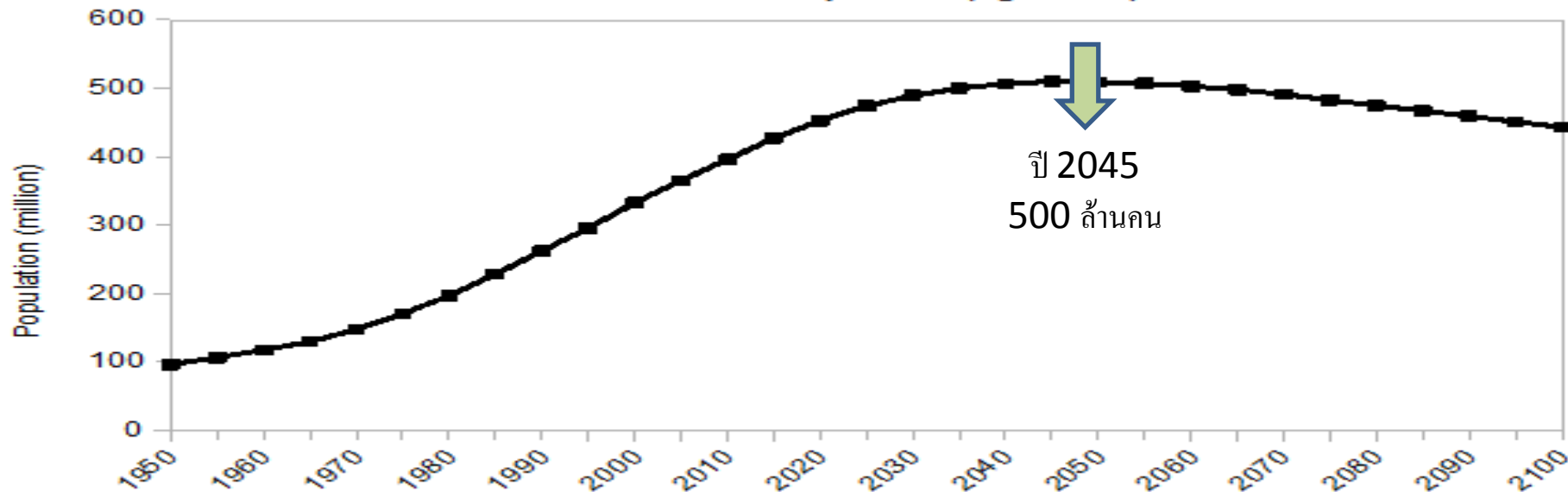

Thailand: Population (Age 15-64)

Ref: Probabilistic Population Projections based on the World Population Prospects: The 2012 Revision

South-Eastern Asia: Population (Age 15-64)

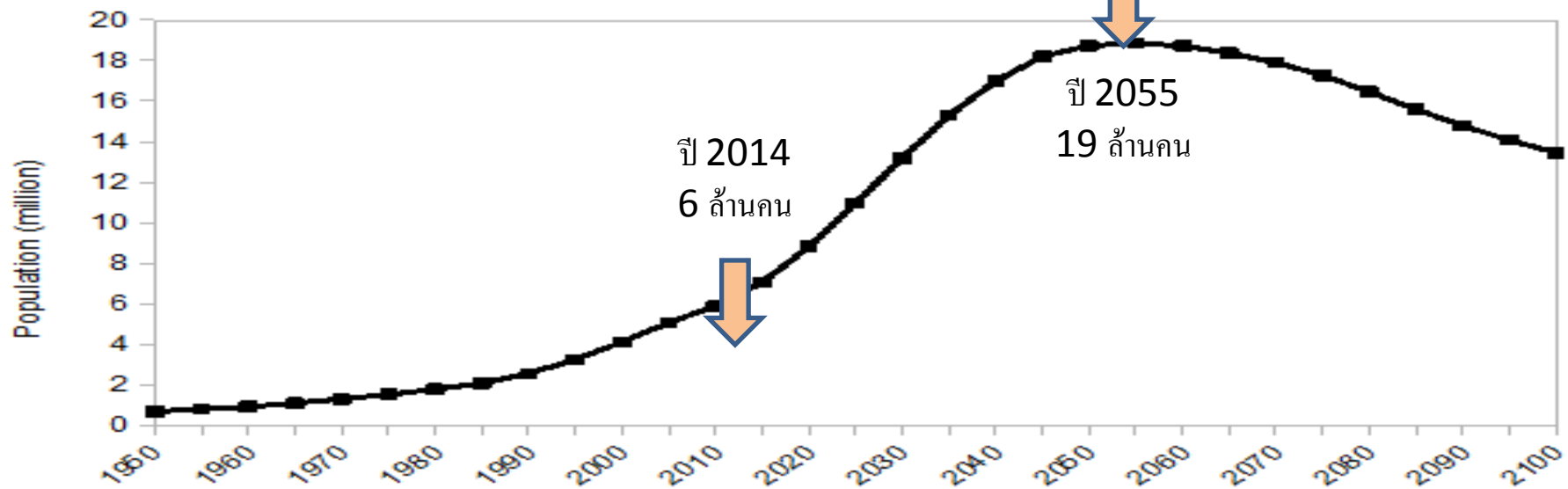

Ref: Probabilistic Population Projections based on the World Population Prospects: The 2012 Revision

ประชากรวัยทำงานที่มีจำนวนมากที่สุดในขณะนี้ มีความรู้และทักษะอย่างไร อนาคตจะเป็นอย่างไร

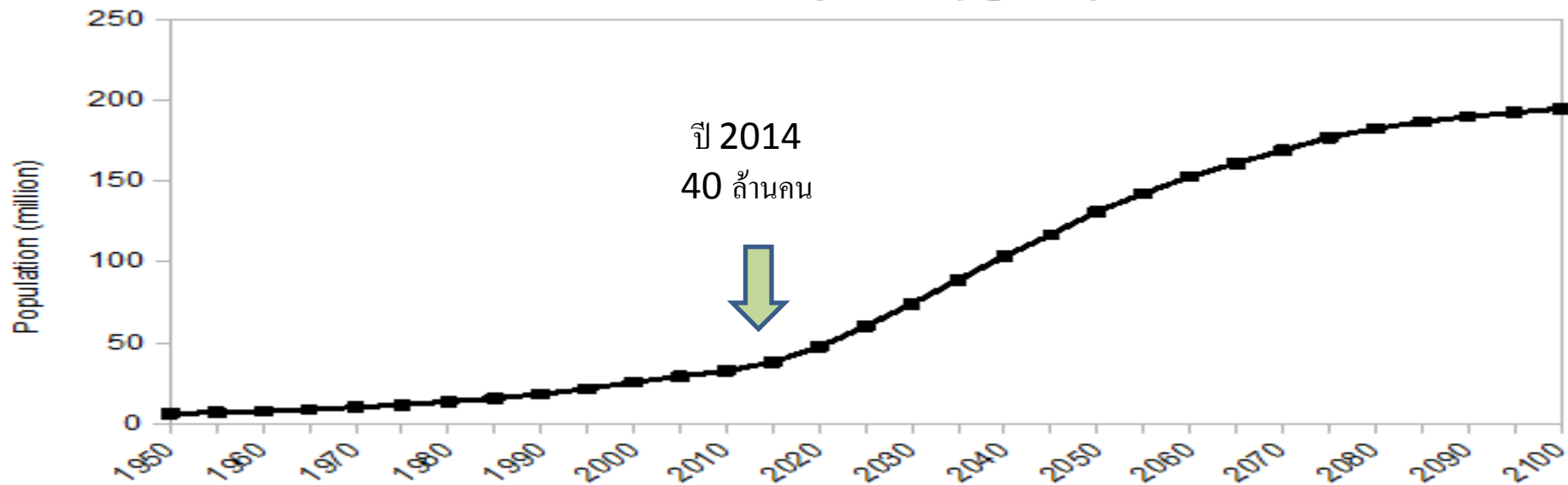
- อัตราการว่างงานและอัตราการทำงานต่ำระดับอยู่ในระดับต่ำ < 1%
- เกือบ 50% ยังอยู่ในภาคเกษตรกรรม
- เยาวชนอายุระหว่าง 15-24 และระดับการศึกษา
 - 67.9% การศึกษาระดับมัธยมต้นหรือต่ำกว่า
 - 18.8% การศึกษาระดับมัธยมปลาย
 - 5.7% ปวช
 - 3.9% ปวส
 - 3.7%ปริญญาตรีหรือสูงกว่า

Thailand: Population (Age 65+)

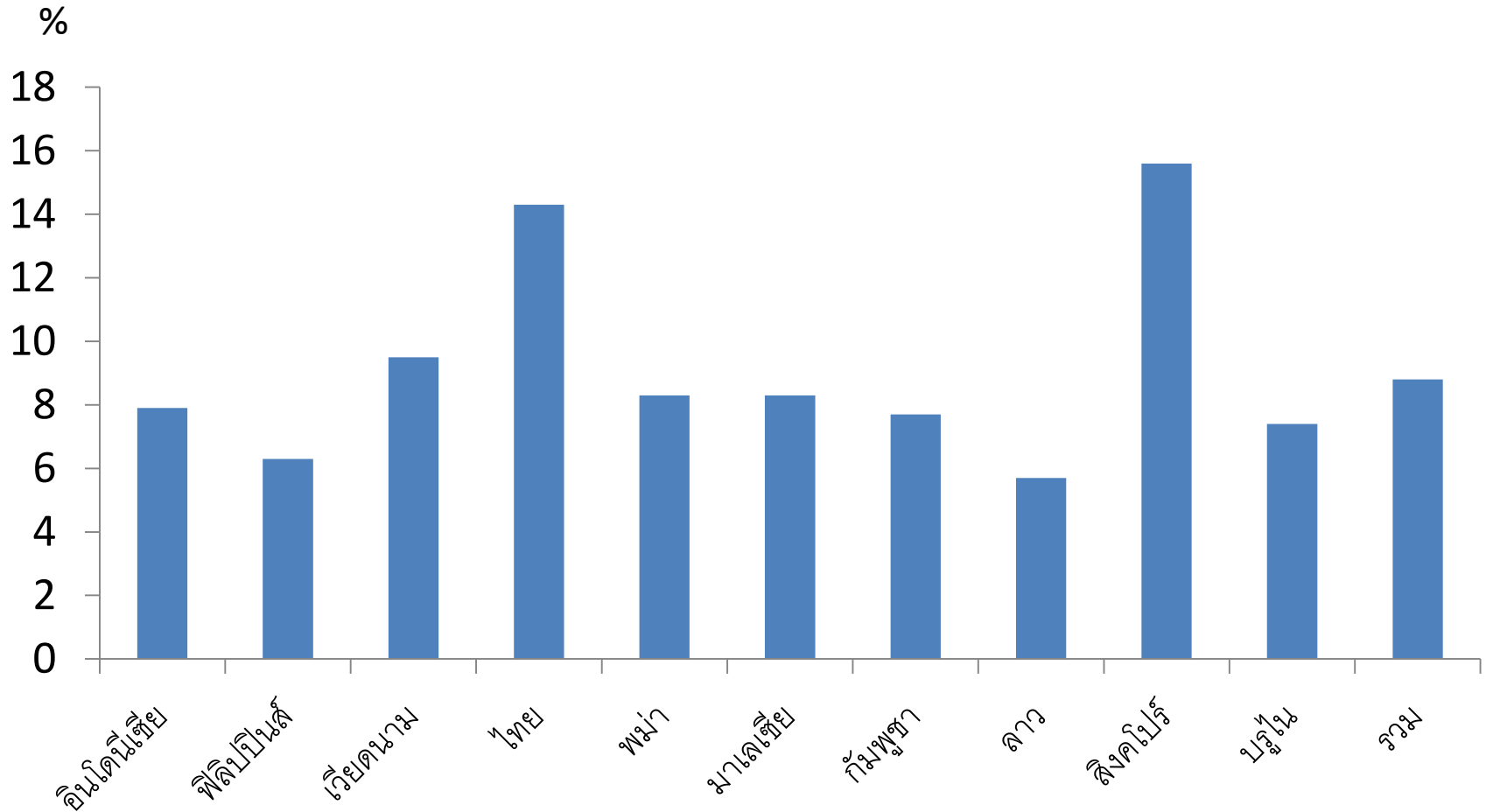
Ref: Probabilistic Population Projections based on the World Population Prospects: The 2012 Revision

South-Eastern Asia: Population (Age 65+)

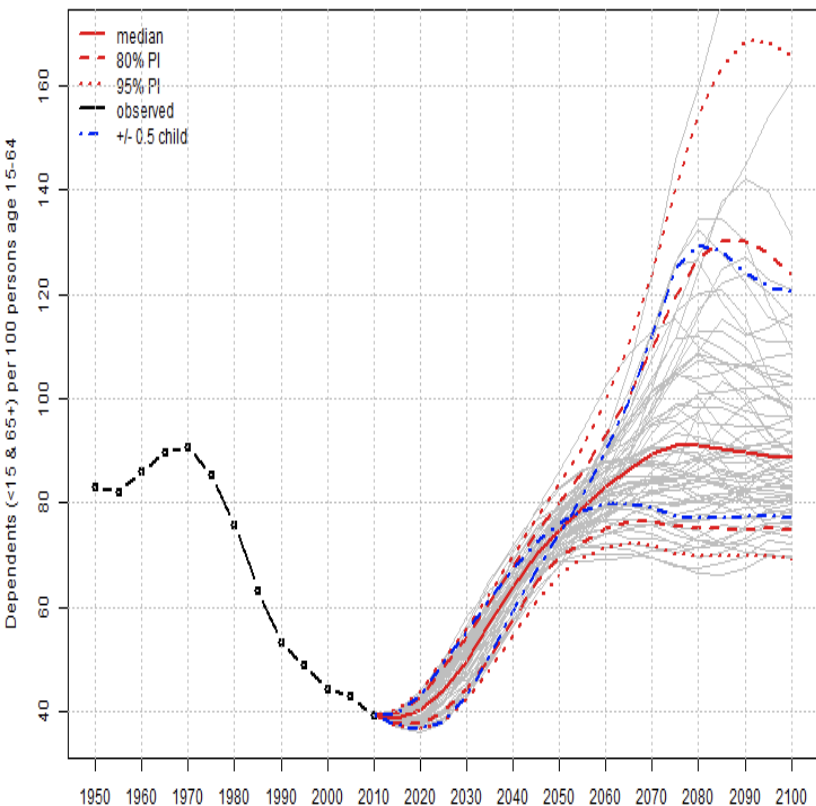
Ref: Probabilistic Population Projections based on the World Population Prospects: The 2012 Revision

ไทยมีประชากรอายุมากกว่า 60 ปีอันดับสองในอาเซียน

Ref: UN World Population Ageing, 2013

Thailand: Total Dependency Ratio $\left(\frac{\text{Age } <15 \text{ \& 65+}}{\text{Age } 15-64} \right)$

ไทยกำลังมีประชากรวัยแรงงานจำนวน
มากที่สุด ในประวัติศาสตร์

แต่

ช่วงเวลาทองทางโครงสร้างประชากร
กำลังจะหมดลง

มีแนวโน้มสู่การพึ่งพิงในวัยสูงอายุเพิ่มขึ้น

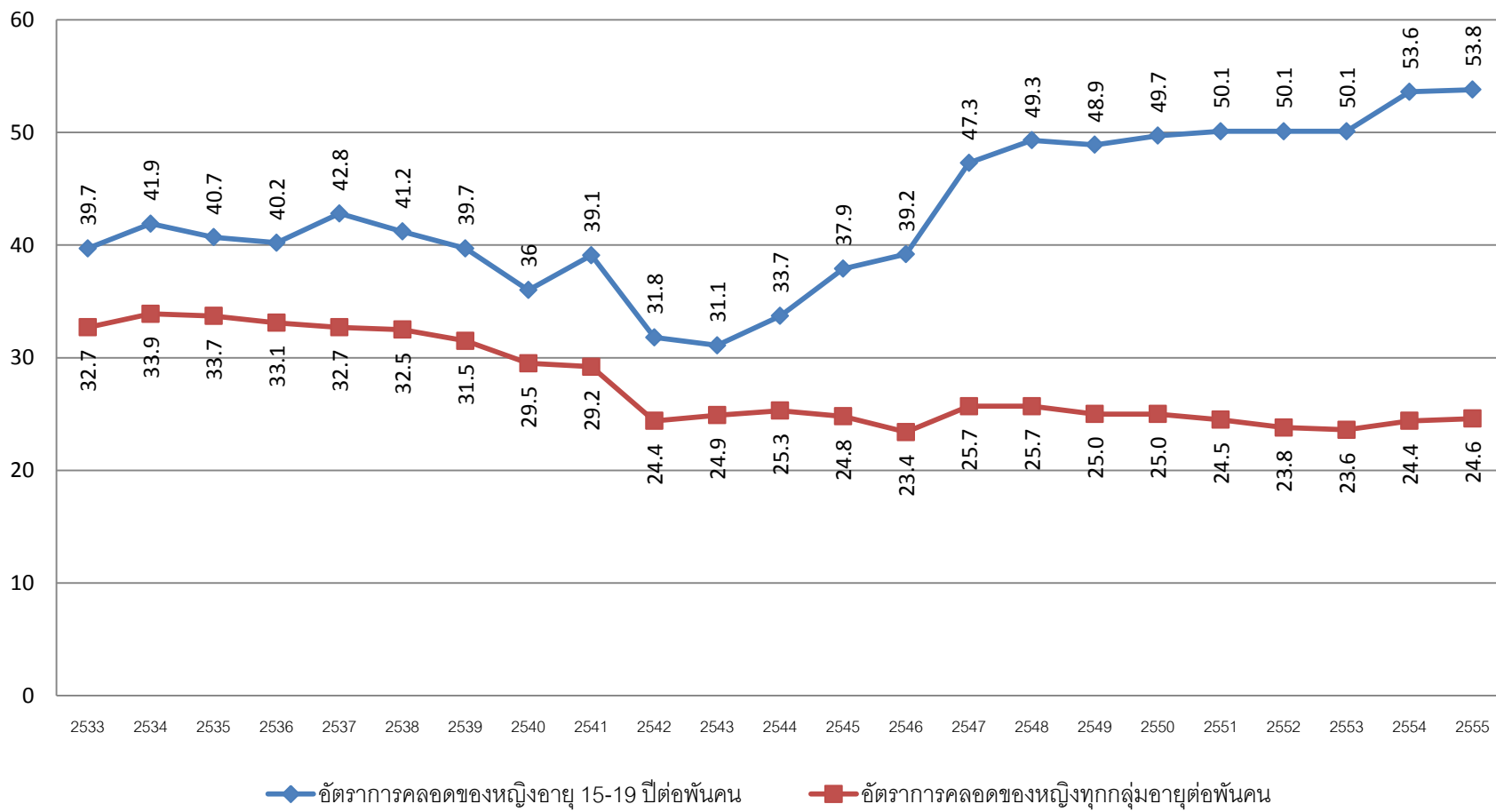
จึงต้องมีนโยบายระยะยาวทางประชากร เศรษฐกิจและสังคม
ต้องยกระดับศักยภาพและทักษะของกำลังแรงงานเพื่อเพิ่มศักยภาพ
การผลิตในอนาคต

เมื่อเทียบกับอาเซียนไทยมีข้อท้าทาย เกิดน้อย ด้อยคุณภาพ

	จำนวนประชากร	อัตราการเจริญพันธุ์ รวม (2010-2015)	% การคุมกำเนิด (2014)	อัตราการลดในวัยรุ่น 2005-2010
อินโดนีเซีย	252.8	2.4	62	51.5
ฟิลิปปินส์	100.1	3.1	52	54.1
เวียดนาม	92.5	1.8	78	31.7
ไทย	67.2	1.4	79	40.6
พม่า	53.7	2.0	51	16.2
มาเลเซีย	30.2	2.0	57	12.8
กัมพูชา	15.4	2.9	56	47.0
ลาว	6.9	3.1	53	75.1
สิงคโปร์	5.5	1.3	66	6.0
บรูไน	0.4	2.0	--	25.1
รวม	625	--	--	42.5

Ref: UNFPA 2014 State of World Population , UN Population Prospects, the 2012 Revision

อัตราการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นไทยเพิ่มขึ้น 2 ใน 3 ในช่วงสิบปี

Ref: UNFPA & NESDB, 2013

ประชากรในอาเซียนจะอาศัยอยู่ในเขตเมืองมากขึ้น

	ร้อยละประชากรในเขตเมือง			ร้อยละการเติบโต
	1990	2014	2050	2010-2050
อินโดนีเซีย	31	53	71	1.5
ฟิลิปปินส์	49	44	56	-0.4
เวียดนาม	20	33	54	2.0
ไทย	29	49	72	2.7
พม่า	25	34	55	1.6
มาเลเซีย	50	74	86	1.0
กัมพูชา	16	21	36	0.9
ลาว	15	38	61	3.1
สิงคโปร์	100	100	100	0
บรูไน	66	77	84	0.4
รวม	32	47	64	1.4

ข้อเสนอแนะ

กำหนดแผนระยะยาวเพื่ออนาคตการเติบโตอย่างสมดุลย์

- เร่งรัดมาตรการและกำหนดนโยบายระยะยาวเพื่อส่งเสริมการเกิดอย่างมีคุณภาพ
- เพิ่มศักยภาพและทักษะของกำลังแรงงาน เร่งรัดการพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์
- ส่งเสริมและเตรียมความพร้อมตั้งแต่วัยเริ่มทำงาน เพื่อสูงวัยอย่างมีศักดิ์ศรี แข็งแรง ดูแลตนเองได้

วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
College of Population Studies Chulalongkorn University

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร กับผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคม

รองศาสตราจารย์ ดร.วรเวศม์ สุวรรณระดา

คณบดีวิทยาลัยประชากรศาสตร์ และอาจารย์ประจำ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การสัมมนาวิชาการ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรกับการพัฒนาประเทศในระยะยาว ๒๐ ปี
วันศุกร์ที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๗ ณ คอนเวนชันเซ็นเตอร์ เอ ๑ โรงแรมเซ็นทาราแกรนด์ แอท เซ็นทรัลเวิลด์

Outline

- การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรและผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม
- ผลกระทบต่อศักยภาพการเติบโตทางเศรษฐกิจ
- ผลกระทบต่อระดับบุคคลและครอบครัว
- ผลกระทบต่อภาครัฐ
- โอกาสและความท้าทายสำหรับการปรับตัวของธุรกิจและอุตสาหกรรม
- ข้อเสนอแนะ

-1-

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรกับ ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากร

จำนวนและสัดส่วน
ประชากรสูงอายุ
เพิ่มขึ้น

จำนวนและสัดส่วน
ประชากรสูงอายุวัย
ปลายเพิ่มขึ้น

จำนวนและสัดส่วน
ประชากรวัยทำงาน
และวัยเด็กลดลง

อายุคาดเฉลี่ยเพิ่มขึ้น
(อายุยืน)

อัตราภาวะเจริญพันธุ์
ลดลงต่ำกว่าระดับ
ทดแทน&มีแนวโน้มลดลง

อัตราส่วนศักยภาพ
เกือหนุนลดลง

ขนาดของครัวเรือน
มีแนวโน้มเล็กลง

ครัวเรือนผู้สูงอายุ
มีเพิ่มมากขึ้นและ
มีรูปแบบหลากหลาย

การเปลี่ยนโครงสร้างประชากรกับผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม

-2-

ผลกระทบต่อศักยภาพการเติบโตทางเศรษฐกิจ

“กำลังแรงงานในตลาดแรงงานจะหดตัวอย่างมากในอนาคต
และจะส่งผลกระทบต่อศักยภาพการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ
เนื่องจากกำลังแรงงานเป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยการผลิตในการสร้างผลผลิต
และรายได้ของประเทศ”

ข้อกังวลเกี่ยวกับการผลกระทบต่อศักยภาพการเติบโตทางเศรษฐกิจ

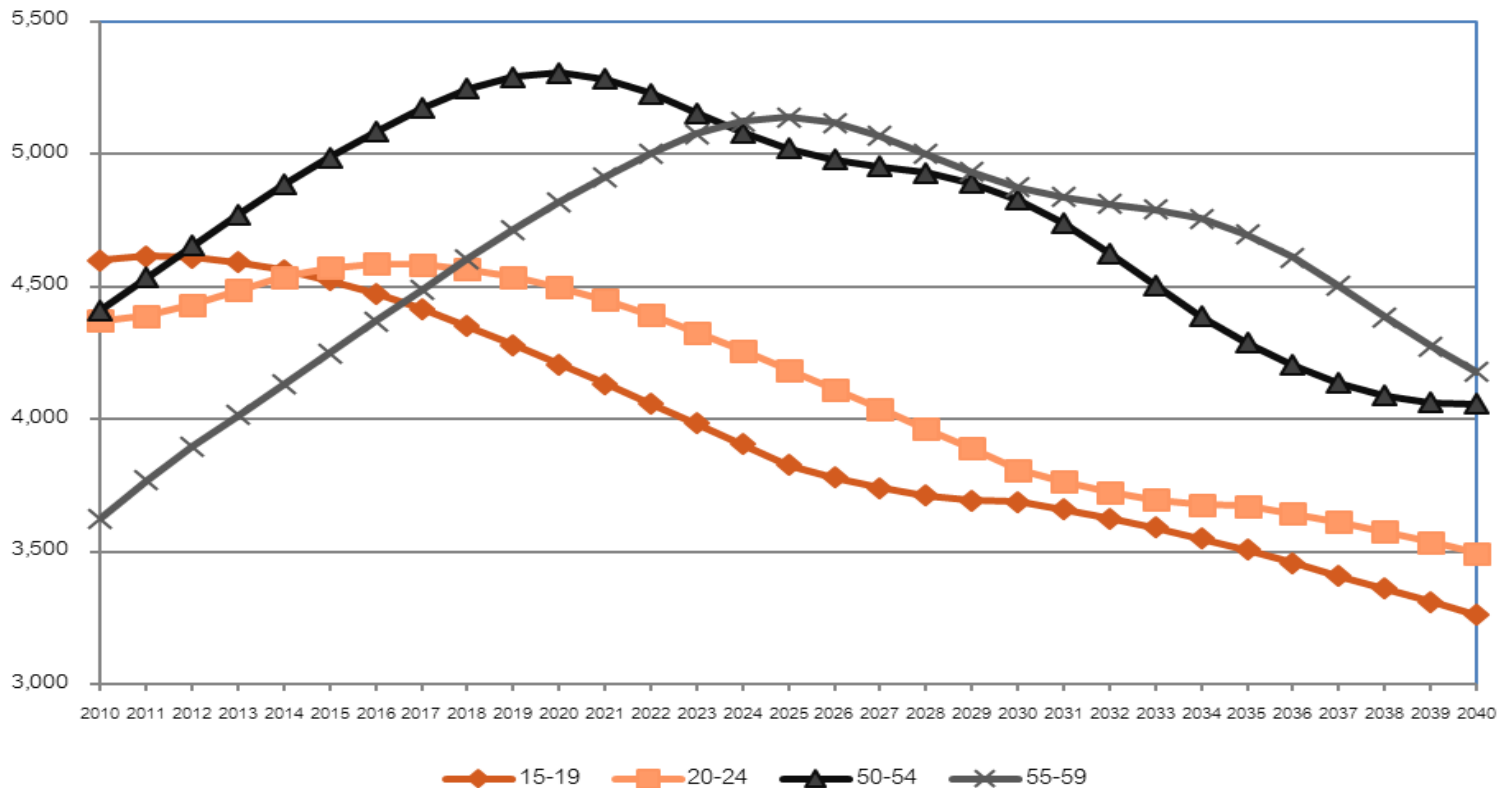
- การลดลงของจำนวนประชากรวัยทำงาน (ปริมาณ) จะส่งผลเชิงลบต่อศักยภาพการเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะยาว
- สิ่ง que ส่งผลต่อศักยภาพการเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะยาว คือ “กำลังแรงงานที่มีประสิทธิภาพ” (ปริมาณ x คุณภาพ)

กำลังแรงงานที่มีประสิทธิภาพ = คุณภาพแรงงาน x ระยะเวลาทำงาน
x สถานะการจ้างงาน
x การมีส่วนร่วมในกำลังแรงงาน
x ประชากรวัยทำงาน

ผลกระทบต่อกำลังแรงงาน : การลดลงของกำลังแรงงาน

รูปภาพที่ 2: เปรียบเทียบจำนวนประชากรรุ่นอายุ 15-24 ปีและรุ่นอายุ 50-59 ปี

แหล่งที่มา: การคาดประมาณประชากรของไทย พ.ศ. 2553 – 2583 โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ผลกระทบต่อกำลังแรงงาน : การทำงานของประชากรวัยสูงอายุ

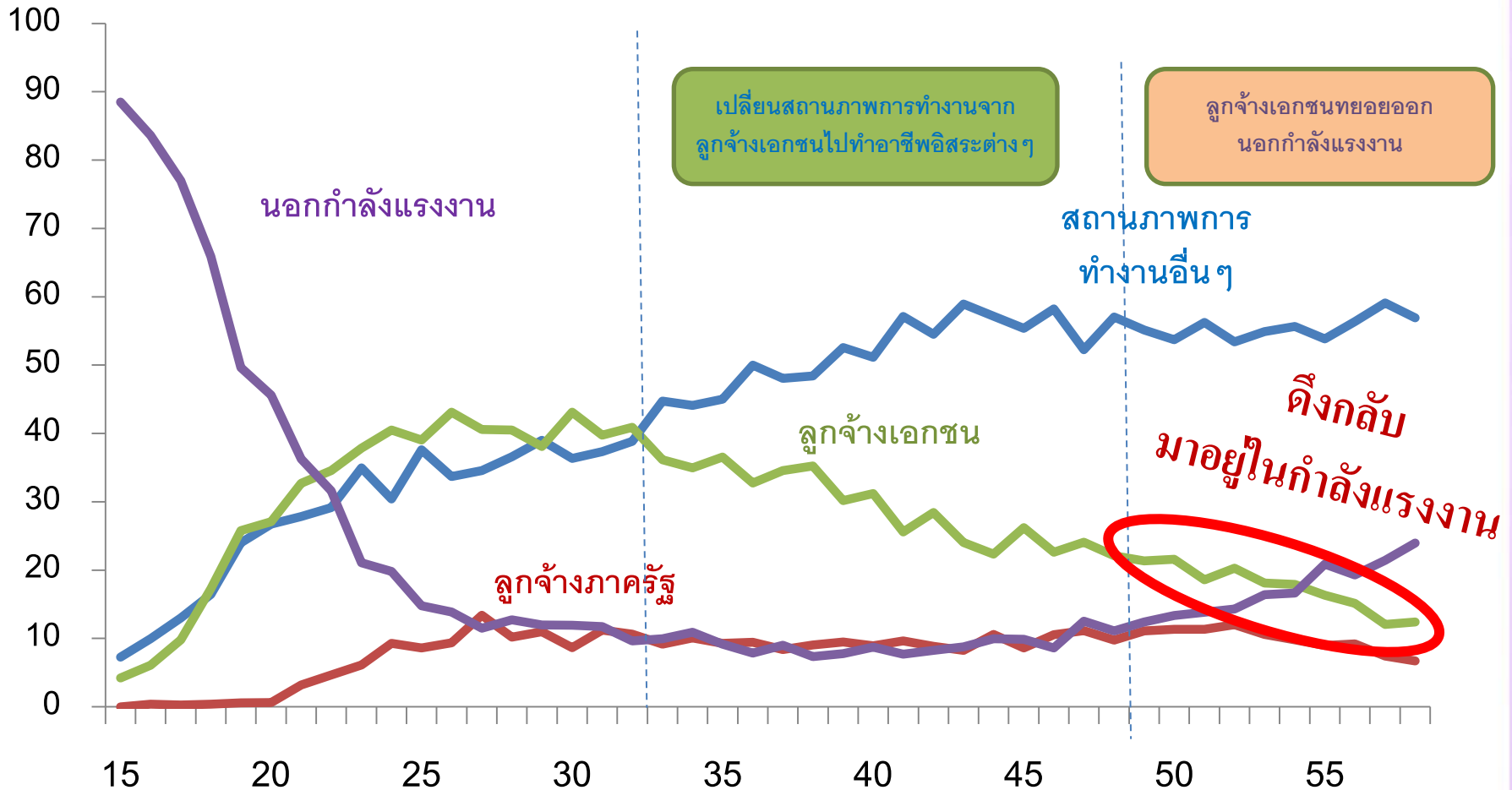
ตารางที่ 2 อัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานของเพศชายและเพศหญิง

รุ่นอายุ	ชาย				หญิง			
	ปี2533	ปี2543	ปี2553	ปี2556	ปี2533	ปี2543	ปี2553	ปี2556
15-19	67.68	38.00	35.12	30.91	69.44	30.86	19.10	14.18
20-24	91.59	77.20	79.01	77.49	81.70	66.35	62.35	56.45
25-29	96.62	94.44	94.81	93.79	83.62	79.73	80.23	79.52
30-34	97.96	96.16	95.42	95.05	86.58	82.75	83.49	81.73
35-39	98.69	97.60	97.44	95.79	86.91	83.98	86.81	84.53
40-44	98.26	98.08	96.68	96.38	87.83	83.55	86.37	85.52
45-49	97.48	96.97	96.21	96.39	84.48	80.42	83.01	82.40
50-54	96.14	94.75	94.53	94.75	79.56	73.80	76.62	75.92
55-59	93.14	90.99	88.40	90.23	72.65	65.07	68.81	69.64
60-64	76.61	69.85	73.97	74.18	53.97	40.93	50.73	48.72
65+	38.45	32.62	37.82	38.05	20.62	14.73	18.76	19.04

แหล่งที่มา การสำรวจสถานะการทำงานของไทย สำนักงานสถิติแห่งชาติ ปีพ.ศ.ต่างๆ

สภาพของตลาดแรงงานในปัจจุบัน

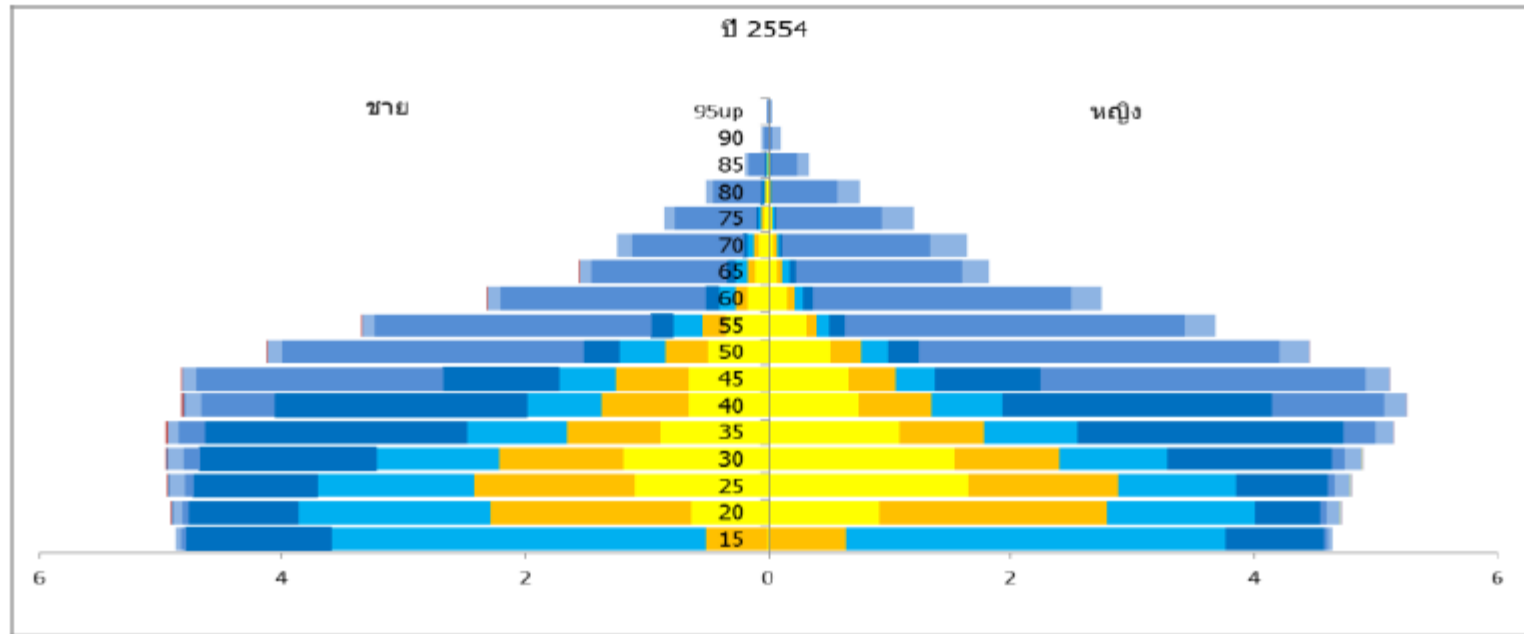

แหล่งที่มา คำนวณโดยโครงการวิจัยฯ จากข้อมูลการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรไทย พ.ศ. 2553

การเปลี่ยนแปลงด้านการสะสมทุนมนุษย์: ด้านการศึกษา

ผู้สูงอายุในอนาคตสะสมทุนมนุษย์ด้านการศึกษาเพิ่มขึ้น

ที่มา: การสำรวจภาวะการทำงานของประชากร / คำนวณโดยผู้วิจัย

แถบสีส้ม/เหลือง ระดับการศึกษาสูงกว่ามัธยมปลายขึ้นไป

แถบสีฟ้า/น้ำเงิน ระดับต่ำกว่ามัธยมปลายลงมา

แนวทางที่จะต้องดำเนินการในอนาคต

- การส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุ (formal/informal sector)
- การส่งเสริมการจ้างงานประชากรวัยทำงานสูงอายุ
- การขยายระยะเวลาการทำงานของประชากรวัยกำลังแรงงาน
 - ภาคราชการ – การพิจารณาปรับปรุง/ขยายอายุเกษียณ
 - ภาคเอกชน – การจ้างงานต่อ การจ้างกลับมาทำงานใหม่ (บางเวลา/เต็มเวลา) การขยายอายุเกษียณ การกำหนดให้มีอายุเกษียณที่เป็นทางการ

แนวทางที่จะต้องดำเนินการในอนาคต

- การส่งเสริมให้ประชากรวัยทำงานยังคงอยู่ในกำลังแรงงาน โดยเฉพาะ**ประชากรวัยทำงานหญิง** จำเป็นต้องมีนโยบายครอบครัว (family policy) สนับสนุนด้วย นอกจากนั้นตลาดแรงงานก็ต้องมีความยืดหยุ่นเพียงพอที่จะทำหน้าที่สนับสนุนการทำงานไปพร้อมกับการดูแลสมาชิกครอบครัว (ลูก/ผู้สูงอายุ) ด้วยเช่นกัน
- การแบ่งบทบาทชายหญิงในการทำงานและการดูแลสมาชิกในครอบครัวเพื่อสนับสนุนให้ประชากรวัยทำงานหญิงสามารถทำงานไปพร้อมกับการดูแลสมาชิกในครอบครัวโดยไม่ต้องออกจากกำลังแรงงานด้วย
- ความเชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจมหภาค ตลาดแรงงานรวมถึงนโยบายแรงงาน และนโยบายครอบครัวจะต้องพิจารณาให้เป็นเนื้อเดียวกัน

แนวทางที่จะต้องดำเนินการในอนาคต

- การเพิ่มระยะเวลาการทำงาน (ไม่ว่าจะเป็นการตั้งประชากรวัยทำงานที่อายุมากกลับสู่กำลังแรงงานหรือการขยายอายุเกษียณ) จะส่งผลต่อการเติบโตในระยะสั้นและมีผลกระทบยาวแบบทบต้น (นณริฏ พิศลยบุตร และจิระวัฒน์ ปั่นเปี่ยมรัชฎ์ (2556)
- **มาตรการระยะยาว** ควรจะต้องมีการส่งเสริมการออมและการสะสมทุนเพิ่มขึ้น ควบคู่ไปกับการส่งเสริมการพัฒนาเทคโนโลยีที่ใช้ในกระบวนการผลิตของประเทศ (จากผลการศึกษา ธนะพงษ์ โพธิปิติ และกิริยา กุลกลการ (2553), วรเวชม์ สุวรรณระดา สมประวิณ มั่นประเสริฐ ดนุพล อริยสัจจากร และปัทพร สุคนธมาน (2556) นณริฏ พิศลยบุตร และจิระวัฒน์ ปั่นเปี่ยมรัชฎ์ (2556))

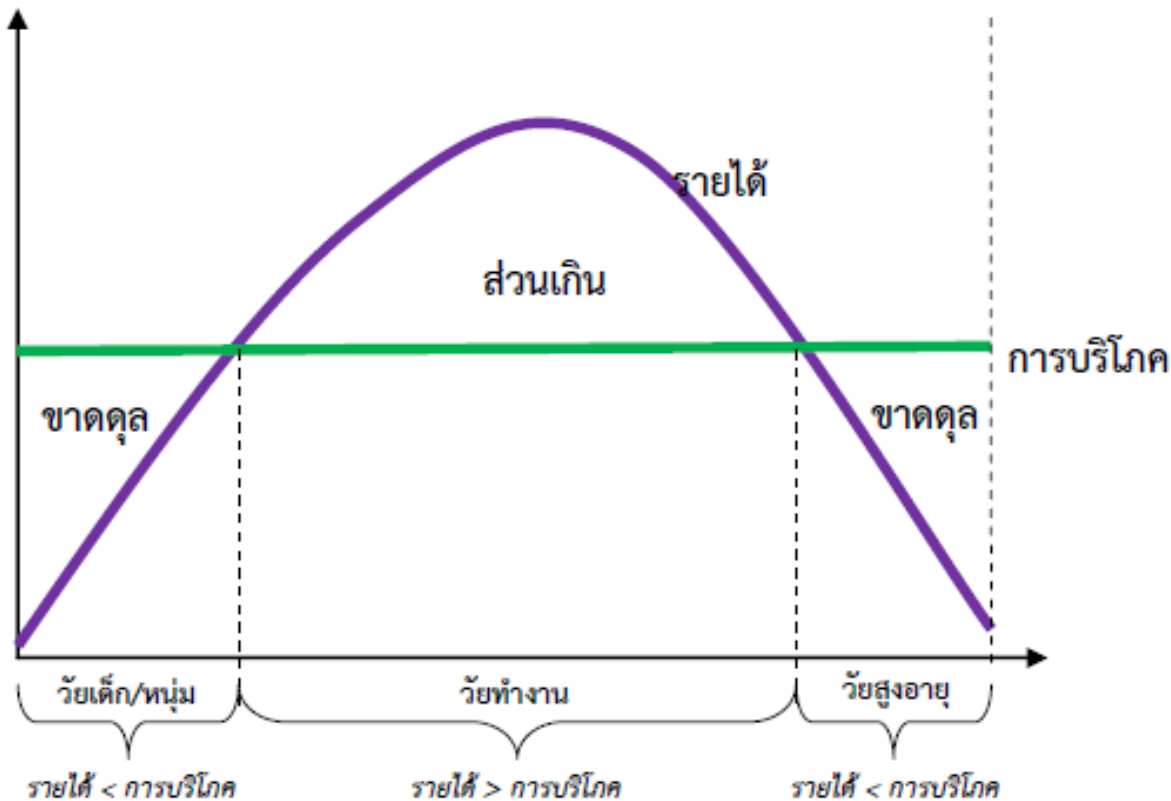

-3-

ผลกระทบต่'ระดับบุคคลและครอบครัว

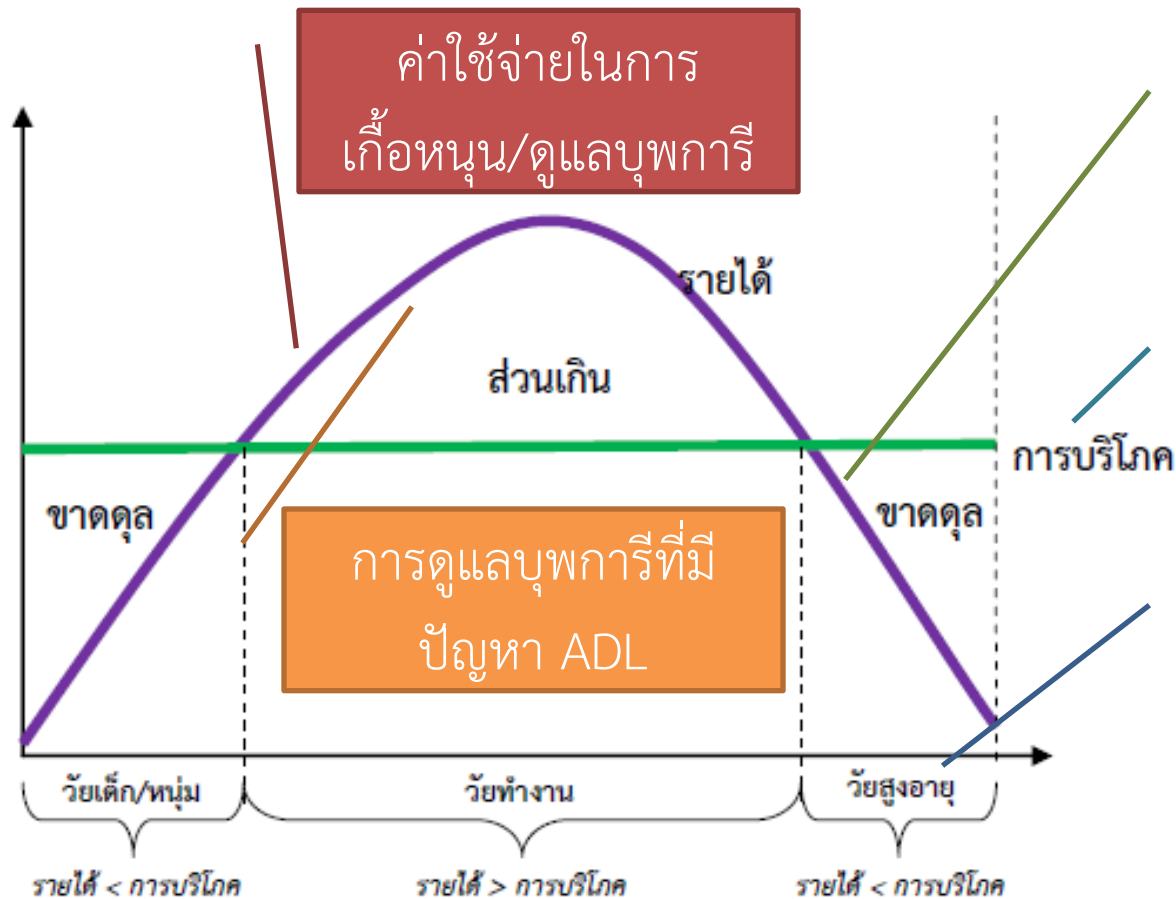

การเปลี่ยนแปลงทางประชากรส่งผลกระทบต่อปัจเจกบุคคล/ครอบครัวได้อย่างไร?

การเปลี่ยนแปลงทางประชากรส่งผลกระทบ ต่อปัจเจกบุคคล/ครอบครัวได้อย่างไร?

หลักประกันทางการเงิน
ยามชราภาพของเรา

ค่าใช้จ่ายยามชราภาพ
ของเราที่อาจจะเพิ่มขึ้น

ใครเป็นผู้ดูแลเราหากมี
ปัญหากับ ADL

ความมั่นคงของหลักประกันด้านรายได้ยามชราภาพ

ตารางที่ 1: แหล่งรายได้และแหล่งหลักของรายได้ของผู้สูงอายุไทย (หน่วยเป็น %)

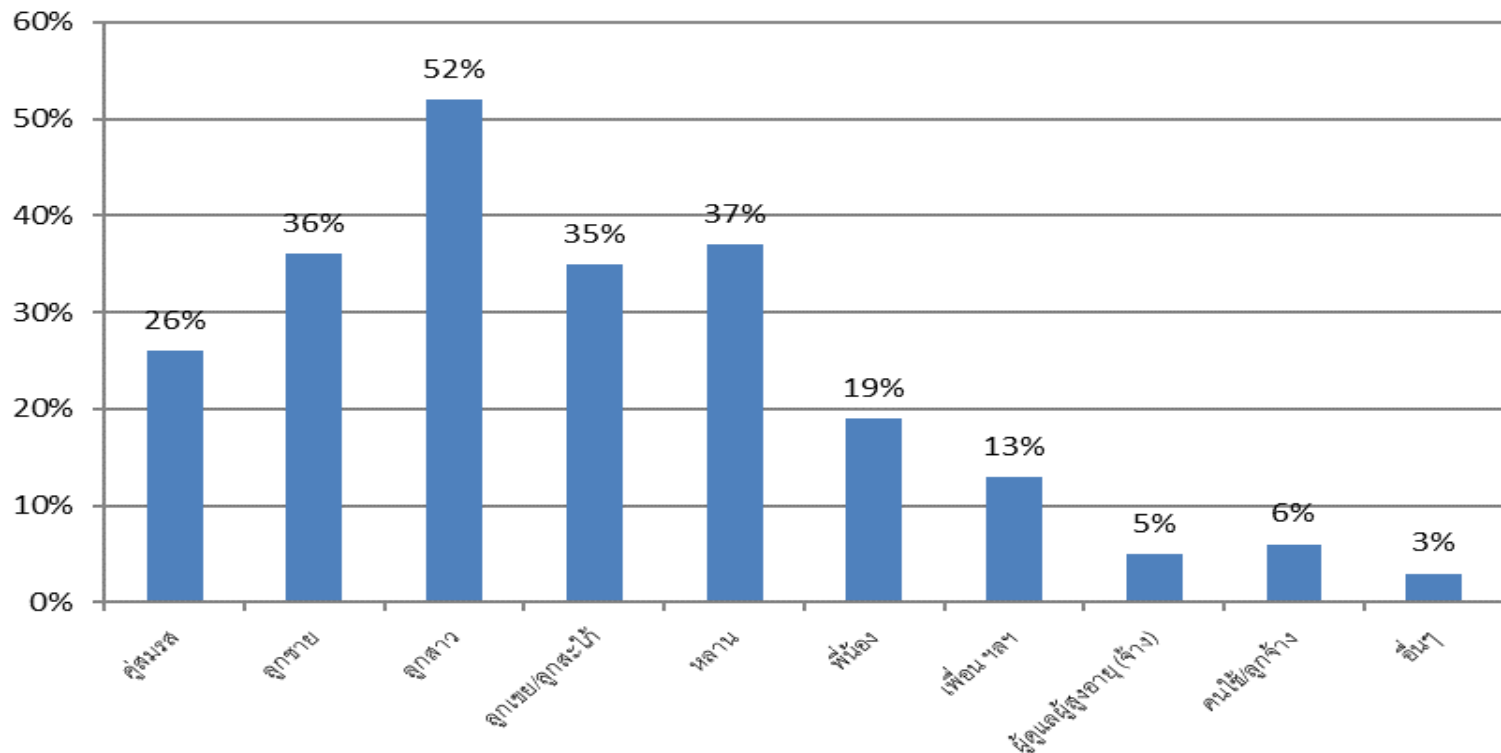
แหล่งรายได้	สัดส่วนของผู้สูงอายุที่มีแหล่งรายได้ประเภทต่างๆ (ตอบได้หลายคำตอบ)				สัดส่วนของผู้สูงอายุที่มีรายได้ต่อไปนี้เป็นแหล่งหลักของรายได้		
	2537	2545	2550	2554	2537	2550	2554
การทำงาน	38.0	37.7	37.8	42.7	31.5	28.9	35.1
บำนาญ	4.1	4.3	5.4	7.5	4.0	4.4	6.0
เบี้ยยังชีพ	0.5	3.0	24.4	81.4	0.0	2.8	11.4
ดอกเบี้ย/การออม/ค่าเช่า	17.1	18.0	31.7	35.7	1.7	2.9	2.6
คู่สมรส	21.4	17.4	23.3	21.4	4.6	6.1	3.1
บุตร	84.5	77.2	82.7	78.5	54.1	52.3	40.1
ญาติ	11.4	6.9	11.0	8.9	2.4	2.3	1.5
อื่นๆ	8.8	2.6	1.5	2.5	1.7	0.5	0.2
รวม	-	-	-	-	100.0	100.0	100.0

แหล่งที่มา: Table 4.2 in Knodel, Prachuabmoh and Chayovan (2013)'s "The Changing Well-being of Thai Elderly: An update from the 2011 Survey of Older Persons in Thailand", College of Population Studies, Chulalongkorn University and HelpAge International

การดูแลผู้สูงอายุ

รูปภาพที่ 1: สัดส่วนของผู้สูงอายุที่ได้รับการดูแลในการดำรงชีวิตประจำวัน แยกตามผู้ดูแล

แหล่งที่มา: Table 6.4 ใน John Knodel, Vipan Prachuabmoh and Napaporn Chayovan (2013)

โดยใช้ผลการสำรวจประชากรผู้สูงอายุในประเทศไทย พ.ศ.2554

จุดยืนของสังคมไทยในการดูแลผู้สูงอายุ

- วิสัยทัศน์ของแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1 พ.ศ. 2552)
- ผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่มีประโยชน์ต่อสังคมและสมควรส่งเสริมให้คงคุณค่าไว้ให้นานที่สุด แต่ในกรณีที่ตกอยู่ในสถานะต้องพึ่งพิงผู้อื่น ครอบครัวและชุมชนจะต้องเป็นด่านแรกในการเกื้อกูล เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงอยู่ในชุมชนได้อย่างมีคุณภาพที่สมเหตุสมผลได้นานที่สุด โดยมีสวัสดิการจากรัฐเป็นระบบเสริม เพื่อให้เกิดหลักประกันในวัยสูงอายุและความมั่นคงของสังคม

แนวทางที่จะต้องดำเนินการในอนาคต

- ในสถานการณ์ที่ผู้สูงอายุในอนาคตมีแนวโน้มที่จะมีอายุยืนแต่มีลูกน้อยลงหรือไม่มี
- แนวทางในการเตรียมการรับมือเพื่อสร้างหลักประกันด้านรายได้ยามชราภาพและการดำรงชีวิตประจำวันให้มีความมั่นคงยิ่งขึ้น ได้แก่
 - การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุทำงานมีรายได้
 - การส่งเสริมการออมตั้งแต่ช่วงวัยทำงาน
 - การเตรียมการสร้างหลักประกันรายได้ยามชราภาพโดยภาครัฐ – ระบบบำนาญภาครัฐ
 - การเตรียมการในเรื่องของระบบการสนับสนุนการดูแลผู้สูงอายุ (การดูแลผู้สูงอายุในชุมชน การดูแลผู้สูงอายุในเขตเมือง การดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงเป็นเมืองอย่างรวดเร็ว ระบบการดูแลระยะยาวหรือ Long Term Care การเตรียมการทั้งด้าน MAN MONEY MANAGEMENT)
- นโยบายสนับสนุนครอบครัวควรผนวก “ผู้สูงอายุ” เข้ามาร่วมพิจารณาด้วย การออกแบบนโยบายสนับสนุนครอบครัวไม่ว่าเป็นกรณีของการเลี้ยงดูบุตร/การดูแลผู้สูงอายุควรพิจารณาส่วนผสมของครอบครัว-บทบาทของรัฐบาล-ตลาดแรงงาน (โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับครอบครัวที่เป็นลูกจ้าง)

-4-

ผลกระทบต่อภาครัฐ

มาตรการภาครัฐตอบสนองต่อการเข้าสู่สังคมสูงวัย

ปี พ.ศ.	นโยบาย / มาตรการ
2496	สถานสงเคราะห์คนชรารับบางแค
2505	ชมรมผู้สูงอายุแห่งแรก
2506	คลินิกผู้สูงอายุ
2525	คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ
2525	แผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 1 (2525-2544)
2535	สิทธิของผู้สูงอายุในการรับบริการสุขภาพโดยไม่มีค่าใช้จ่าย
2536	ระบบเบี้ยยังชีพสำหรับผู้สูงอายุ
2541	สิทธิประโยชน์ชราภาพภายใต้ระบบประกันสังคม
2544	แผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (2544-2564)
2544	โครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า
2544-2546	กรุงเทพ 7 โครงการ (ดูแลถึงบ้าน)

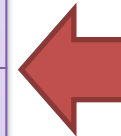
รัฐบาลไทยได้
ดำเนินการเกี่ยวกับ
มาตรการด้านผู้สูงอายุ
มาอย่างต่อเนื่อง
(2496-2544)

แหล่งที่มา ปรับปรุงจาก Table 1 ใน Jitapunkul
S. and S. Wivatvanit (2008)

มาตรการภาครัฐตอบสนองต่อการเข้าสู่สังคมสูงวัย

ปี พ.ศ.	นโยบาย / มาตรการ
2545	โครงการอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ
2546	พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546
2547	การจัดตั้งกองทุนผู้สูงอายุ
2548	โครงการบริการดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน
2549	กองทุนสุขภาพระดับตำบล
2549-2552	การประเมินผลแผนผู้สูงอายุฉบับที่ 2 (2544-2564)
2552-2553	การปรับแผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (2544-2564)
2552-2553	เบี้ยยังชีพสำหรับผู้สูงอายุแบบถ้วนหน้า
2553	แผนปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมการดูแลระยะยาวผู้สูงอายุ
2554	กองทุนการออมแห่งชาติ
2556-2557	ประกันสังคมมาตรา 40 ทางเลือกที่ 3 ฯลฯ

รัฐบาลไทยได้
ดำเนินการเกี่ยวกับ
มาตรการด้านผู้สูงอายุ
มาอย่างต่อเนื่อง
(2545-ปัจจุบัน)

แหล่งที่มา ปรับปรุงจาก Table 1 ใน Jitapunkul
S. and S. Wivatvanit (2008)

ผลกระทบต่องบประมาณและค่าใช้จ่ายภาครัฐ

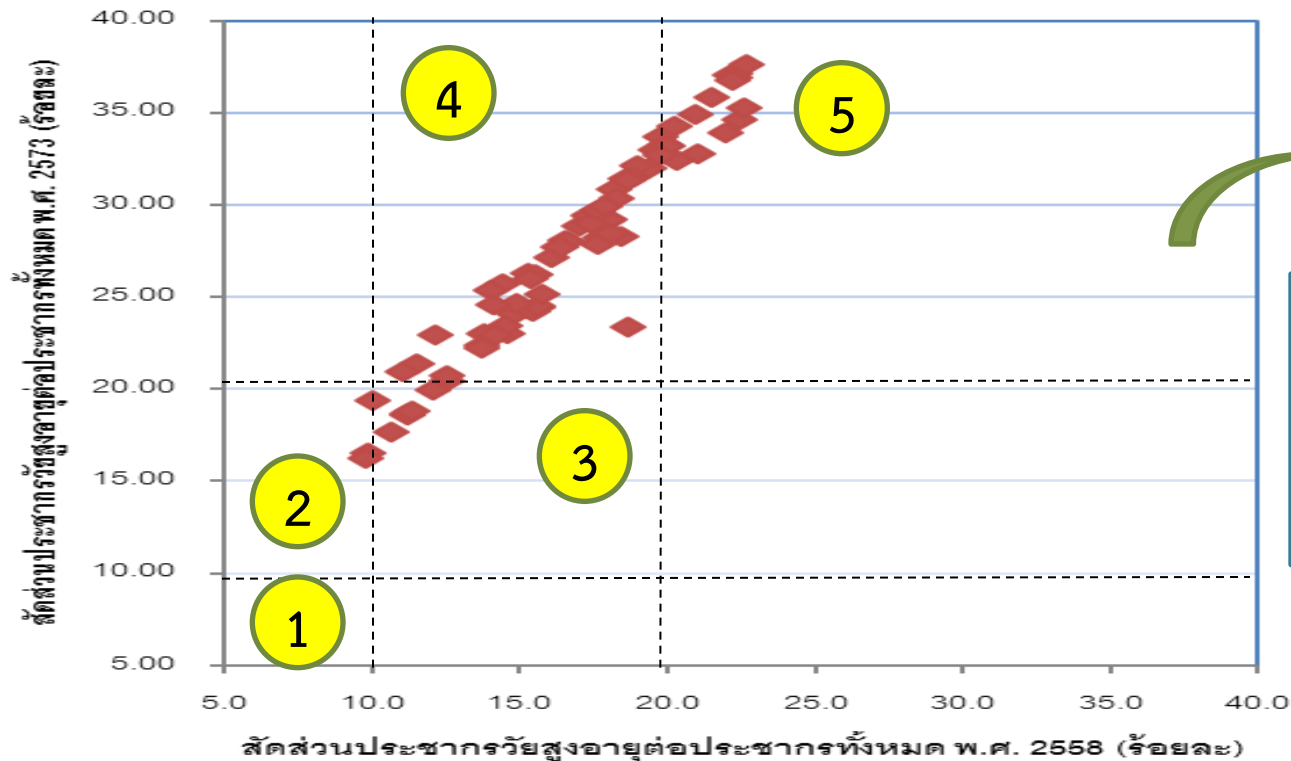
- ผลกระทบตามมาก็คือภาระทางการเงินการคลังของรัฐบาล : หมวดงบประมาณที่จะต้องจับตาต่อไปในอนาคตคือ “**งบประมาณเพื่อบำเหน็จบำนาญ**” ภายใต้ระบบบำนาญภาครัฐที่มีอยู่หลายระบบ โดยเฉพาะประเภทที่เป็น Non-contributory Pension Schemes หรือระบบ
- **ค่าใช้จ่ายภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุ**ที่จะเพิ่มขึ้นตามจำนวนผู้สูงอายุวัยปลายที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น

ผลกระทบต่อองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

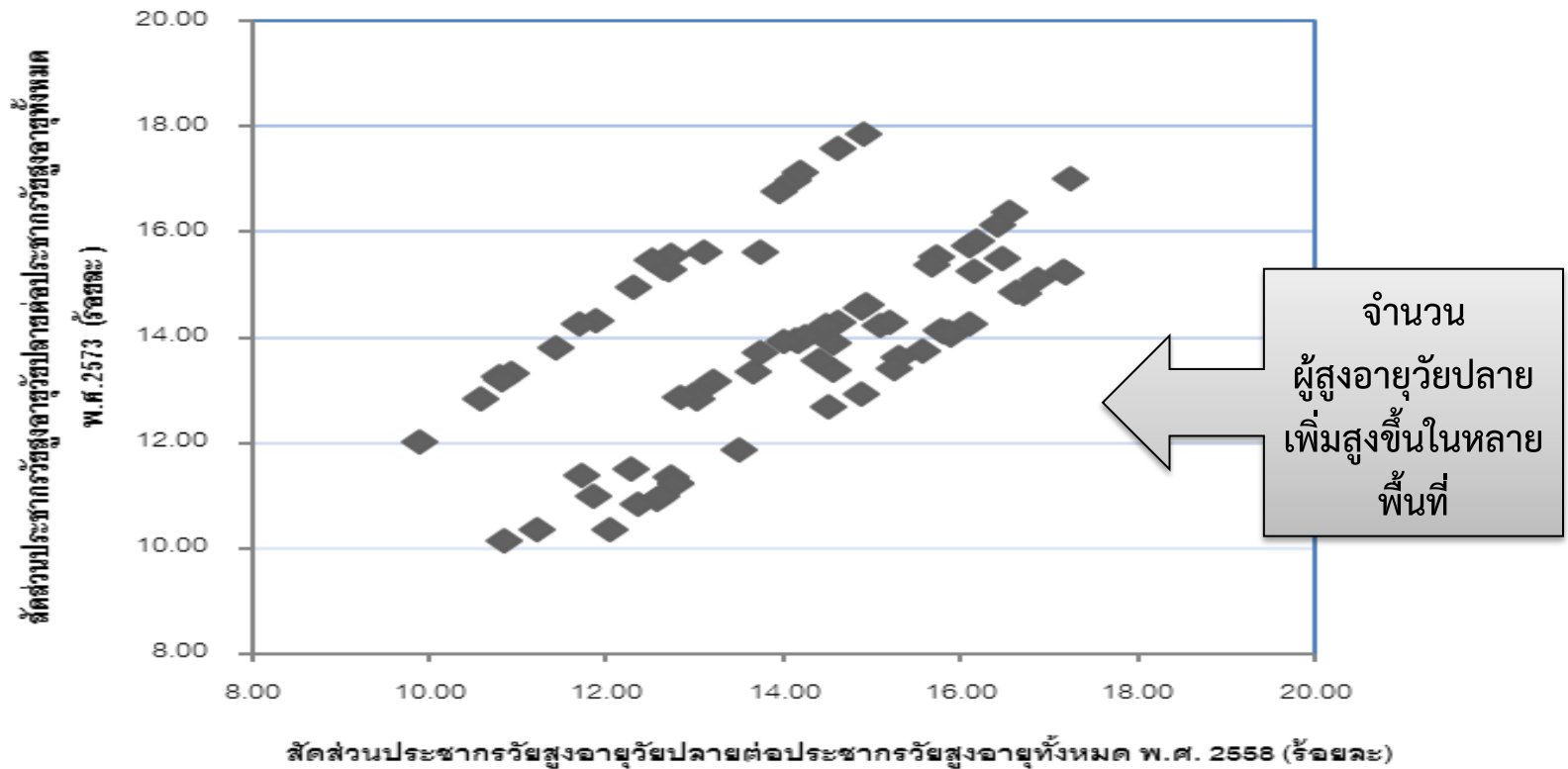
รูปภาพที่ 3: สัดส่วนประชากรวัยสูงอายุต่อประชากรทั้งหมดในปีพ.ศ. 2558 และ 2573

ผู้สูงอายุใน
ระดับจังหวัด
เพิ่มขึ้น

รูปภาพที่ 4: สัดส่วนประชากรวัยสูงอายุวัยปลายต่อประชากรสูงอายุ ทั้งหมดในปีพ.ศ. 2558 และ 2573

แหล่งที่มา การคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ.2553-2583 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ผลกระทบต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

- คำถามสืบเนื่องจากประเด็นนี้ก็คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะปรับตัวอย่างไรภายใต้การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากร
 - หน้าที่ของเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลที่กำหนดไว้ตามกฎหมายอาจจะ ยังมิได้รวมหน้าที่ในด้านการดูแลคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุไว้อย่างชัดเจน
 - จากการเพิ่มสูงขึ้นของประชากรสูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชากรสูงอายุวัยปลายในแต่ละพื้นที่มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประมาณร้อยละ 60 ที่เริ่มมีการจัดบริการดูแลผู้สูงอายุในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง (วิพรรณ ประจวบเหมาะและคณะ , 2556)

หน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่กำหนดตามกฎหมาย

อปท.	องค์การบริหารส่วนตำบล*	เทศบาลตำบล**	เทศบาลเมือง***	เทศบาลนคร****
หน้าที่ที่ ต้องทำ	(1) จัดให้มี และบำรุงรักษาทางน้ำ และทางบก (2) รักษาความสะอาดของถนน ทางน้ำ ทางเดิน และที่สาธารณะ รวมทั้งกำจัด มูลฝอยและสิ่งปฏิกูล (3) ป้องกันโรคและระงับโรคติดต่อ (4) ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (5) ส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรม (6) ส่งเสริมการพัฒนาศรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ (7) คຸ້ມครอง ดູແລ และบำรุงรักษา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (8) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ทางราชการ มอบหมาย	(1) รักษาความสงบเรียบร้อยของ ประชาชน (2) ให้มีและบำรุงทางบกและทางน้ำ (3) รักษาความสะอาดของถนน หรือ ทางเดินและที่สาธารณะรวมทั้งการ กำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล (4) ป้องกันและระงับโรคติดต่อ (5) ให้มีเครื่องใช้ในการดับเพลิง (6) ให้ราษฎรได้รับการศึกษาอบรม (7) ส่งเสริมการพัฒนาศรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ (8) บำรุงศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิ ปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดี ของท้องถิ่น (9) หน้าที่อื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ ให้เป็นหน้าที่ของเทศบาล	(1) หน้าที่ที่ต้องดำเนินการของ เทศบาลตำบล (2) ให้มีน้ำสะอาดหรือการประปา (3) ให้มีโรงฆ่าสัตว์ (4) ให้มีและบำรุงสถานที่ทำการ พักพิทักษ์และรักษาคนเจ็บไข้ (5) ให้มีและบำรุงทางระบายน้ำ (6) ให้มีและบำรุงส้วมสาธารณะ (7) ให้มีและบำรุงการไฟฟ้า หรือ แสงสว่างโดยวิธีอื่น (8) ให้มีการดำเนินกิจการโรงรับ จำนำหรือสถานสินเชื่อท้องถิ่น	(1) หน้าที่ที่ต้องดำเนินการของ เทศบาลเมือง (2) ให้มีและบำรุงการสงเคราะห์ มารดาและเด็ก (3) กิจการอย่างอื่นซึ่งจำเป็นเพื่อ การสาธารณสุข (4) การควบคุมสุขลักษณะและ อนามัยในร้านจำหน่ายอาหาร โรงมหรสพ และสถานบริการอื่น (5) จัดการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย และการปรับปรุงแหล่งเสื่อม โทรม (6) จัดให้มีและควบคุมตลาด ท่า เทียบเรือ ท่าข้าม และที่จอดรถ (7) การวางผังเมืองและการ ควบคุมการก่อสร้าง (8) การส่งเสริมกิจการการ ท่องเที่ยว

หน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่กำหนดตามกฎหมาย

อปท.	องค์การบริหารส่วนตำบล*	เทศบาลตำบล**	เทศบาลเมือง***	เทศบาลนคร****
หน้าที่ที่ อาจทำ	(1) ให้มีน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค และการเกษตร (2) ให้มีและบำรุงการไฟฟ้าหรือแสงสว่างโดยวิธีอื่น (3) ให้มีและบำรุงรักษาทางระบายน้ำ (4) ให้มีและบำรุงสถานที่ประชุม การกีฬา การพักผ่อนหย่อนใจ และสวนสาธารณะ (5) ให้มีและส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรและกิจการสหกรณ์ (6) ส่งเสริมให้มีอุตสาหกรรมในครอบครัว (7) บำรุงและส่งเสริมการประกอบอาชีพของราษฎร (8) การคุ้มครองดูแลและรักษาทรัพย์สินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน (9) หาผลประโยชน์จากทรัพย์สินขององค์การบริหารส่วนตำบล (10) ให้มีตลาด ท่าเทียบเรือ และท่าข้าม	(1) ให้มีน้ำสะอาดหรือการประปา (2) ให้มีโรงฆ่าสัตว์ (3) ให้มีตลาด ท่าเทียบเรือ และท่าข้าม (4) ให้มีสุสานและฌาปนสถาน (5) บำรุงและส่งเสริมการทำมาหากินของราษฎร (6) ให้มีและบำรุงสถานที่ทำการพิทักษ์รักษาคนเจ็บไข้ (7) ให้มีและบำรุงการไฟฟ้าหรือแสงสว่างโดยวิธีอื่น (8) ให้มีและบำรุงทางระบายน้ำ (9) เทศพาณิชย์	(1) ให้มีตลาด ท่าเทียบเรือ และท่าข้าม (2) ให้มีสุสานและฌาปนสถาน (3) บำรุงและส่งเสริมการทำมาหากินของราษฎร (4) ให้มีและบำรุงการสงเคราะห์มารดาและเด็ก (5) ให้มีและบำรุงโรงพยาบาล (6) ให้มีการสาธารณสุข (7) จัดทำกิจการซึ่งจำเป็นเพื่อการสาธารณสุข (8) จัดตั้งและบำรุงโรงเรียนอาชีวศึกษา (9) ให้มีและบำรุงสถานที่สำหรับการกีฬาและพลศึกษา (10) ให้มีและบำรุงสวนสาธารณะ สวนสัตว์และสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ (11) ปรับปรุงแหล่งเสื่อมโทรม และรักษาความสะอาดเรียบร้อยของท้องถิ่น (12) เทศพาณิชย์	เหมือนหน้าที่ที่อาจทำ ของเทศบาลเมือง

ประเด็นเชิงนโยบายที่สำคัญในระดับพื้นที่

- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะ**มีการปรับตัวอย่างไร**เมื่อได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุของประชากรในระดับพื้นที่ทั้งในด้านการวางแผน การบริหารจัดการ การเงินการคลัง และกำลังคน (3M)
- **รัฐบาลกลางจะสนับสนุน**องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเด็นต่างๆเหล่านี้**อย่างไร**
- **ความเชื่อมโยงกับหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ**ที่มีหน้าที่รับผิดชอบด้านผู้สูงอายุ**เป็นอย่างไร**

-5-

โอกาสและความท้าทายสำหรับการปรับตัว ของธุรกิจและอุตสาหกรรม

โอกาสและความท้าทายสำหรับการปรับตัวของธุรกิจและอุตสาหกรรม

- ภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมต้องสร้างธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการรับมือหรือการเตรียมความพร้อมเพื่อสังคมสูงวัย ยกตัวอย่างเช่น
 - การออกผลิตภัณฑ์ทางการเงินที่ส่งเสริมการออมระยะยาว
 - การจัดบริการดูแลผู้สูงอายุที่บ้านและการจัดบริการดูแลผู้สูงอายุในสถาบัน
 - การประกันการดูแลระยะยาว (Private Long Term Care Insurance)
 - การสร้างที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพา ที่อยู่อาศัยแบบอยู่ร่วมกันหลายรุ่น
 - การพัฒนาผลิตภัณฑ์และเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุ
 - ธุรกิจด้านสุขภาพ ด้านการท่องเที่ยว ด้านสันทนาการ

โอกาสและความท้าทายสำหรับการปรับตัวของธุรกิจและอุตสาหกรรม

- สมประวิณ มั่นประเสริฐ (2553) ได้เสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวเนื่องกับการเปลี่ยนแปลงของแบบแผนการบริโภคของครัวเรือนในอนาคต

“เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่สังคมไทยกำลังเผชิญทำให้เกิดข้อจำกัดด้านแรงงานมากขึ้นเรื่อยๆ ธุรกิจและอุตสาหกรรมจำเป็นต้องปรับตัวภายใต้ข้อจำกัดด้านแรงงานเพื่อตอบสนองต่อความต้องการสินค้าและบริการที่กำลังจะเปลี่ยนแปลงไปในอนาคต เพื่อให้เกิดการปรับตัวดังกล่าว การให้ข้อมูลและการส่งเสริมให้เกิดความตระหนักแก่ภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งยวด”

-6-

ข้อเสนอแนะ

แนวทางการเตรียมการรับมือ : ตลาดแรงงานและเศรษฐกิจมหภาค

- การส่งเสริมให้ประชากรวัยทำงานที่อายุมากและประชากรวัยสูงอายุทำงานโดยการจ้างงานต่อเนื่อง การจ้างเข้าทำงานใหม่ การจ้างงานแบบยืดหยุ่น การขยายอายุเกษียณ
- การพัฒนาทักษะและสมรรถนะของประชากรวัยแรงงาน
- การพัฒนาด้านการเรียนรู้ของประชากรวัยเด็กและวัยแรงงาน
- รัฐบาลควรที่จะมีมาตรการเพื่อเพิ่มผลิตภาพของปัจจัยการผลิตของแรงงานและทุน
- ควรจะต้องมีการส่งเสริมการออมและการสะสมทุนเพิ่มขึ้น ควบคู่ไปกับการส่งเสริมการพัฒนาเทคโนโลยีที่ใช้ในกระบวนการผลิตของประเทศ

แนวทางในการเตรียมการรับมือในระดับบุคคลและครอบครัว

- การเพิ่มประสิทธิภาพแรงงานอันจะนำไปสู่การเพิ่มรายได้
- การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุทำงานมีรายได้
- การส่งเสริมการออมตั้งแต่ช่วงวัยทำงาน
- การจัดให้มีหลักประกันรายได้ยามชราภาพโดยภาครัฐ
- การจัดให้มีระบบการสนับสนุนการดูแลผู้สูงอายุ
- นโยบายครอบครัวเพื่อสนับสนุนการดูแลสมาชิกในครอบครัว

แนวทางการเตรียมการรับมือ : ระดับบุคคลและครอบครัว

- ควรให้มีการเริ่มต้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพตั้งแต่แรกเกิด โดยครอบครัว ด้วยการส่งเสริมการเกิดที่มีคุณภาพ
- รัฐบาลควรจะต้องมีนโยบายครอบครัวเพื่อส่งเสริมทั้งการเกิดที่มีคุณภาพ และการสร้างสมดุลของบทบาทหญิง-ชายในการสร้างความมั่นคงในครอบครัว เพื่อที่จะช่วยประคับประคองให้อัตราภาวะเจริญพันธุ์ไม่ลดลงต่ำไปมากกว่านี้

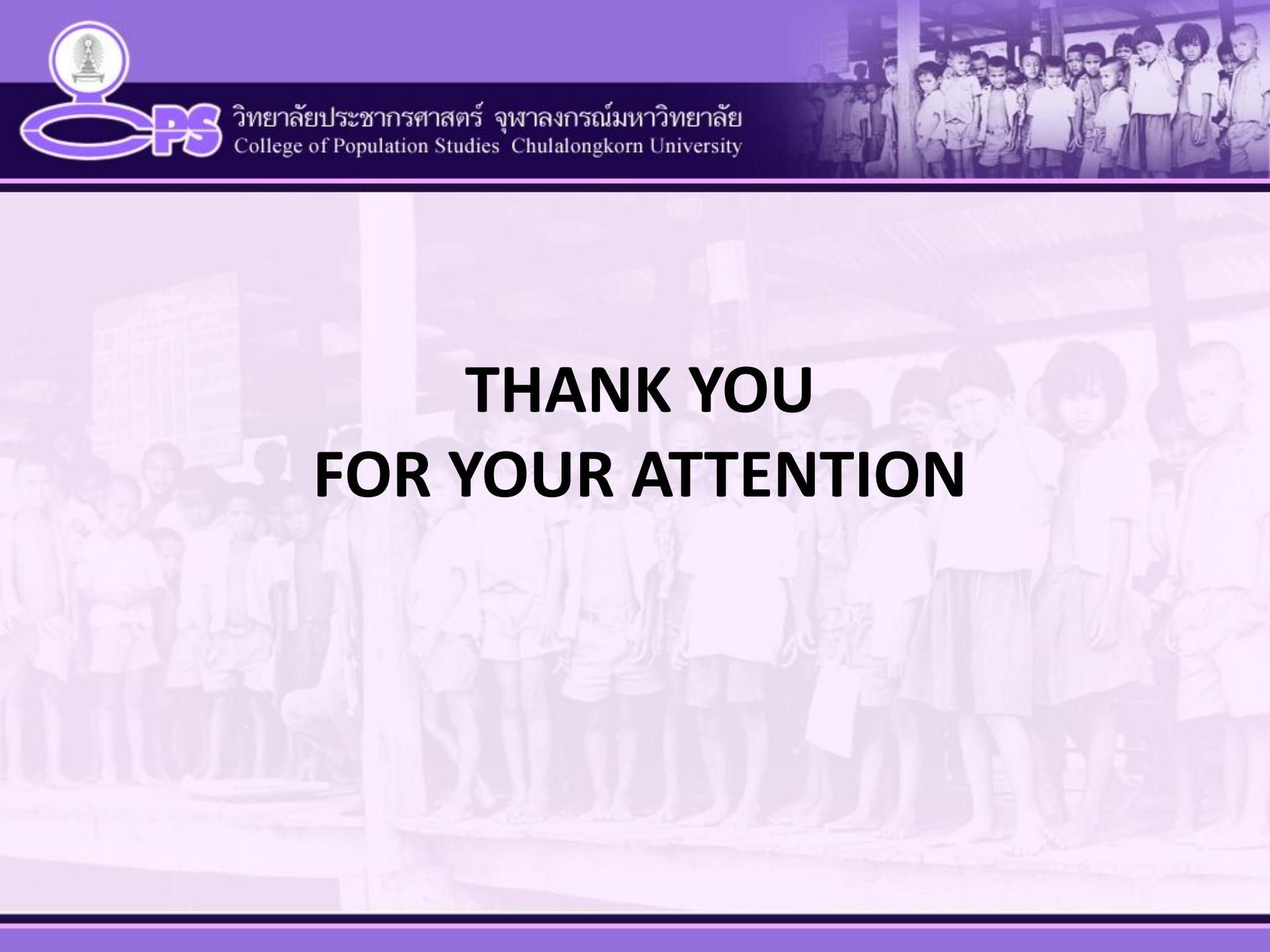

แนวทางการเตรียมการรับมือ : ภาครัฐและระดับพื้นที่

- การสร้างหลักประกันทางการเงินยามชราภาพ
- การจัดให้มีระบบการดูแลระยะยาวผู้สูงอายุเพื่อสนับสนุนการดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน
- การเตรียมการด้านการเงินการคลังเพื่อรับมือสังคมสูงวัยอย่างยั่งยืน
- การสนับสนุนบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในด้านการดูแลผู้สูงอายุและการสนับสนุนด้านการบริหารจัดการ การเงินการคลัง กำลังคน และการปรับปรุงกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง
- ส่งเสริมภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางประชากร (นโยบายด้านแรงงาน นโยบายครอบครัว การส่งเสริมโอกาสการประกอบธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับสังคมสูงวัย)

วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
College of Population Studies Chulalongkorn University

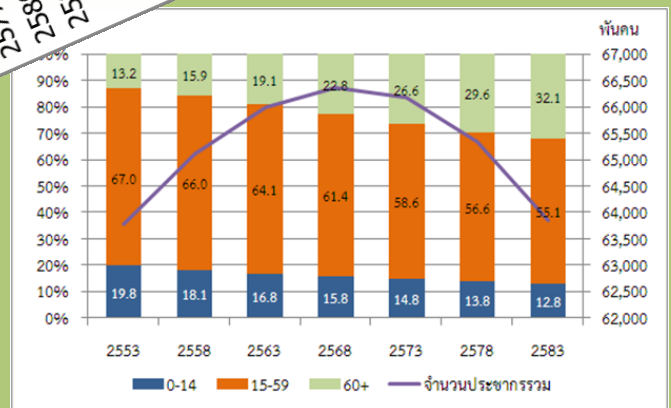
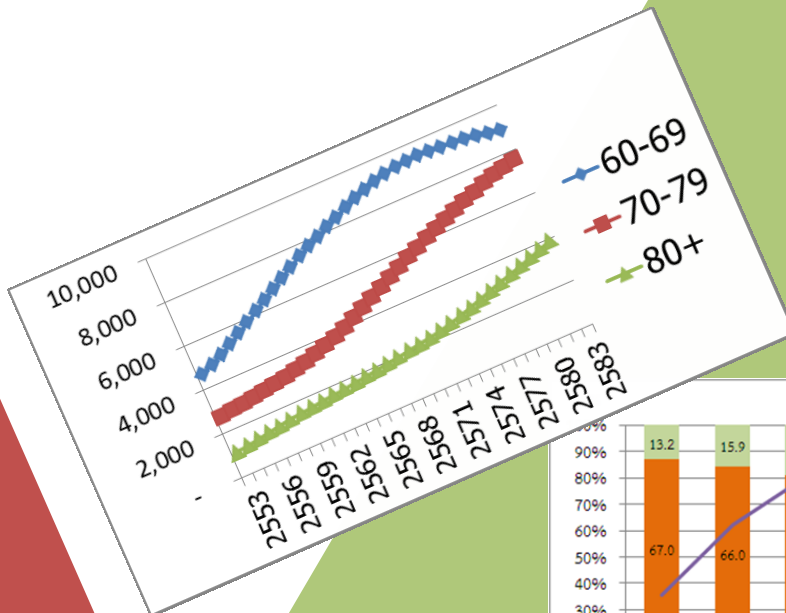

**THANK YOU
FOR YOUR ATTENTION**

เอกสารประกอบการสัมมนา

เรื่อง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร กับขนาดตลาดการพัฒนาประเทศ

วันศุกร์ที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๗

ณ ดอนเวนท์ขึ้นเขินเตอร์ เอ ๑

โรงแรมเชินทารา แกรนด์ แอท เชินทรีวิลด์ กรุงเทพฯ

สารบัญ

หน้า

๑	กำหนดการ โครงการสัมมนา	๑
๒	งานวิจัยและประสบการณ์จากต่างประเทศ	
■	เรื่อง “การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร : ไทยกับประเทศอาเซียน” โดย รศ.ดร. วาสนา อิ่มเอม ผู้ช่วยผู้แทนกองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ ประจำประเทศไทย	๖
■	เรื่อง “การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรกับผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคม” โดย รศ.ดร. วรเวชม์ สุวรรณระดา คณบดีวิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	๑๗
■	เรื่อง “ไลฟ์สไตล์ แผนการดำเนินชีวิต กับแนวความคิดการมีบุตรของคนเจนเอเรชั่นวาย” โดย ผศ.ดร. ภูเบศร์ สมุทรจักร อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล	๓๐
๓	ร่าง กรอบแนวคิดแผนประชากรในการพัฒนาประเทศระยะยาว ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๗๘)	๔๓

กำหนดการ โครงการสัมมนา

เรื่อง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร
กับขนาดการพัฒนาประเทศ

กำหนดการสัมมนา

เรื่อง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรกับอนาคตการพัฒนาประเทศ

วันศุกร์ที่ ๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๗

ณ คอนเวนชันเซ็นเตอร์ เอ ๑ ชั้น ๒๒ โรงแรมเซ็นทารา แกรนด์ แอท เซ็นทรัลเวิลด์

จัดโดย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ร่วมกับ กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ (UNFPA) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

๐๘.๓๐ – ๐๙.๓๐ น.	ลงทะเบียน
๐๙.๓๐ – ๑๐.๐๐ น.	พิธีเปิดการสัมมนา <i>กล่าวเปิด</i> โดย นายอาคม เติมพิทยาไพสิฐ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม และเลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ <i>บทบาท UNFPA กับงานด้านประชากรในประเทศไทย</i> โดย นายคาสปาร์ พิค ผู้แทนกองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ ประจำประเทศไทย
๑๐.๐๐–๑๐.๑๕ น.	รับประทานอาหารว่าง
๑๐.๑๕– ๑๑.๓๐ น.	การอภิปรายนำเสนองานวิจัยและประสบการณ์จากต่างประเทศ - เรื่อง “การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร : ไทยกับประเทศอาเซียน” โดย รศ.ดร. วาสนา อิ่มเอม ผู้ช่วยผู้แทนกองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ ประจำประเทศไทย - เรื่อง “การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรกับผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคม” โดย รศ.ดร. วรเวศม์ สุวรรณระดา คณบดีวิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย - เรื่อง “ไลฟ์สไตล์ แผนการดำเนินชีวิต กับแนวความคิดที่มีบุตรของคนเจนเอเรชั่นวาย” โดย ผศ.ดร. ภูเบศร์ สมุทรจักร อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ดำเนินการอภิปราย โดย นางชุตินาฏ วงศ์สุบรรณ รองเลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
๑๑.๓๐ – ๑๒.๐๐ น.	ปาฐกถาพิเศษ เรื่อง “การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรกับอนาคตการพัฒนาประเทศ” โดย นายโฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ ประธานอนุกรรมการขับเคลื่อนนโยบายและแผนประชากร สศช.
๑๒.๐๐ – ๑๓.๐๐ น.	รับประทานอาหารกลางวัน ณ ห้องอาหาร The World และ Ginger ชั้น ๒๔

โครงการสัมมนา

เรื่อง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรกับอนาคตการพัฒนาประเทศ

๑. หลักการและเหตุผล

๑.๑ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้จัดทำคาดการณ์ประชากรไทยในระยะ ๓๐ ปี ข้างหน้า พบว่า ในปี ๒๕๘๓ ประเทศไทยจะมีผู้สูงอายุ ๖๐ ปี ขึ้นไป จำนวนสูงถึง ๒๐.๕ ล้านคน หรือเป็นสัดส่วนร้อยละ ๓๒.๑ ของประชากรไทยทั้งหมด แต่จะมีวัยแรงงาน เพียง ๓๕.๒ ล้านคน และวัยเด็ก ๘.๒ ล้านคน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรดังกล่าว จะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ รวมทั้งยังอาจเป็นอุปสรรคต่อความยั่งยืนของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศในระยะยาว ดังนั้น สศช. จึงได้จัดทำแผนประชากรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๙) เพื่อเป็นแผนระดับชาติที่ครอบคลุมในทุกมิติที่เกี่ยวข้องกับประชากรไทย ตอบสนองต่อสถานการณ์และปัญหาอันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร โดยได้นำเสนอต่อคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๕๕ ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบแผนประชากรฯ ดังกล่าว และมอบให้ สศช. ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดทำแผนประชากรระยะยาว ๑๐-๒๐ ปี เสนอคณะรัฐมนตรีต่อไป

๑.๒ ในการขับเคลื่อนนโยบายและแผนประชากร ในช่วงแผนฯ ๑๑ มีกลไกคณะกรรมการ ภายใต้คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งมีนายโฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ เป็นประธานอนุกรรมการ คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนนโยบายและแผนประชากร ได้ดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งได้เริ่มวางกรอบแนวคิดทิศทาง สำหรับนำไปจัดทำแผนประชากรในการพัฒนาประเทศระยะยาว ๒๐ ปี โดยเห็นร่วมกันถึงความสำคัญของการสื่อสารให้ทุกฝ่ายในสังคมได้เข้าใจ ตระหนักถึงประเด็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรกับผลกระทบที่เกิดขึ้น และความจำเป็นในการเตรียมพร้อมรองรับ โดยนำองค์ความรู้ที่มีมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ และร่วมกันพัฒนาองค์ความรู้ด้านประชากรในมิติเชิงลึก ที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ เพื่อสามารถใช้ประโยชน์ในการจัดทำรายละเอียดแผนประชากรในการพัฒนาประเทศ ระยะยาว ๒๐ ปี ให้ชัดเจนสมบูรณ์ได้ต่อไป ในการนี้ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จึงได้ร่วมกับ กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย จัดให้มีการสัมมนา เรื่อง “การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรกับอนาคตการพัฒนาประเทศ” ขึ้น

๒. วัตถุประสงค์การสัมมนา

๒.๑ เพื่อสื่อสาร และเผยแพร่องค์ความรู้ให้สังคมตระหนักถึงผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรไทย

๒.๒ เพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากภาคส่วนต่างๆ เกี่ยวกับกรอบแนวคิดทิศทางแผนประชากร ซึ่งจะเป็ประโยชน์ในการจัดทำแผนประชากรในการพัฒนาประเทศระยะยาว ๒๐ ปี

๓. วัน เวลา สถานที่จัดสัมมนา และกลุ่มเป้าหมายผู้เข้าสัมมนา

การสัมมนาจัดขึ้นในวันศุกร์ที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๗ เวลา ๐๘.๐๐-๑๓.๓๐ น. ณ คอนเวนชันเซ็นเตอร์ เอ ๑ โรงแรมเซ็นทารา แกรนด์ แอท เซ็นทรัลเวิลด์ โดยมี **นายอาคม เติมพิทยาไพสิฐ** รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม และเลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นประธานเปิดการสัมมนา โดยมีกลุ่มเป้าหมายผู้เข้าร่วมสัมมนา ประมาณ ๕๐๐ คน ประกอบด้วย ผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันวิชาการ สถาบันการศึกษา ภาคประชาสังคม ผู้ทรงคุณวุฒิ และสื่อมวลชน

๔. รูปแบบ และประเด็นนำเสนอในการสัมมนา

การสัมมนาในครั้งนี้ ได้รับเกียรติจากผู้ทรงคุณวุฒิ **นายโฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์** ประธานอนุกรรมการขับเคลื่อนนโยบายและแผนประชากร สศช. **ปาฐกถาพิเศษ** เรื่อง “**การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรกับอนาคตการพัฒนาประเทศ**” และการอภิปรายนำเสนอองค์ความรู้ ข้อค้นพบจากงานวิจัย และบทเรียนจากต่างประเทศ ที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรไทยกับอาเซียน และผลกระทบในแง่มุมต่าง ๆ โดยวิทยากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน มีผลงานวิจัยซึ่งเป็นที่ยอมรับทั้งในและต่างประเทศ ดังนี้

- **รศ.ดร. วาสนา อิ่มอม** ผู้ช่วยผู้แทนกองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ ประจำประเทศไทย นำเสนอเรื่อง “**การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร : ไทยกับประเทศอาเซียน**” :- ประชากรอาเซียนมีรูปแบบและโครงสร้างทางประชากรที่แตกต่างกันอย่างมากระหว่างประเทศสิงคโปร์ ไทย มีโครงสร้างประชากรที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้วและกำลังจะเผชิญกับการขาดแคลน วัยแรงงานในอนาคต ขณะที่ประเทศเพื่อนบ้าน เช่น สปป.ลาว กัมพูชา เมียนมาร์ ยังมีประชากรวัยเด็กและวัยแรงงานค่อนข้างมาก ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงด้านประชากรในอาเซียน จึงถึงเป็นโอกาสสำคัญสำหรับประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อประเทศสมาชิกอาเซียนเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียนในปี ๒๕๕๘ และประชากรทั้งหมดจะเป็นพลเมืองอาเซียน
- **รศ.ดร. วรเวชม์ สุวรรณระดา** วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นำเสนอเรื่อง “**การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรกับผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคม**” :- ประเทศไทยกำลังเผชิญการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรครั้งสำคัญสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมไทยในอนาคตทั้งในมิติทางตรงและทางอ้อม ที่มีต่อภาคส่วนต่างๆ ของเศรษฐกิจ ดังนั้น การฉายภาพให้เห็นถึงเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในอนาคต เมื่อได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากร ตลอดจนทิศทางและขนาดของผลกระทบ จึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อนำไปสู่การจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อรับมือกับผลกระทบที่เกิดขึ้น
- **ผศ.ดร. ภูเบศร์ สมุทรจักร** สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล นำเสนอเรื่อง “**ไลฟ์สไตล์ แผนการดำเนินชีวิต กับแนวคิดการมีบุตรของคนเจนเอเรชั่นวาย**” :- ประชากรเจนเอเรชั่น Y หรือ Millennials ซึ่งเกิดระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๔๖ นับเป็นกลุ่มประชากรที่มีความสำคัญยิ่ง เนื่องจากประชากรกลุ่มเจนเอเรชั่น Y ต่อไปจะเป็นทั้งผู้สร้างประชากรรุ่นใหม่ ๆ และดูแลประชากรวัยชราที่มีสัดส่วนสูงขึ้น จากการที่สังคมไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ดังนั้น ทักษะชีวิตของคนรุ่น Generation Y ที่มีการสร้างครอบครัว การมีบุตร และการทำงาน จึงมีอิทธิพลสำคัญต่อโครงสร้างทางประชากรไทยในอนาคต การรับรู้ ทำความเข้าใจในทัศนคติของของกลุ่มนี้จะเป็นประโยชน์และนำไปสู่การจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายประชากรระยะยาวได้อย่างเหมาะสมต่อไป

๕. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๕.๑ สังคมตระหนักถึงผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากร และภาคส่วนต่างๆ รับรู้แนวคิดและทิศทางการดำเนินงานของ สศช. ในการจัดทำแผนประชากรในการพัฒนาประเทศระยะยาว ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๗๘)

๕.๒ ข้อเสนอแนะและประเด็นที่เป็นประโยชน์ ในการนำไปจัดทำรายละเอียดของแผนประชากรฯ ระยะยาว ๒๐ ปี

งานวิจัยและประสบการณ์จากต่างประเทศ

๑. เรื่อง “การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร : ไทยกับประเทศ
อาเซียน” รศ.ดร. วาสนา จันเอน ผู้ช่วยผู้อำนวยการแห่ง
สหประชาชาติ ประจำประเทศไทย
๒. เรื่อง “การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรกับผลกระทบต่อ
เศรษฐกิจและสังคม” รศ.ดร. วรเวทย์ สุวรรณระดา ดอนบตีวิทยาลัย
ประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
๓. เรื่อง “ไลฟ์สไตล์ แพนการดำเนินชีวิต กับแนวคิดการมีบุตรของ
คนเจนเอเรชั่นวาย” พศ.ดร. ภูเบศร์ สมุทรจักร อาจารย์ประจำ
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร: ไทยกับอาเซียน

ดร. วาสนา อิมเอม

กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ (United Nations Population Fund)

สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of South East Asian Nations) หรืออาเซียน (ASEAN) เป็นองค์การทางภูมิรัฐศาสตร์และเศรษฐกิจในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีประเทศสมาชิกทั้งหมด 10 ประเทศ ได้แก่ กัมพูชา ไทย บรูไน พม่า ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย ลาว เวียดนาม สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย เขตการค้าเสรีอาเซียนได้เริ่มประกาศใช้ตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. 2553 และกำลังก้าวสู่ความเป็นประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 โดยประกอบด้วยสามด้าน คือ ประชาคมอาเซียนด้านการเมืองและความมั่นคง (ASEAN Political and Security Community – APSC) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community – AEC) และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community – ASCC)

ในขณะที่ประชากรโลกในปี 2014 มีจำนวน 7.244 พันล้านคน โดยเป็นประชากรในประเทศจีน 1.39 พันล้านคน และ อินเดีย 1.28 พันล้านคน การรวมตัวกันของประชาคมอาเซียนจะทำให้จำนวนประชากรของทั้งสิบประเทศรวมกันอยู่ที่ 625 ล้านคน โดยจะเติบโตเพิ่มจำนวนขึ้นเป็น 785.4 ล้านคนในปี 2050 แต่ทั้งนี้โครงสร้างของประชากรในอาเซียนมีความแตกต่างสูงมากทั้งในด้านจำนวนประชากร โดยที่บรูไนมีจำนวนประชากรน้อยที่สุดเพียงสี่แสนคน ในขณะที่อินโดนีเซียมีจำนวนประชากรมากที่สุดที่ 252.8 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 40 ของประชากรอาเซียน ในด้านการเปลี่ยนผ่านประชากรอาเซียนจากวัยเด็ก สู่วัยแรงงาน และวัยสูงอายุยังคงมีลักษณะผสมผสาน ไทยและสิงคโปร์เข้าสู่ภาวะประชากรสูงวัยแล้ว มากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรอายุมากกว่า 60 ปี โดยมีประชากรวัย 10-24 ปีเพียงร้อยละ 20 ในขณะที่บางประเทศ เช่น ฟิลิปปินส์ ลาว กัมพูชา มากกว่าหนึ่งในสามของประชากรยังอยู่ในวัย 10-24 ปี (UNFPA, 2014, UN Population Prospects, 2014) บทความนี้จะวิเคราะห์สถานการณ์ด้านประชากรของไทยเปรียบเทียบกับประเทศในอาเซียนเพื่อชี้ให้เห็นโอกาสและข้อท้าทายที่เกิดขึ้นจากลักษณะความผสมผสานของโครงสร้างประชากรในภูมิภาคอาเซียนที่กำลังจะเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

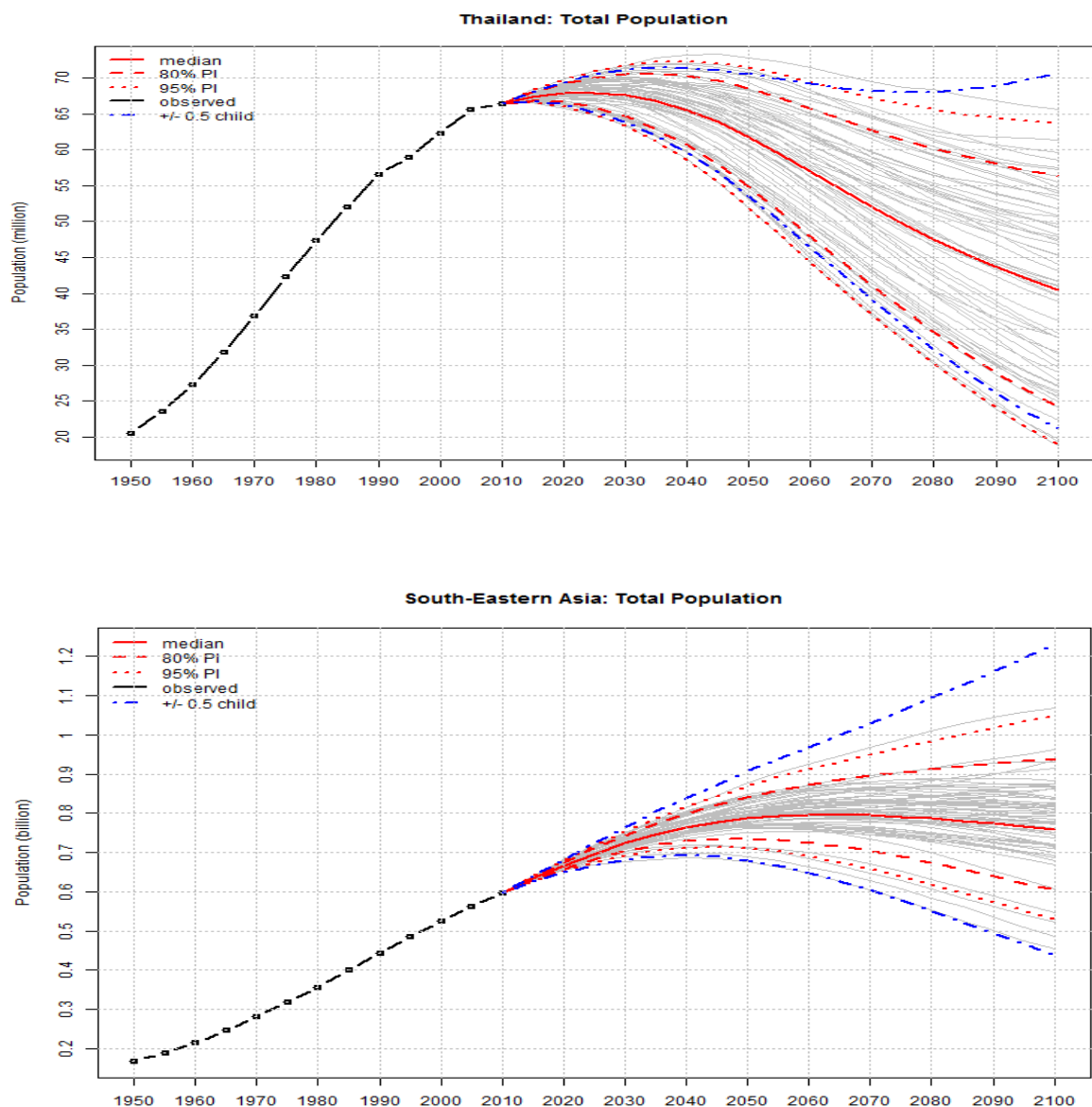
ไทยจะเป็นประเทศแรกในอาเซียนที่อัตราการเติบโตของประชากรติดลบ

ประชากรไทยมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจากที่มีจำนวนเพียง 20 ล้านคน ในปี 1950 เพิ่มขึ้นเป็นจำนวน 67.4 ล้านคน¹ ในขณะนี้ (UN Population Prospects, 2012 revision) ซึ่งผู้หญิงไทยมีแนวโน้มที่จะมีจำนวนบุตรน้อยลงไปเรื่อยๆ ไม่ว่าจะเป็นจากการชะลอการแต่งงาน การเลือกมีบุตรจำนวนน้อยเพียง 1-2 คน ไม่มีลูกเลยหรือไม่แต่งงาน เลือกรับเป็นโสดมากขึ้นทั้งหญิงและชาย ทำให้จำนวนบุตรที่ผู้หญิงคนหนึ่งมีโดยเฉลี่ยลดลงจาก 6-7 คนเมื่อหกสิบปีที่แล้ว เหลือเพียงมีลูกแค่สองคนเมื่อยี่สิบปีก่อน และในขณะนี้ผู้หญิงไทยมีจำนวนบุตรโดยเฉลี่ยเพียง 1-2 คน หรือไม่มีเลย ทำให้อัตราการเจริญพันธุ์รวม (Total Fertility Rate) อยู่ในระดับต่ำ กล่าวคือผู้หญิงไทยมีบุตรเพียง 1.6 คนโดยเฉลี่ย การเกิดของคนไทยที่มีจำนวนลดน้อยลงไปเรื่อยๆ นั้นจะยังไม่ส่งผลให้จำนวนประชากรลดลงในทันที โดยในปัจจุบันจำนวนการเกิดของคนไทยอยู่ที่ประมาณไม่เกิน 800,000 รายต่อปีและจำนวนผู้ที่เสียชีวิตในแต่ละปีอยู่ที่ประมาณ 400,000 ราย จำนวนประชากรไทยจึงยังคงเพิ่มขึ้นอย่างช้าๆ การคาดประมาณประชากรในอนาคตโดยสำนักงานประชากรขององค์การสหประชาชาติ พบว่าไทยจะมีจำนวนประชากรมากที่สุดที่ 67.9 ล้านคน ในปี 2025 ซึ่งใกล้เคียงกับตัวเลขจากการคาดประมาณประชากรของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่คาดประมาณว่าจำนวนประชากรไทยจะมีมากที่สุดในปี 2025 จำนวน 68.5 ล้านคน จากนั้นจำนวนประชากรไทยจะลดลงอย่างช้าๆ โดยจำนวนประชากรไทยจะลดลงอยู่ที่ราว 40 ล้านคนในปี 2100

¹ ทั้งนี้จำนวนประชากรไทยจากการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ.2553-2583 โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช) และตัวเลขการคาดประมาณประชากรไทยของ UN World Population Prospects มีจำนวนใกล้เคียงกัน มีค่าแตกต่างกันไม่เกิน 1 ล้านคนสำหรับการคาดประมาณประชากรช่วงระหว่างปี 2010-2040

เมื่อเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรในภูมิภาคอาเซียน ไทยจะเป็นประเทศแรกที่อัตราการเปลี่ยนแปลงประชากรติดลบ โดยจำนวนประชากรจะเริ่มลดลงนับตั้งแต่ปี 2025-2030 ในขณะที่การเติบโตของจำนวนประชากรในภูมิภาคอาเซียนจะยังเพิ่มขึ้นไปอีกเรื่อยๆ จนถึงปี 2065 ที่จะมีจำนวนประชากรมากที่สุดเป็น 796.8 ล้านคน ซึ่งสัดส่วนของประชากรไทยเทียบกับประชากรอาเซียนจะลดลงจากร้อยละ 10.6 ในปี 2014 เหลือเพียงร้อยละ 7.1 ในปี 2065 ที่ประชากรอาเซียนมีจำนวนมากที่สุด

ภาพ 1 แนวโน้มการคาดประมาณประชากรในอนาคต 2010-2100

ที่มา Probabilistic Population Projections based on the *World Population Prospects: The 2012 Revision*

หมายเหตุ ประชากรในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ันับรวมประเทศในอาเซียนทั้งหมด 10 ประเทศ บวกกับประเทศ ติมอร์ เลสเต ที่มีจำนวนประชากร 1 ล้านคนในปัจจุบัน จึงพออนุมานได้ว่าจำนวนประชากรอาเซียนใกล้เคียงกับจำนวนประชากรในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ช่วงโอกาสทองของการปันผลทางประชากรของประเทศอาเซียน

เมื่อเปรียบเทียบข้อมูลของทั้งสิบประเทศในอาเซียน นอกจากอินโดนีเซียจะมีจำนวนประชากรมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 40 ของประชากรในภูมิภาคอาเซียนทั้งหมด และอัตราการเติบโตของประชากรอินโดนีเซียจะยังคงเพิ่มขึ้นต่อไปในอนาคต ทั้งนี้ ไทย สิงคโปร์ มาเลเซีย เวียดนาม และ อินโดนีเซีย อยู่ในช่วงเวลาของการปันผลทางประชากร (Demographic Dividend or the Population Bonus) ที่สัดส่วนการพึ่งพิงวัยเด็กและวัยสูงอายุเทียบกับวัยทำงานต่ำที่สุด ซึ่งหากมีมาตรการทางสังคมและเศรษฐกิจที่เหมาะสมจะส่งผลต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศเหล่านี้อย่างรวดเร็วผ่านทางอุปทานแรงงาน การออม และการลงทุนต่อทุนมนุษย์ แต่การที่ไทยกำลังเข้าสู่ช่วงประชากรสูงวัยอย่างรวดเร็วทำให้ช่วง “โอกาสทอง” ทางประชากรของประเทศไทยมีระยะเวลาสั้นๆ เท่านั้น ก่อนที่ประชากรไทยจะเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ในอีก 7 ปีข้างหน้า (ปี 2021) ประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ โดยจะมีจำนวนผู้สูงวัยมากกว่า 13 ล้านคน คิดเป็นประมาณร้อยละ 20 หรือประมาณ 1 ใน 5 ของประชากรทั้งประเทศ

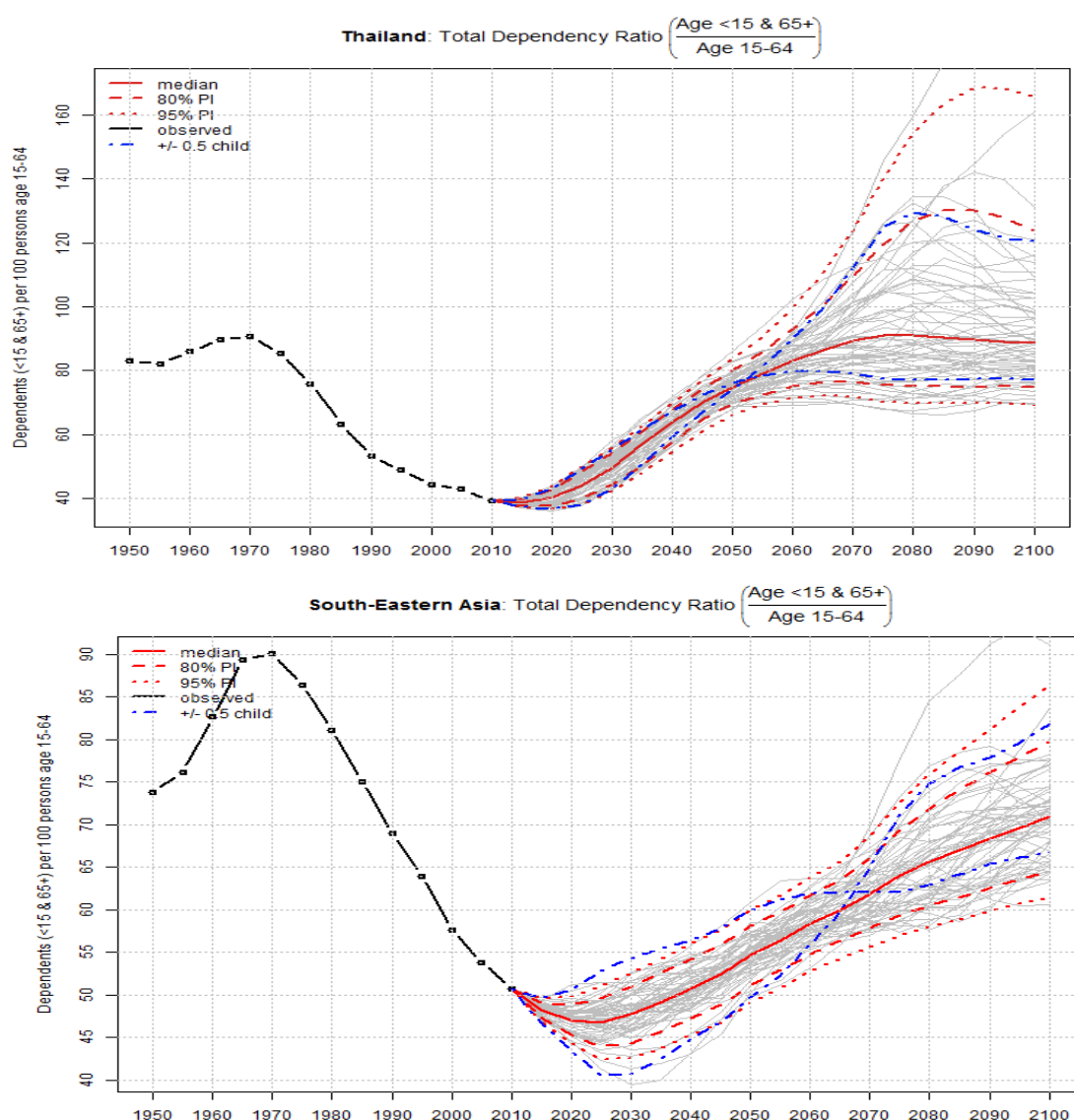
ตาราง 1 จำนวนประชากรและอัตราการเติบโตของประชากรในประเทศอาเซียน

	จำนวนประชากร			ร้อยละของค่าเฉลี่ยอัตราการเปลี่ยนแปลงประชากรต่อปี		
	2557 (2014)	2573 (2030)	2593 (2050)	2005-2010	2025-2030	2045-2050
อินโดนีเซีย	252.8	293.5	321.4	1.4	0.8	0.3
ฟิลิปปินส์	100.1	127.8	157.1	1.7	1.4	0.9
เวียดนาม	92.5	101.8	103.7	0.9	0.4	-0.1
ไทย	67.2	67.6	61.7	0.3	-0.1	-0.7
พม่า	53.7	58.7	58.6	0.7	0.4	-0.2
มาเลเซีย	30.2	36.8	42.1	1.8	1.1	0.5
กัมพูชา	15.4	19.1	22.6	1.5	1.1	0.6
ลาว	6.9	8.8	10.6	2.0	1.3	0.7
สิงคโปร์	5.5	6.6	7.1	2.4	0.8	0.2
บรูไน	0.4	0.5	0.5	1.7	0.9	0.2
รวม	625	711.8	785.4	--	--	--

ที่มา จำนวนประชากรปี 2014 จาก UNFPA State of World Population 2014 อ้างจาก United Population Division และปีอื่นๆ จาก UN World Population Prospects: The 2012 Revision

เมื่อพิจารณาจากอัตราส่วนการพึ่งพิงทางประชากรจากสัดส่วนวัยทำงานต่อวัยเด็ก (0-15) และ วัยสูงอายุ (มากกว่า 65 ปี) แล้วจะเห็นว่าประเทศไทย มาเลเซีย เวียดนามและ สิงคโปร์กำลังอยู่ในช่วงเวลาของโอกาสทองทางประชากรที่สัดส่วนการพึ่งพิงในวัยทำงานอยู่ในระดับต่ำสุด การลงทุนในเด็กและเยาวชน ตลอดจนคนวัยทำงานจึงมีความสำคัญมากที่จะทำให้เกิดการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจในขณะที่อุปทานแรงงานกำลังจะหดตัวลง ยกเว้นหากประเทศไทยจะมีนโยบายที่เอื้อต่อการเข้ามาของแรงงานต่างชาติและสร้างสมดุลเชิงนโยบายเรื่องแรงงานจากต่างชาติ ซึ่งหลายประเทศในเอเชียและยุโรปที่เผชิญหน้ากับการเกิดที่ลดลงต่างมีนโยบายที่เปิดรับแรงงานจากต่างชาติมากขึ้นเพื่อชดเชยสมดุลวัยทำงานในประเทศที่หดตัวลง และทางเลือกอีกประการหนึ่งคือการใช้กำลังแรงงานและการผลิตในประเทศต้นทาง

ภาพ 2 อัตราส่วนการพึ่งพิงของไทยและประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

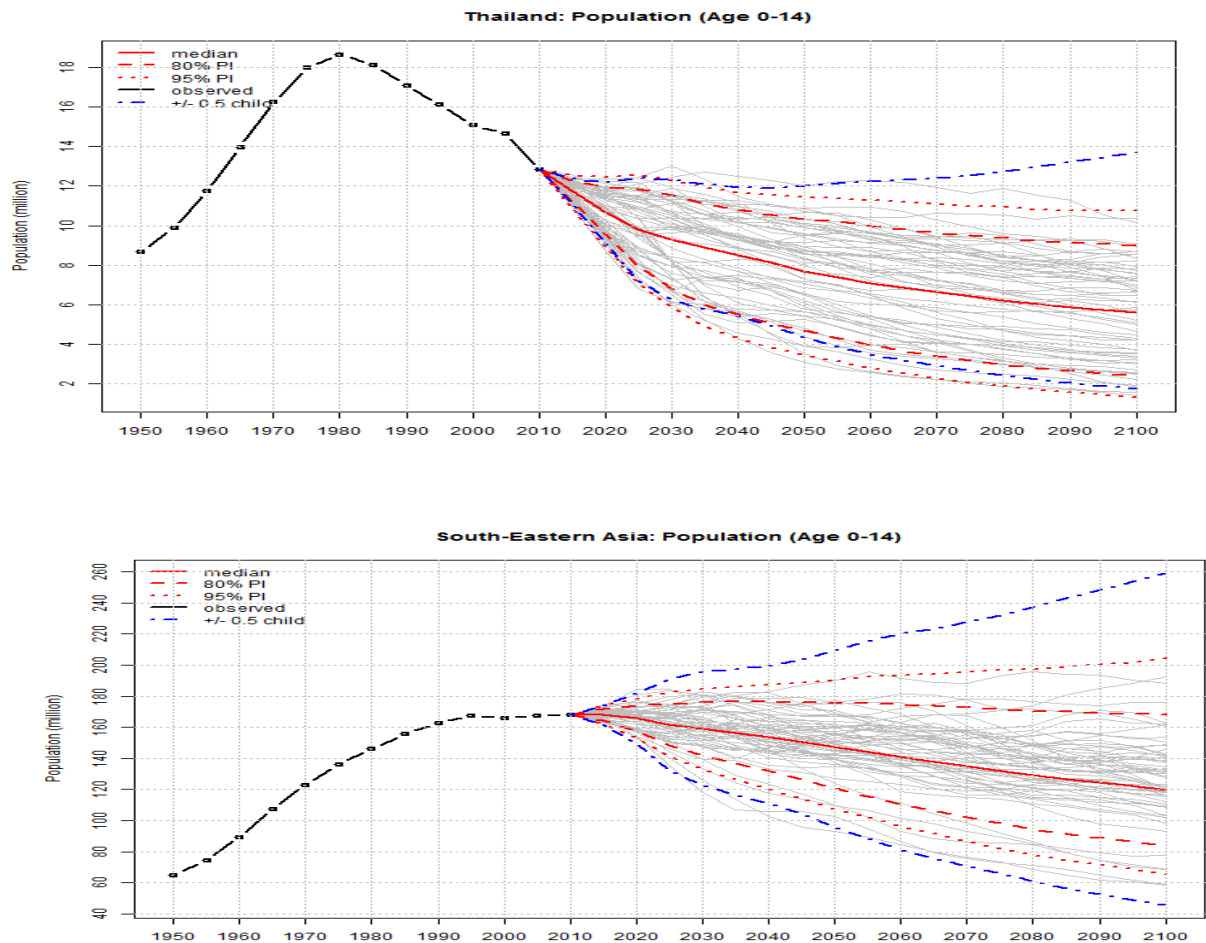
ที่มา Probabilistic Population Projections based on the *World Population Prospects: The 2012 Revision*

หมายเหตุ คำนวณจากจำนวนประชากรวัยต่ำกว่า 15 ปี บวกจำนวนประชากรวัย 65 ปีขึ้นไป หารด้วยวัยทำงาน 15-64 ปี

ประชากรไทยวัยเด็กกำลังลดลงอย่างรวดเร็ว

เมื่อพิจารณาจากประชากรในแต่ละช่วงวัยพบว่าประชากรวัยเด็กของไทยกำลังลดลงอย่างรวดเร็วจากที่เคยมีจำนวนสูงสุดคือมากกว่า 18.7 ล้านคนเมื่อสามสิบปีที่แล้วในปี 1980 หรือคิดเป็นร้อยละ 27 ของประชากรทั้งหมด ลดเหลือเพียง 11.95 ล้านคนหรือร้อยละ 17.8 ในปี 2014 ที่สำคัญคือแนวโน้มจำนวนประชากรวัยเด็กของไทยกำลังลดลงไปเรื่อยๆ และในราวปี 2025 ที่เป็นปีที่จำนวนประชากรไทยจะมีจำนวนมากที่สุดที่ 68.5 ล้านคนนั้นประชากรวัยเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปีจะมีไม่ถึง 10 ล้านคนหรือเพียงร้อยละ 15.3 ของประชากรทั้งหมด และจำนวนประชากรวัยเด็กของไทยจะลดลงต่อไปหากสถานการณ์ด้านการเกิด ตาย ย้ายถิ่นยังไม่เปลี่ยนแปลงจากข้อสมมุติฐานในปัจจุบันเมื่อเทียบกับประชากรวัยเด็กในอาเซียนซึ่งขณะนี้มีความสูงมากที่สุดที่ราว 170 ล้านคน นั้นประชากรวัยเด็กของไทยจะมีเพียงร้อยละ 7 ของประชากรวัยเด็กในอาเซียนทั้งหมด

ภาพ 3 ประชากรวัย 0-14 ปี ไทยและอาเซียน, 1950-2100

ที่มา Probabilistic Population Projections based on the *World Population Prospects: The 2012 Revision*

เมื่อเทียบกับประชากรในอาเซียน ไทยมีข้อท้าทายเรื่อง “เกิดน้อย ด้อยคุณภาพ”

ผู้หญิงไทยมีจำนวนบุตรเฉลี่ยอยู่ที่ 1.4-1.8 คนในปัจจุบัน ตัวเลขจากแหล่งต่างๆ มีข้อมูลต่างกันที่แสดงว่า อัตราเจริญพันธุ์รวม (Total Fertility Rate-TFR) ของคนไทยในปัจจุบันมีค่าเท่าไร จากข้อมูลฐานทะเบียนเกิดที่มีความครอบคลุมของการจดทะเบียนร้อยละ 99 ระบุว่า TFR ในปี 2553 เท่ากับ 1.62 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2556) รายงานผลการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2555 โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ระบุว่า TFR ที่ได้จากการสำรวจระดับชาติในปี 2012 เท่ากับ 1.8 โดยที่ในกรุงเทพฯ มีค่าต่ำสุดเท่ากับ 1.2 และภาคตะวันออกเฉียงเหนือสูงสุดเท่ากับ 2.2 ในขณะที่ตัวเลข TFR ของการคาดประมาณการของสหประชาชาติอยู่ที่ 1.4

ถึงแม้ว่าคนไทยจะมีลูกน้อยลงกลับพบว่าจำนวนการคลอดในวัยรุ่นในช่วงสิบปีที่ผ่านมากลับเพิ่มสูงขึ้นจากจำนวนการคลอดทั้งหมดในปี 2556 จำนวน 744,000 คนเป็นการคลอดที่เกิดจากหญิงวัย 15-19 ปี จำนวน 121,000 คน สวนทางกับความพยายามที่จะให้เด็กและเยาวชนในช่วงวัยเรียนควรจะต้องคงอยู่ในระบบการเรียนการศึกษาให้นานที่สุดเพื่อให้สามารถพัฒนาศักยภาพเป็นกำลังแรงงานที่มีประสิทธิภาพให้สามารถขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศในอนาคตอันใกล้เมื่อกำลังแรงงานหดตัวและมีประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

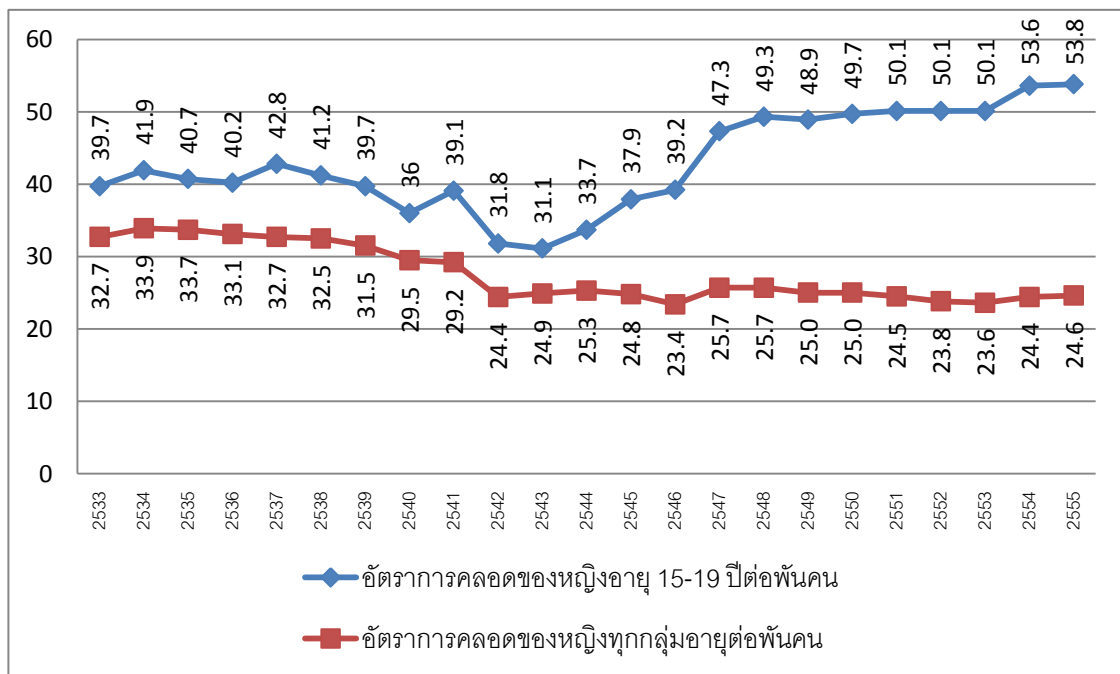
ตาราง 2 ตัวชี้วัดด้านอนามัยการเจริญพันธุ์ในประเทศอาเซียน

	จำนวนประชากร(2014)	อัตราเจริญพันธุ์รวม (TFR) (2010-2015) *	อัตราการคุมกำเนิด (% , 2014)*	อัตราการคลอดในวัย 15-19 ปีต่อ 100,000 ปี 2005-2010**
อินโดนีเซีย	252.8	2.4	62	51.5
ฟิลิปปินส์	100.1	3.1	52	54.1
เวียดนาม	92.5	1.8	78	31.7
ไทย	67.2	1.4	79	40.6
พม่า	53.7	2.0	51	16.2
มาเลเซีย	30.2	2.0	57	12.8
กัมพูชา	15.4	2.9	56	47.0
ลาว	6.9	3.1	53	75.1
สิงคโปร์	5.5	1.3	66	6.0
บรูไน	0.4	2.0	--	25.1
รวม	625	--	--	42.5

ที่มา: *UNFPA 2014 State of World Population ** UN Population Prospects, the 2012 Revision

หมายเหตุ ตัวเลขของประเทศไทยต่างจากข้อมูลในภาพ 5 เนื่องจากที่มาของข้อมูลต่างกัน ข้อมูลอัตราการคลอดในวัย 15-19 ปีของไทยในภาพที่ 5 มาจากฐานทะเบียนการเกิดแต่ข้อมูลจาก UN Population Prospects ในตาราง 4 ได้มาจากการทำ modeling หากความน่าจะเป็นจากข้อสมมุติฐานต่างๆ

ภาพ 4 อัตราการคลอดในหญิงอายุ 15-19 ปีและในหญิงทุกกลุ่มอายุ ระหว่างปี 2533-2555

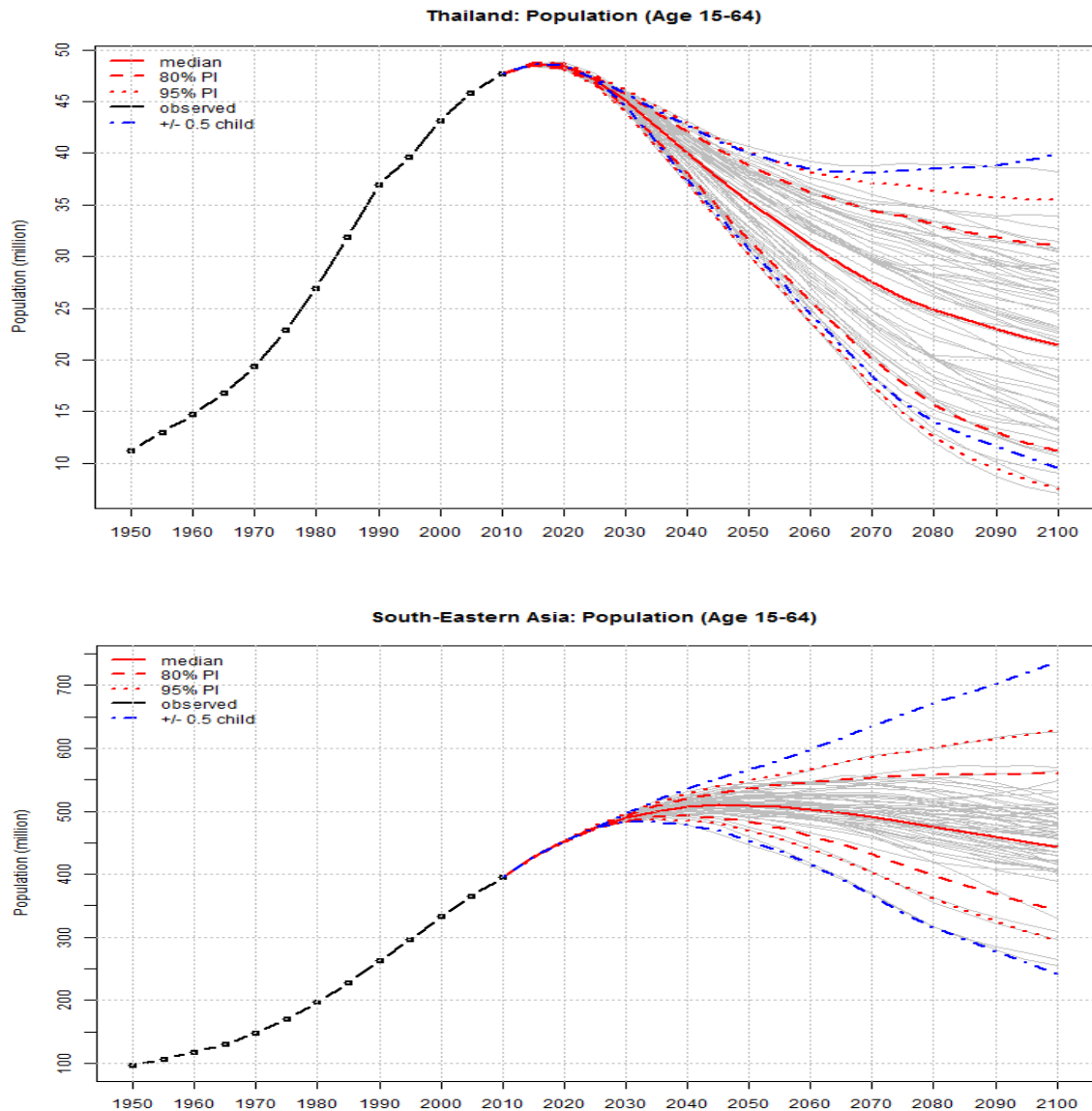
ที่มา UNFPA และ สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2556

ไทยกำลังมีประชากรวัยทำงานจำนวนมากที่สุดเท่าที่เคยเป็นมา

ขณะนี้ประเทศไทยมีประชากรวัยทำงาน 15-64 ปี จำนวนมากที่สุดเท่าที่เคยเป็นมา คิดเป็นจำนวน 48 ล้านคนหรือร้อยละ 71.4ของประชากรทั้งหมดในปี 2014 ในขณะที่ อาเซียนจะมีกำลังแรงงานวัย 15-64 ปีจำนวนมาก

ที่สุดในการว่า 500 ล้านคนในปี 2050 หรือกำลังแรงงานไทยจะเป็นเพียงร้อยละ 10 ของแรงงานในอาเซียนในอีกสิบห้าปีข้างหน้า ในขณะที่อินโดนีเซียจะมีกำลังแรงงานสูงถึงราว 200 ล้านคนหรือ เกือบครึ่งหนึ่งของกำลังแรงงานทั้งหมดในอาเซียน ข้อท้าทายสำหรับประเทศไทยคือจะสามารถพัฒนาให้เกิดแรงงานที่มีทักษะสูงเพื่อเพิ่มผลิตผลของประเทศได้อย่างไร

ภาพ 5 แนวโน้มประชากรวัย 15-64 ของไทยและอาเซียนในปี 1950-2100

ที่มา Probabilistic Population Projections based on the *World Population Prospects: The 2012 Revision*

ข้อมูลจากสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2553 พบว่าประชากรที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไปจำนวน 52.5 ล้านคน นั้นเป็นจำนวนผู้มีงานทำ 38.6 ล้านคนหรือร้อยละ 73.5 ของประชากรกลุ่มนี้มีงานทำ ซึ่งส่วนที่เหลือจะเป็นผู้ที่เรียนหนังสือหรืออยู่ในวัยเกษียณไม่ได้ไปHNกำลังแรงงาน นอกจากนั้น มีความแตกต่างของผู้มีงานทำ โดยร้อยละ 43.6 เป็นการทำงานในภาคเกษตรกรรม (ร้อยละ 19.6 ในเขตเมือง และร้อยละ 62.2 ในเขตชนบท) และ ร้อยละ 56.4อยู่นอกภาคการเกษตรกรรม (ร้อยละ 80.4 ในเขตเมือง และร้อยละ 37.8 ในเขตชนบท)

รายงานจากกองวิจัยตลาดแรงงาน กรมการจัดหางาน ในเดือนพฤศจิกายน 2557 จากข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติที่ทำการสำรวจในเดือนตุลาคม 2557 ปรากฏว่ามีกำลังแรงงานประมาณ 38.31 ล้านคน เป็นผู้มีงานทำ

37.92 ล้านคน ผู้ว่างงานจำนวน 2.89 แสนคน (คิดเป็นอัตราการว่างงานร้อยละ 0.8) และผู้รอฤดูกาล 1.01 แสนคน เมื่อพิจารณาผู้ว่างงานจากประสบการณ์การทำงาน พบว่าเป็นผู้ที่ไม่เคยทำงานมาก่อน 1.11 แสนคน และเคยทำงานมาก่อน 1.78 แสนคน ในจำนวนผู้ที่เคยทำงานมาก่อน เคยทำงานอยู่ในภาคการบริการและการค้ามากที่สุดจำนวน 0.93 แสนคน รองลงมาอยู่ในภาคการผลิต จำนวน 0.69 แสนคน และภาคเกษตรกรรม น้อยที่สุด จำนวน 0.16 แสนคน

ทั้งนี้แม้ว่าอัตราการว่างงานและอัตราการทำงานต่ำระดับของคนไทยอยู่ในระดับต่ำกว่าร้อยละ 1 เป็นเรื่องน่าห่วงที่กำลังแรงงานกลุ่มเยาวชนยังไม่สามารถยกระดับไปสู่การมีทักษะแรงงานที่สูงขึ้น แม้ว่าเกือบครึ่งหนึ่งของผู้มีงานทำยังคงอยู่ในภาคเกษตรกรรม แต่มีแนวโน้มสูงกว่าลูกหลานของเกษตรกรไทยที่ได้รับการศึกษาสูงขึ้นนั้นจะไม่เข้าสู่อาชีพเกษตรกรรมแบบรุ่นพ่อแม่ของตน ทั้งนี้รายงานภาวะสังคมไทยไตรมาส 2 ปี 2556 ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระบุว่าเยาวชนอายุระหว่าง 15-24 ปี ร้อยละ 67.9 มีการศึกษาระดับมัธยมต้นและต่ำกว่า และร้อยละ 18.8 มีการศึกษาระดับมัธยมปลาย ขณะที่การศึกษาระดับ ปวช. และ ปวส. ซึ่งตลาดมีความต้องการสูงมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 5.7 และ 3.9 ตามลำดับ ที่เหลือร้อยละ 3.7 มีการศึกษาระดับปริญญาตรีและมากกว่า ซึ่งความต้องการแรงงานที่มีมากขึ้นเป็นแรงงานระดับล่างและแรงงานกึ่งฝีมือ

ความเป็นเมืองของไทยกับอาเซียน

ปัจจุบันประเทศครึ่งหนึ่งของประชากรไทยอาศัยในเขตเมืองโดยจะเพิ่มขึ้นเป็น ร้อยละ 72 ในปี 2050 หรือมีการเปลี่ยนแปลงต่อปีเพิ่มขึ้นร้อยละ 2.7 นับเป็นอันดับสองของการเติบโตของประชากรในเขตเมืองรองจากลาว ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรอย่างรวดเร็วมีการเกิดน้อยลง การเริ่มหดตัวของกำลังแรงงาน และการเพิ่มขึ้นของประชากรสูงวัยอย่างรวดเร็วนั้น วิถีชีวิต สภาพความเป็นอยู่ การมีงานทำและลักษณะอาชีพ รายจ่าย รายได้ สถานะสุขภาพ ภาวะการเจ็บป่วย ตลอดจนลักษณะการอยู่อาศัยและความเป็นครอบครัวของผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองและเขตชนบทจะมีบทบาทสำคัญเพิ่มมากขึ้นในอนาคตเมื่อสังคมไทยก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมคนเมืองมากขึ้นพร้อมๆ กับหลายๆ ประเทศในอาเซียน

ตาราง 3 จำนวนและร้อยละประชากรอาเซียนที่อาศัยในเขตเมืองและชนบท และอัตราการเติบโตของประชากรในเมือง

	จำนวนประชากรที่อาศัยในเขตเมือง (x พันคน)			จำนวนประชากรที่อาศัยในเขตชนบท (x พันคน)			ร้อยละประชากรที่อาศัยใน เขตเมือง			ร้อยละการ เปลี่ยนแปลงต่อปี ของประชากร เมือง
	1990	2014	2050	1990	2014	2050	1990	2014	2050	
อินโดนีเซีย	54634	133999	227770	123999	118813	93607	31	53	71	1.5
ฟิลิปปินส์	30101	44531	88381	31848	55566	68737	49	44	56	-0.4
เวียดนาม	13958	30495	55739	54952	62053	47958	20	33	54	2.0
ไทย	16649	33056	44335	39934	34167	17406	29	49	72	2.7
พม่า	10350	18023	32206	31773	35696	26439	25	34	55	1.6
มาเลเซีย	9068	22342	36163	9143	7846	5950	50	74	86	1.0
กัมพูชา	1408	3161	8167	7649	12247	144402	16	21	36	0.9
ลาว	655	2589	6435	3589	4305	4144	15	38	61	3.1
สิงคโปร์	3016	5517	7065	0	0	0	100	100	100	0
บรูไน	169	325	458	88	98	88	66	77	84	0.4
รวม	140007	294039	506718	302976	330791	278731	32	47	64	1.4

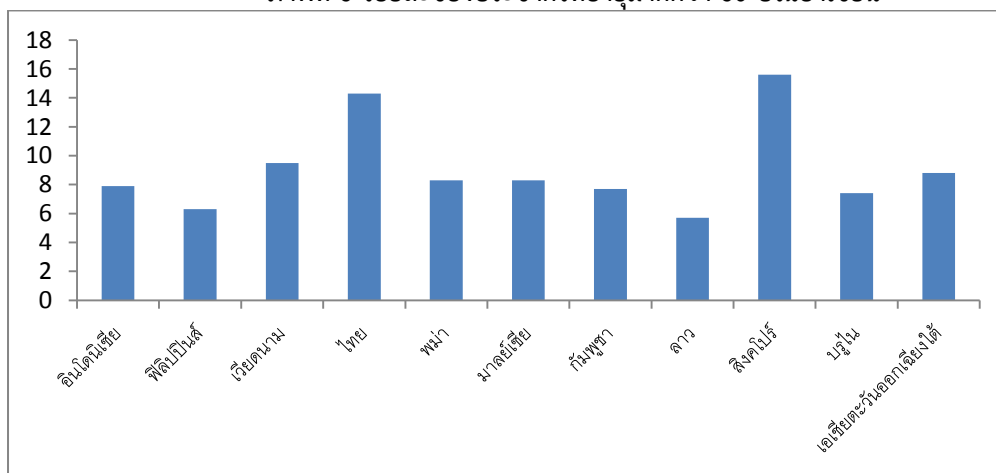
ที่มา UN, 2014. World Urbanization Prospects

ไทยมีประชากรสูงวัยจำนวนมากที่สุดในอาเซียน

ประเทศไทยมีร้อยละของประชากรเป็นผู้ที่มีอายุมากกว่า 60 ปีสูงเป็นอันดับสองรองจากสิงคโปร์ และอัตราการเติบโตของประชากรสูงวัยของไทยมีเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเป็นสองเท่าในอีก 15 ปีข้างหน้า จึงมีความสำคัญที่

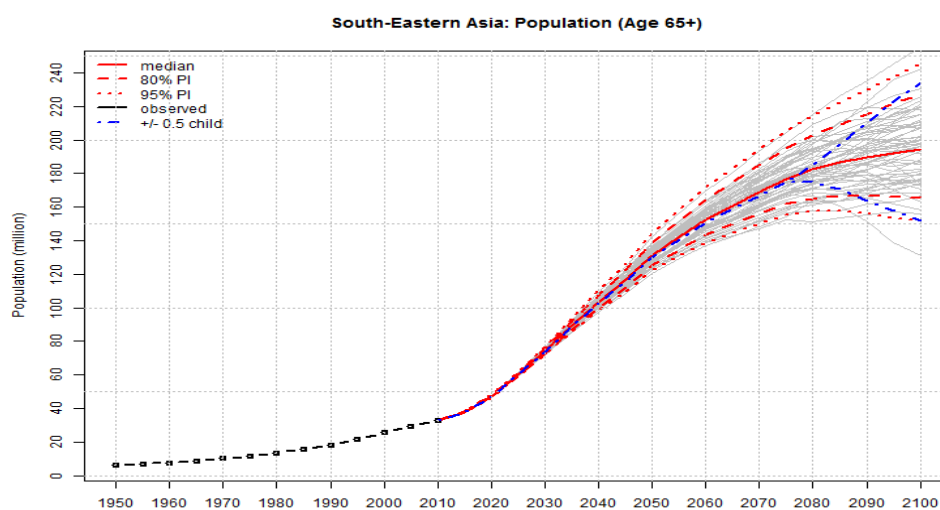
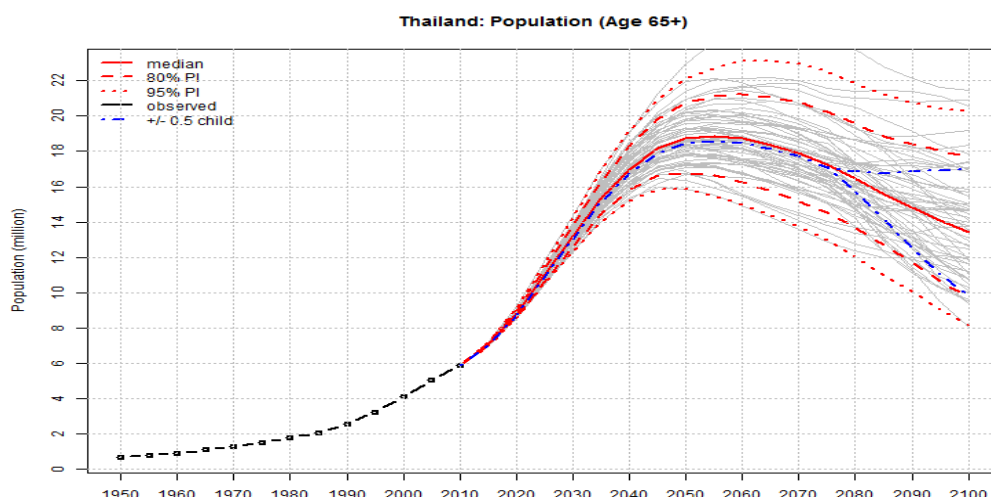
ประชากรจะต้องมีการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุทั้งในด้านการเงิน การออม และการมีสุขภาพที่ดีในยามสูงวัย

ภาพที่ 6 ร้อยละของประชากรที่อายุมากกว่า 60 ปีในอาเซียน

ที่มา UN World Population Ageing, 2013

ภาพ 7 แนวโน้มประชากรวัยมากกว่า 65 ปี ของไทยและอาเซียน

ที่มา Probabilistic Population Projections based on the *World Population Prospects: The 2012 Revision*

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรไทยเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วเข้าสู่ช่วงเวลาของประชากรสูงอายุ มีการเกิดน้อย แต่การเกิดของไทยส่วนหนึ่งด้อยคุณภาพ ในราวร้อยละ 16 ของการเกิดในแต่ละปีเกิดจากแม่ที่มีอายุ 15-19 ปี ขณะเดียวกันกำลังแรงงานของไทยกำลังมีจำนวนมากที่สุดและกำลังจะมีจำนวนลดลง ในขณะที่ประชากรสูงวัยมีเพิ่มสูงขึ้น มีข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาศักยภาพประชากรไทยในบริบทของอาเซียนดังนี้

เร่งรัดมาตรการและกำหนดนโยบายระยะยาวเพื่อส่งเสริมการเกิดอย่างมีคุณภาพ

แม้จะมีข้อถกเถียงว่าขนาดประชากรที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทยควรมีจำนวนเท่าใดก็ตาม สิ่งที่ต้องกำหนดนโยบายควรให้ความสำคัญและดำเนินการอย่างเร่งด่วนคือการส่งเสริมการเกิดอย่างมีคุณภาพทุกช่วงวัย เพื่อให้ทุกการตั้งครรภ์เป็นที่ต้องการ และการคลอดทุกครั้งปลอดภัย โดยจะต้องลดปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นให้ต่ำกว่าระดับที่เป็นอยู่โดยเร็ว ลดการตั้งครรภ์เป็นแม่ท้องสองในกลุ่มผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี ลงทุนเรื่องการศึกษารอบด้านของเด็กทุกคน เพิ่มการเข้าถึงบริการอนามัยการเจริญพันธุ์ที่เป็นมิตรต่อวัยรุ่นและเยาวชน ส่งเสริมบทบาทครอบครัวเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ มีการพูดคุยในครอบครัว ให้มีความรู้เท่าทันเรื่องการสร้างสัมพันธ์ภาพทางเพศ เพื่อไม่ให้เกิดการสอนเรื่องเพศศึกษาเป็นภาระของการสอนในโรงเรียนฝ่ายเดียว แต่เป็นภาระร่วมกันรับผิดชอบของครอบครัวและสังคมโดยรวมเพื่อสร้างเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ที่เข้มแข็งและมีศักยภาพ อีกทั้งหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องต้องร่วมกันทำงานและวางแผนอย่างบูรณาการเพื่อลดปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นและการตั้งครรภ์ที่ไม่ต้องการในวัยอื่นๆ ด้วย

ในส่วนของประชากรวัยทำงานที่เลื่อนอายุการมีบุตรออกไป ไม่มีบุตร หรือส่วนหนึ่งต้องเข้ารับบริการเพื่อแก้ไขการมีบุตรยากนั้น จะต้องมีการส่งเสริมและสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการมีบุตรของผู้หญิงทำงาน จัดให้มีบริการเลี้ยงเด็กที่เป็นระบบ เป็นมิตร และทั่วถึงกว่าเดิม มีการจัดการระบบเลี้ยงดูเด็กเล็กอย่างเป็นระบบโดยการส่งเสริมและสนับสนุนของรัฐ ลดภาระค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูบุตร ตลอดจนส่งเสริมให้ผู้ชายมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรมากขึ้น สร้างค่านิยมมีบุตรเมื่อพร้อมและส่งเสริมการมีบุตรและเลี้ยงดูบุตรที่มีคุณภาพและมีส่วนรับผิดชอบต่อสังคมโดยรวม

เพิ่มศักยภาพและทักษะของกำลังแรงงาน

เพื่อตอบสนองแนวโน้มการหดตัวของกำลังแรงงาน ประเทศไทยต้องมีการลงทุนเพื่อสร้างทุนมนุษย์ที่เข้มแข็ง ทั้งในด้านการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานทั้งในประเทศและในภูมิภาคอาเซียน มีการปรับเปลี่ยนใช้เทคโนโลยีเพื่อช่วยให้การทำเกษตรกรรมมีผลผลิตมากขึ้นโดยใช้แรงงานลดลง มีการทบทวนจุดเด่นและศักยภาพของประเทศไทยในการสร้างรายได้และการเติบโตทางเศรษฐกิจสำหรับตลาดอาเซียนที่กำลังเติบโตอย่างรวดเร็ว

เพื่อให้กำลังแรงงานสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีประสิทธิผลที่เพิ่มมากขึ้น และกำลังแรงงานรุ่นใหม่อาจจะต้องทำงานเป็นระยะเวลานานกว่าเดิมกว่าที่จะเกษียณอายุจากการทำงาน จะต้องให้ความสำคัญต่อการลงทุนส่งเสริมสุขภาพของประชากรวัยทำงาน มีการออกแบบผังเมืองที่เอื้อต่อการออกกำลังกายและวิถีชีวิตของคนทำงานอิสระในเมืองที่จะมีเพิ่มขึ้น

สูงวัยอย่างมีคุณภาพและมีศักดิ์ศรี

ส่งเสริมการเตรียมตัวเข้าสู่วัยสูงอายุล่วงหน้าก่อนที่จะเข้าสู่วัยสูงอายุไม่ว่าจะเป็นการออม การเตรียมความพร้อมด้านสุขภาพเพื่อให้ลดการใช้ยาเพื่อสุขภาพในยามสูงวัย อีกทั้งควรสร้างงานที่สามารถทำให้ผู้สูงอายุยังคงสามารถมีรายได้เพื่อดูแลตนเองได้อย่างมีศักดิ์ศรีต่อไป

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2555 รายงานการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2555 (Thailand: Monitoring the situation of children and women: Multiple Indicator Cluster Survey, 2012)

สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2555 สำมะโนและเคหะ พ.ศ. 2553

UNFPA และสำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2556 การคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2553-2583

UNFPA และสำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2556 แม่วัยใส ความท้าทายการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น

UNFPA, 2014. The Power of 1.8 Billion – Adolescents, youth and the Transformation of the Future. State of World Population.

United Nations, 2014. The Population Prospects, the 12th edition. Data retrieved on 3 December, 2014

United Nations, 2013. World Population Ageing, 2013.

United Nations, 2014. World Urbanization Prospects: 2014 revision.

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรกับผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคม²

รองศาสตราจารย์ ดร.วรเวศม์ สุวรรณระดา

คณบดีวิทยาลัยประชากรศาสตร์

อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรกับผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม

จากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรสูงอายุอย่างต่อเนื่องส่งผลให้ประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว และจากการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2553 – พ.ศ. 2583 โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พบว่าในอนาคตระดับความเป็นสังคมสูงวัยจะทวีความเข้มข้นขึ้นเรื่อยๆ โดยในปีพ.ศ. 2573 คาดประมาณว่าจะมีประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นกว่าหนึ่งในสี่ของประชากรทั้งหมด และในปี พ.ศ.2583 จำนวนประชากรสูงอายุจะเพิ่มเป็นเกือบหนึ่งในสามของประชากรทั้งหมด ขณะเดียวกันจำนวนและสัดส่วนของประชากรวัยทำงานและประชากรวัยเด็กจะมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง สาเหตุสำคัญของการเปลี่ยนแปลงสู่สังคมสูงวัยประการแรกได้แก่ แนวโน้มของอัตราการภาวะเจริญพันธุ์รวม (Total Fertility Rate; TFR) ที่ลดลงอย่างเห็นได้ชัดตั้งแต่ช่วงหลังแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 ที่เน้นการวางแผนครอบครัว ประการที่สอง ประชากรไทยมีอายุยืนเพิ่มขึ้น ข้อมูลจากดัชนีวัดความยืนยาวของชีวิต (longevity) ที่พบว่าประชากรไทยมีอายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิดเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากช่วงปีพ.ศ. 2507-2508 อายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิดของเพศชายเท่ากับ 55.2 ปีและของเพศหญิง 61.8 ปี จากนั้นประมาณ 30 ปีให้หลังหรือเมื่อถึงปีพ.ศ. 2538-2539 อายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิดของเพศชายเพิ่มขึ้นเป็น 70 ปีและของเพศหญิง 75 ปี และจากการคาดประมาณโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติพบว่าในอีกประมาณ 30 ปีข้างหน้า อายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิดของเพศชายจะยังคงเพิ่มขึ้นอีกเป็น 76.0 ปีและของเพศหญิง 82.7 ปี ผลลัพธ์จากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลให้เกิดปัญหาความไม่สมดุลระหว่างประชากรสูงอายุและประชากรวัยทำงาน หากพิจารณาอัตราส่วนศักยภาพเกื้อหนุนหรือ Potential Support Ratio พบว่า ในปัจจุบันที่มีอัตราส่วนศักยภาพเกื้อหนุนเท่ากับประมาณ 4 หรือมีประชากรวัยทำงาน 4 คนต่อประชากรผู้สูงอายุ 1 คน แต่ในอนาคตสัดส่วนนี้จะลดลงไปเรื่อยๆจนเหลือประมาณ 2 หรือต่ำกว่า 2 ในอีกสองทศวรรษข้างหน้า

นอกจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนและสัดส่วนของประชากรสูงอายุในภาพรวมแล้ว จากการคาดประมาณประชากรของไทยโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติยังพบว่า สังคมไทยจะมีผู้สูงอายุวัยกลาง (อายุ 70-79 ปี) และผู้สูงอายุวัยปลาย (อายุ 80 ปีขึ้นไป) เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องอีกด้วย ขนาดของครัวเรือนจะมีแนวโน้มเล็กลง จากผลการศึกษาของ ธนานนท์ บัวทอง และวรเวศม์ สุวรรณระดา (2555) โดยการใช้ข้อมูลการสำรวจภาวะสังคมและเศรษฐกิจของครัวเรือนในปี พ.ศ. 2533 และ พ.ศ. 2552 โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า รูปแบบการอยู่อาศัยของครัวเรือนไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปพร้อมกันกับการเปลี่ยนแปลงทางประชากรในช่วงที่ผ่านมา ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุไม่ว่าจะเป็นครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุอยู่ตามลำพัง ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุ (สามีภรรยา) อยู่ด้วยกันตามลำพัง ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่กับเด็กหรือ Skip Generation ครัวเรือนพ่อแม่/พ่อหรือแม่วัยสูงอายุอาศัยอยู่กับบุตรวัยแรงงาน มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทั้งจำนวนและสัดส่วน

การเปลี่ยนแปลงทางประชากรดังกล่าวไม่เพียงพิจารณาจากตัวแปรใดๆ ไม่เพียงเป็นการเพิ่มขึ้นของจำนวนและสัดส่วนของประชากรวัยสูงอายุทั้งหมดและประชากรสูงอายุวัยกลางและวัยปลาย การลดลงของจำนวนและสัดส่วนของประชากรวัยทำงานและประชากรวัยเด็ก การลดลงของอัตราการภาวะเจริญพันธุ์รวม การเพิ่มขึ้นของอายุคาด

² ผู้เขียนได้ใช้แนวทางในการเขียนบทความชิ้นนี้จากหนังสือ 2 เล่มได้แก่ “การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรกับผลกระทบต่อเศรษฐกิจมหภาค” และ “สังคมสูงวัยกับผลกระทบทางเศรษฐกิจสังคม” อันเป็นผลผลิตสำคัญของชุดโครงการวิจัย “มิติทางเศรษฐกิจของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร” ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

เฉลี่ยเมื่อแรกเกิด การลดลงของอัตราส่วนศักยภาพการเกื้อหนุนประชากรสูงอายุ การลดลงของขนาดของครัวเรือน หรือการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการอยู่อาศัยล้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมผ่านช่องทางต่างๆ ผลกระทบต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การสูงวัยทางประชากรและการลดลงของประชากรมีผลต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจผ่านการลดลงของกำลังแรงงาน การลดลงของอัตราการออมเนื่องจากประเทศมีสัดส่วนของประชากรกลุ่มที่นำเงินออมออกมาใช้จ่าย (ยามชราภาพ) มากขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อเติบโตทางเศรษฐกิจผ่านการลงทุนและการสะสมทุน ผลกระทบต่อเศรษฐกิจมหภาคผ่านการเปลี่ยนแปลงของอุปสงค์ภายในประเทศ เช่น การบริโภค การลงทุน ที่อยู่อาศัย เป็นต้น ส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของอุตสาหกรรมในอนาคต ผลกระทบต่อฐานะทางการคลัง ผ่านระบบความคุ้มครองทางสังคมประเภทต่างๆ เช่น การสูงวัยทางประชากรทำให้ความต้องการสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น การสูงวัยทางประชากรและการลดลงของประชากรส่งผลกระทบต่อภาระทางการคลังต่อหัวประชากร อันเนื่องมาจากค่าใช้จ่ายภาครัฐด้านการคุ้มครองทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการผู้สูงอายุมีแนวโน้มสูงขึ้น การดำรงระบบหรือมาตรการทางการคลังของภาครัฐที่มีอยู่เดิม เช่น เบี้ยยังชีพสำหรับผู้สูงอายุ กองทุนประกันสังคม เป็นต้น มีความยากลำบากมากยิ่งขึ้น ผลกระทบต่อระบบต่างๆ ที่มีอยู่เศรษฐกิจสังคม การดำรงระบบเศรษฐกิจสังคมต่างๆ ที่มีอยู่เดิมทำได้ยากลำบากขึ้น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุของประชากรและการลดลงของจำนวนประชากรทำให้จำนวนบุคลากรในสาขาอาชีพต่างๆ มีโอกาสที่จะขาดแคลน เช่น การสาธารณสุข การดูแลผู้สูงอายุ การศึกษา ความมั่นคง บริการสาธารณะประเภทต่างๆ เป็นต้น

บทความนี้มีวัตถุประสงค์หลักคือ เพื่อวิเคราะห์เบื้องต้นให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุของประชากรจะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมของไทยผ่านช่องทางใดและอย่างไร การเตรียมการรับมือต่อผลกระทบดังกล่าวควรจะเป็นไปในทิศทางใดและอย่างไร ทั้งนี้ช่องทางของผลกระทบที่จะพิจารณาในบทความนี้จะแบ่งออกเป็นผลกระทบต่อระดับบุคคลและครอบครัว ผลกระทบต่อศักยภาพการเติบโตทางเศรษฐกิจ ผลกระทบต่อระดับพื้นที่ ผลกระทบต่อภาครัฐ และโอกาสและความท้าทายของสังคมไทย

2. ผลกระทบต่อระดับบุคคลและครอบครัว

การเปลี่ยนแปลงทางประชากรในลักษณะที่ผู้คนมีอายุยืนยาวขึ้น ขณะที่มิูลกน้อยลงเรื่อยๆ หรือไม่มีลูก ส่งผลกระทบต่อระดับบุคคลและครอบครัวอย่างไร ผลกระทบที่สำคัญในระดับบุคคลและครอบครัวได้แก่ ผลกระทบต่อความมั่นคงของหลักประกันด้านรายได้ยามชราภาพ และผลกระทบด้านการดูแลผู้สูงอายุ

ในด้านของความมั่นคงของหลักประกันด้านรายได้ยามชราภาพ การลดลงของอัตราภาวะเจริญพันธุ์รวมสะท้อนให้เห็นว่า วิธีการปิดช่องว่างระหว่างรายได้และการบริโภคมยามชราภาพโดยการโอนทรัพยากรจากลูกหลานหรือบางครั้งเรียกว่าการเกื้อหนุนทางการเงินจากบุตรจะมีแนวโน้มลดลง อีกนัยหนึ่งก็สะท้อนให้เห็นว่า ผู้สูงอายุที่มีลูกหลานจะน้อยลงทำให้มีผู้ที่ไม่มิลูกหลานที่จะมาคอยเกื้อกูลทางการเงินมากยิ่งขึ้นในอนาคต ขณะเดียวกันเมื่ออายุคาดเฉลี่ยของคนเพิ่มมากขึ้น หากปัจจัยด้านรายได้ไม่มีการเปลี่ยนแปลงใดๆ ไปจากเดิม ค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคมีโอกาสเพิ่มมากขึ้นจากอายุคาดเฉลี่ยที่เพิ่มมากขึ้น

หากพิจารณาข้อเท็จจริงในปัจจุบัน ในช่วงวัยสูงอายุของประชากรไทย แหล่งรายได้ที่ใช้เพื่อการบริโภคมยามชราภาพมีด้วยกันหลายแหล่ง จากการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทยโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติพบว่า แหล่งรายได้ยามชราภาพของผู้สูงอายุไทยประกอบด้วย รายได้จากการทำงาน บำนาญ เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ รายได้จากทรัพย์สินในลักษณะต่างๆ ได้แก่ ดอกเบี้ย ค่าเช่า การใช้เงินออม การเกื้อหนุนจากครอบครัวไม่ว่าจะจากคู่สมรส บุตร ญาติ เป็นต้น เมื่อพิจารณาผลการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทยในอดีตจนถึงปัจจุบันดังที่แสดงในตารางที่ 1 พบว่า การเกื้อหนุนทางการเงินจากบุตรเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุที่ตอบว่าบุตรเป็นแหล่งรายได้นั้นมีสัดส่วนลดลงเล็กน้อยในช่วงในช่วงที่ผ่านมา จากประมาณร้อยละ 84.5 ในปีพ.ศ. 2537 ลดลงเหลือร้อยละ 78.5 ในปีพ.ศ. 2554 ขณะเดียวกันสัดส่วนผู้สูงอายุที่ตอบว่ามีรายได้จากการพึ่งตนเอง ดังเช่น การทำงาน การออม/ดอกเบี้ย มีแนวโน้มสูงขึ้น โดยเฉพาะการออม เปรียบเทียบสัดส่วนผู้สูงอายุที่มีการออมเพิ่มขึ้นจาก

ประมาณร้อยละ 17.1 ในปีพ.ศ. 2537 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 35.7 ขณะเดียวกันเงินโอนจากภาครัฐไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของเงินบำนาญหรือเบี้ยยังชีพสำหรับผู้สูงอายุก็ทวีความสำคัญมากขึ้นในช่วงที่ผ่านมาเช่นเดียวกัน แต่เมื่อพิจารณาความเป็นแหล่งหลักของรายได้ พบว่าสัดส่วนของผู้สูงอายุที่มีบุตรเป็นแหล่งหลักของรายได้ยามชราภาพนั้น ลดลงอย่างเห็นได้ชัด จากประมาณร้อยละ 54.1 ในปีพ.ศ. 2537 ลดลงเหลือร้อยละ 40.1 ในปีพ.ศ. 2554 แต่อย่างไรก็ตาม สัดส่วนผู้สูงอายุที่มีการออมเป็นแหล่งหลักของรายได้ยังมีน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับสัดส่วนผู้สูงอายุที่มีการทำงานเป็นแหล่งหลักของรายได้ ขณะที่ผู้สูงอายุที่มีเงินโอนจากภาครัฐเป็นแหล่งหลักของรายได้ในปี พ.ศ. 2554 มีถึงร้อยละ 17.4 ในจำนวนนั้นมีสัดส่วนผู้สูงอายุที่มีเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเป็นแหล่งหลักของรายได้มากถึงร้อยละ 11.4 นั้นสะท้อนเห็นว่าผู้สูงอายุที่มีความยากลำบากเชิงเศรษฐกิจเป็นจำนวนไม่น้อยที่ได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุซึ่งเป็นจำนวนเงินที่ไม่มาก แต่ก็มีเพียงเงินจำนวนนั้นที่เป็นแหล่งรายได้หลักที่ใช้ในยามชราภาพ (วรเวศม์ สุวรรณระดา, 2557 หน้า 28-30)

ดังนั้นภายใต้สถานการณ์ที่ผู้สูงอายุในอนาคตที่มีแนวโน้มที่จะมีอายุยืนแต่มีลูกน้อยลงหรือไม่มี การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุทำงานมีรายได้ การส่งเสริมการออมตั้งแต่ช่วงวัยทำงาน และการเตรียมการสร้างหลักประกันรายได้ยามชราภาพโดยภาครัฐจะเป็นแนวทางในการเตรียมการรับมือเพื่อสร้างหลักประกันด้านรายได้ยามชราภาพให้มีความมั่นคงยิ่งขึ้น

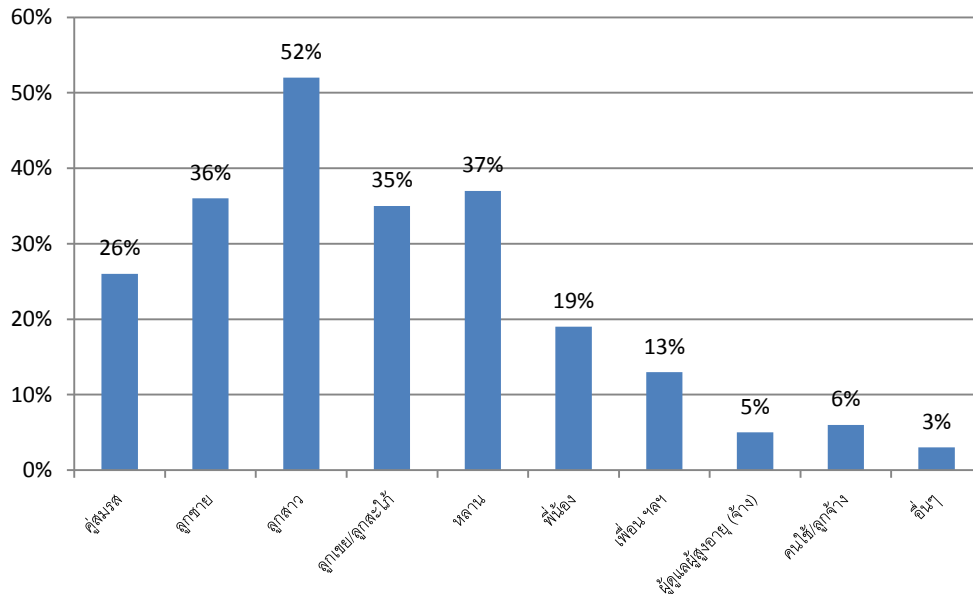
ในด้านของการดูแลผู้สูงอายุ จากรูปภาพที่ 1 ซึ่งแสดงสัดส่วนของผู้สูงอายุที่ได้รับการดูแลในการดำรงชีวิตประจำวัน แยกตามผู้ดูแลโดยใช้ผลการสำรวจประชากรผู้สูงอายุในประเทศไทย พ.ศ.2554 พบว่า “ลูก” โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ลูกสาว” เป็นผู้ดูแลที่สำคัญในการดำรงชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ การมีลูกน้อยลงหรือไม่มีลูก กอปรกับอายุคาดเฉลี่ยของประชากรที่เพิ่มขึ้น รวมทั้งรูปแบบการอยู่อาศัยเปลี่ยนไปในลักษณะที่มีผู้สูงอายุอยู่ตามลำพังมากขึ้นเรื่อยๆ ล้วนแล้วแต่ส่งผลให้การดูแลผู้สูงอายุโดยครอบครัวเริ่มมีข้อจำกัดมากยิ่งขึ้น ดังจะสะท้อนจากข้อมูลชุดเดียวกันที่พบว่า เริ่มมีการใช้บุคคลนอกครอบครัวมาเป็นผู้ดูแลผู้สูงอายุ เช่น ผู้ดูแลผู้สูงอายุที่รับจ้าง ดังนั้นภายใต้สถานการณ์ที่ผู้สูงอายุและครอบครัวเริ่มที่จะประสบข้อจำกัดในการดูแลผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ การเตรียมการในเรื่องของระบบการสนับสนุนการดูแลผู้สูงอายุจะเป็นแนวทางในการเตรียมการรับมือที่จำเป็นในอนาคต

ตารางที่ 1: แหล่งรายได้และแหล่งหลักของรายได้ของผู้สูงอายุไทย (หน่วยเป็น %)

แหล่งรายได้	สัดส่วนของผู้สูงอายุที่มีแหล่งรายได้ประเภทต่างๆ (ตอบได้หลายคำตอบ)				สัดส่วนของผู้สูงอายุที่มีรายได้ต่อไปนี้เป็นแหล่งหลักของรายได้		
	2537	2545	2550	2554	2537	2550	2554
การทำงาน	38.0	37.7	37.8	42.7	31.5	28.9	35.1
บำนาญ	4.1	4.3	5.4	7.5	4.0	4.4	6.0
เบี้ยยังชีพ	0.5	3.0	24.4	81.4	0.0	2.8	11.4
ดอกเบี้ย/การออม/ค่าเช่า	17.1	18.0	31.7	35.7	1.7	2.9	2.6
คู่สมรส	21.4	17.4	23.3	21.4	4.6	6.1	3.1
บุตร	84.5	77.2	82.7	78.5	54.1	52.3	40.1
ญาติ	11.4	6.9	11.0	8.9	2.4	2.3	1.5
อื่นๆ	8.8	2.6	1.5	2.5	1.7	0.5	0.2
รวม	-	-	-	-	100.0	100.0	100.0

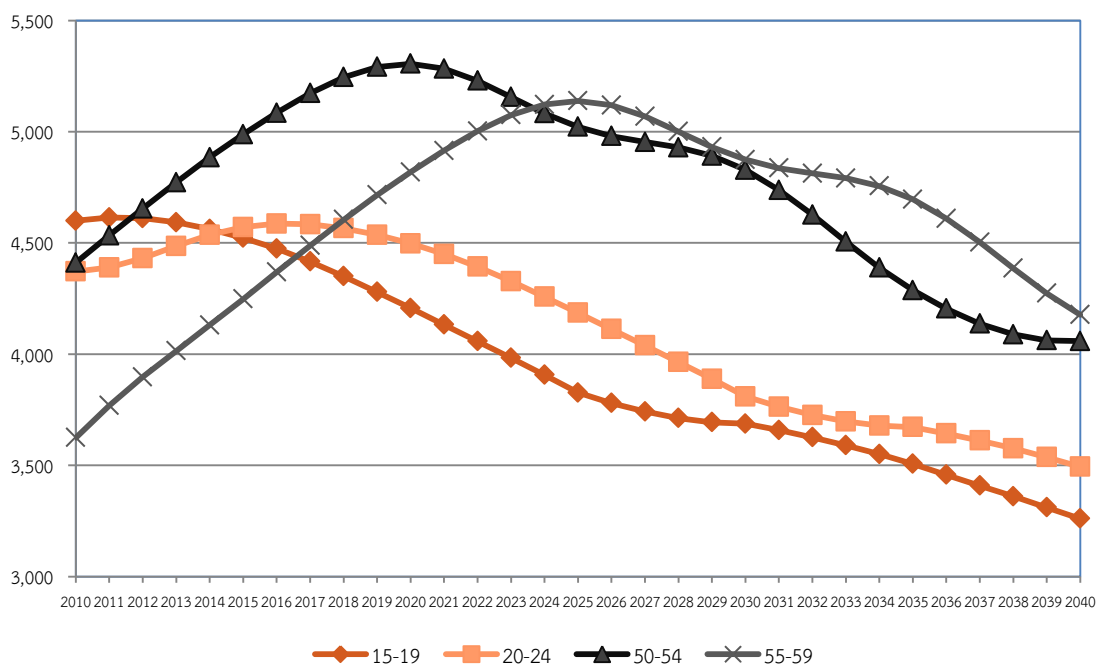
แหล่งที่มา: Table 4.2 in Knodel, Prachuabmoh and Chayovan (2013)'s "The Changing Well-being of Thai Elderly: An update from the 2011 Survey of Older Persons in Thailand", College of Population Studies, Chulalongkorn University and HelpAge International.

รูปภาพที่ 1: สัดส่วนของผู้สูงอายุที่ได้รับการดูแลในการดำรงชีวิตประจำวัน แยกตามผู้ดูแล

แหล่งที่มา: Table 6.4 ใน John Knodel, Vipap Prachuabmoh and Napaporn Chayovan (2013)
โดยใช้ผลการสำรวจประชากรผู้สูงอายุในประเทศไทย พ.ศ.2554

รูปภาพที่ 2: เปรียบเทียบจำนวนประชากรรุ่นอายุ 15-24 ปีและรุ่นอายุ 50-59 ปี

แหล่งที่มา: การคาดประมาณประชากรของไทย พ.ศ. 2553 – 2583 โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

3. ผลกระทบต่อศักยภาพการเติบโตทางเศรษฐกิจ

การลดลงอย่างต่อเนื่องของอัตราภาวะเจริญพันธุ์ส่งผลต่อเนื่องทำให้จำนวนประชากรวัยเด็กและประชากรวัยทำงานลดลงด้วยเช่นกัน จากการคาดประมาณประชากร พ.ศ. 2553 – 2583 โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ดังที่แสดงในรูปภาพที่ 2 จะเห็นได้ว่าในอีกประมาณไม่ถึง 5 ปีข้างหน้าหรือประมาณปี พ.ศ. 2563 จำนวนประชากรวัยทำงานรุ่นที่จะเข้าสู่ตลาดแรงงาน (รุ่นอายุ 15-19 ปีและรุ่นอายุ 20-24 ปี) จะเริ่มมีจำนวนน้อยกว่าจำนวนประชากรวัยทำงานรุ่นที่กำลังจะออกจากตลาดแรงงาน (รุ่นอายุ 50-54 ปีและรุ่นอายุ 55-59

ปี) นั้นแสดงให้เห็นว่า กำลังแรงงานในตลาดแรงงานมีโอกาสที่จะหดตัวอย่างมากในอนาคต และอาจจะส่งผลกระทบต่อศักยภาพการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากกำลังแรงงานเป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยการผลิตในการสร้างผลผลิตและรายได้ของประเทศ

3.1 ผลกระทบต่อกำลังแรงงาน

จากการคาดประมาณประชากร พ.ศ. 2553 – 2583 โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พบว่าจำนวนประชากรวัยทำงานมีแนวโน้มลดลงเรื่อยๆ การลดลงของประชากรวัยทำงานมีผลกระทบต่อ “กำลังแรงงาน” อย่างไร

เพื่อพิจารณาประเด็นนี้ในเชิงเศรษฐศาสตร์ เราจะได้พิจารณาข้อเท็จจริง 2 ประการร่วมด้วย ได้แก่ ประการที่หนึ่ง ผู้ที่มีส่วนสำคัญในการสร้างผลผลิตและรายได้ของประเทศมิใช่ “ประชากรวัยทำงาน” เท่านั้น แต่ “ประชากรวัยสูงอายุ” ที่มีส่วนร่วมในกำลังแรงงานก็มีส่วนด้วยเช่นกัน ประการที่สอง สิ่งที่ส่งผลให้การสร้างผลผลิตและรายได้มิใช่ “จำนวนประชากรที่ทำงาน” แต่เป็น “กำลังแรงงานที่มีประสิทธิภาพ” (Efficient labor) กำลังแรงงานที่มีประสิทธิภาพมีมากน้อยเพียงไรนั้นมิได้ขึ้นกับจำนวนประชากรที่ทำงาน แต่ยังขึ้นอยู่กับ การมีส่วนร่วมในกำลังแรงงาน (labor force participation) การมีงานทำ ปริมาณการทำงาน (เช่น จำนวนชั่วโมงทำงาน) และประสิทธิภาพของแรงงาน (หรือคุณภาพของแรงงาน) ดังนั้นเราอาจจะเขียนความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนประชากรวัยทำงานและจำนวนประชากรวัยสูงอายุ กับกำลังแรงงานที่มีประสิทธิภาพทั้งหมดในระบบได้ดังความสัมพันธ์ต่อไปนี้

กำลังแรงงานที่มีประสิทธิภาพทั้งหมด

= กำลังแรงงานที่มีประสิทธิภาพจากประชากรวัยทำงาน

+ กำลังแรงงานที่มีประสิทธิภาพจากประชากรวัยสูงอายุ

กำลังแรงงานที่มีประสิทธิภาพจากประชากรวัยทำงาน

= ประสิทธิภาพแรงงานวัยทำงาน $\times$ จำนวนชั่วโมงทำงาน $\times$ อัตราการมีงานทำ

$\times$ อัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงาน $\times$ จำนวนประชากรวัยทำงาน

กำลังแรงงานที่มีประสิทธิภาพจากประชากรวัยสูงอายุ

= ประสิทธิภาพแรงงานวัยสูงอายุ $\times$ จำนวนชั่วโมงทำงาน $\times$ อัตราการมีงานทำ

$\times$ อัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงาน $\times$ จำนวนประชากรวัยสูงอายุ

ตารางที่ 2 แสดงอัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานของเพศชายและเพศหญิงในปี พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2553 และ พ.ศ. 2556 ในภาพรวมพบว่าอัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานของทั้งชายและหญิงอยู่ในระดับที่สูง ในกรณีของเพศหญิงเมื่อเปรียบเทียบกับล่าสุด (พ.ศ. 2556) กับปีก่อนหน้า (พ.ศ. 2553 และพ.ศ. 2533) หากไม่รวมกลุ่มอายุที่มีผู้กำลังศึกษาอยู่ (15-24 ปี) อัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานมีแนวโน้มลดลงในกลุ่มอายุตั้งแต่ 25-54 ปี ขณะเดียวกันพบว่า หากไม่นับปี พ.ศ. 2543 ซึ่งเป็นช่วงหลังวิกฤตเศรษฐกิจ ประชากรชายในรุ่นอายุ 60-64 ปี มีอัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานอยู่ที่ร้อยละ 74-77 และประชากรชายที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไป มีอัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงาน คิดเป็นร้อยละ 37-38 ขณะที่ประชากรหญิงในรุ่นอายุ 60-64 ปี มีอัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานอยู่ที่ร้อยละ 48-54 และประชากรหญิงที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไป มีอัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานร้อยละ 18-20

แม้ว่าจำนวนประชากรวัยทำงานจะมีแนวโน้มลดลง หากรัฐบาลมีแนวทางในการเตรียมการรับมือที่จำเป็นในอนาคตไม่ว่าจะเป็น (1) การประคองไม่ให้อัตราการภาวะเจริญพันธุ์รวมต่ำลงไปกว่าระดับที่เป็นอยู่ (2) อัตรารวม

ส่วนร่วมในกำลังแรงงานของประชากรวัยทำงานไม่ให้ต่ำลงไปกว่านี้อีก โดยเฉพาะในกรณีของประชากรวัยทำงานเพศหญิง (3) ใช้ประโยชน์จากจำนวนประชากรวัยสูงอายุที่เพิ่มขึ้นโดยการส่งเสริมให้ยังคงอยู่ในกำลังแรงงานและอาชีพและรูปแบบการทำงานที่เหมาะสม เช่น การส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุ การขยายอายุเกษียณ การจ้างงานแบบยืดหยุ่น เป็นต้น และ (4) เพิ่มประสิทธิภาพแรงงาน (คุณภาพแรงงาน) ในทุกกลุ่มอายุ กำลังแรงงานที่มีประสิทธิภาพทั้งหมดในระบบก็จะไม่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางประชากร

ทั้งนี้ในการส่งเสริมให้มีการเพิ่มประสิทธิภาพของแรงงานและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานของเพศหญิง มีข้อสังเกตดังนี้

1. การเพิ่มประสิทธิภาพแรงงานในทุกกลุ่มอายุในระดับมหภาค จะเป็นการคงไว้ซึ่งกำลังแรงงานที่มีประสิทธิภาพเพื่อเพิ่มศักยภาพการเติบโตทางเศรษฐกิจดังที่ได้กล่าวต่อไป ขณะเดียวกันในระดับจุลภาค การเพิ่มประสิทธิภาพแรงงานจะนำไปสู่การเพิ่มรายได้จากการทำงาน การออม และความมั่นคงของหลักประกันด้านรายได้ในยามชราภาพ
2. การที่จะส่งเสริมให้ประชากรวัยทำงานยังคงอยู่ในกำลังแรงงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชากรวัยทำงานหญิงนั้น จำเป็นต้องมีนโยบายครอบครัว (family policy) สนับสนุนด้วย เนื่องจากผู้หญิงมีบทบาทสำคัญทั้งในการเลี้ยงดูบุตรและดูแลผู้สูงอายุ นอกจากนั้นตลาดแรงงานก็ต้องมีความยืดหยุ่นเพียงพอที่จะทำหน้าที่สนับสนุนการทำงานไปพร้อมกับการดูแลสมาชิกครอบครัวของด้วยเช่นกัน นโยบายครอบครัวดังกล่าวอาจจะส่งผลทำให้อัตราภาวะเจริญพันธุ์ไม่ลดต่ำกว่าระดับที่เป็นอยู่ได้
3. นอกจากนั้นการแบ่งบทบาทชายหญิงในการทำงานและการดูแลสมาชิกในครอบครัวควรได้รับการปรับปรุงเช่นเดียวกันเพื่อสนับสนุนให้ประชากรวัยทำงานหญิงสามารถทำงานไปพร้อมกับการดูแลสมาชิกในครอบครัวโดยไม่ต้องออกจากกำลังแรงงานด้วย

ตารางที่ 2 อัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานของเพศชายและเพศหญิง

รุ่นอายุ	ชาย				หญิง			
	ปี2533	ปี2543	ปี2553	ปี2556	ปี2533	ปี2543	ปี2553	ปี2556
15-19	67.68	38.00	35.12	30.91	69.44	30.86	19.10	14.18
20-24	91.59	77.20	79.01	77.49	81.70	66.35	62.35	56.45
25-29	96.62	94.44	94.81	93.79	83.62	79.73	80.23	79.52
30-34	97.96	96.16	95.42	95.05	86.58	82.75	83.49	81.73
35-39	98.69	97.60	97.44	95.79	86.91	83.98	86.81	84.53
40-44	98.26	98.08	96.68	96.38	87.83	83.55	86.37	85.52
45-49	97.48	96.97	96.21	96.39	84.48	80.42	83.01	82.40
50-54	96.14	94.75	94.53	94.75	79.56	73.80	76.62	75.92
55-59	93.14	90.99	88.40	90.23	72.65	65.07	68.81	69.64
60-64	76.61	69.85	73.97	74.18	53.97	40.93	50.73	48.72
65+	38.45	32.62	37.82	38.05	20.62	14.73	18.76	19.04

แหล่งที่มา การสำรวจสภาวะการทำงานของไทย สำนักงานสถิติแห่งชาติ ปีพ.ศ.ต่างๆ

3.2 ผลกระทบต่อศักยภาพการเติบโตทางเศรษฐกิจ

ในทางทฤษฎีการเติบโตทางเศรษฐกิจแบบดั้งเดิม การเปลี่ยนแปลงสู่สังคมสูงวัยมีผลต่อศักยภาพการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างไรนั้นเป็นประเด็นเชิงประจักษ์ เนื่องจากว่าผลกระทบดังกล่าวจะขึ้นอยู่กับผลกระทบเชิงลบ “population effect” จากการลดลงของประชากรวัยทำงาน ผลกระทบ “dependency effect” เชิงลบที่มีต่อผลผลิตต่อหัวประชากร และ “capital deepening” หรือผลผลิตต่อแรงงานเพิ่มขึ้นจากทุนต่อหัวแรงงานที่เพิ่มขึ้น (Hanam Phang, 2014)

งานวิจัยที่ผ่านมาที่ศึกษาผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุของประชากรต่อศักยภาพการเติบโตทางเศรษฐกิจได้แก่ วรเวศม์ สุวรรณระดา สมประวิณ มั่นประเสริฐ ดนุพล อริยสัจจากร และปัทพร สุคนธมาน (2556) ดนุพล อริยสัจจากร และสมประวิณ มั่นประเสริฐ (2557) นณริฏ พิศลยบุตร และจิระวัฒน์ ปั่นเปี่ยมรัชฎ์ (2556) งานวิจัยเหล่านี้ให้ผลการศึกษาไปทำนองเดียวกัน กล่าวคือเนื่องด้วยศักยภาพการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศในระยะยาวถูกกำหนดโดยปัจจัยด้านกำลังแรงงานทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ปัจจัยทุน และการพัฒนาเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรไทยในอนาคตที่ประชากรวัยกำลังแรงงานมีแนวโน้มลดลงจะส่งผลกระทบโดยตรงต่อศักยภาพการเติบโตทางเศรษฐกิจ การเพิ่มปริมาณแรงงานด้วยการส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุและ/หรือการขยายอายุเกษียณมีส่วนช่วยเพิ่มศักยภาพการเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงเล็กน้อย แต่การเพิ่มผลิตภาพของปัจจัยการผลิตทั้งในส่วนของการแรงงานและทุน รวมไปถึงการส่งเสริมการลงทุนและการพัฒนาเทคโนโลยีจะรักษาระดับของการเติบโตทางเศรษฐกิจไทยให้ไม่เปลี่ยนแปลงลดลงจากการเปลี่ยนโครงสร้างประชากรที่จะเกิดขึ้น ช่วยบรรเทาผลด้านลบต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในช่วงเปลี่ยนผ่าน และยังคงช่วยผลักดันให้ระบบเศรษฐกิจไทยสามารถเติบโตได้อย่างยั่งยืนภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต (ดนุพล อริยสัจจากร และสมประวิณ มั่นประเสริฐ, 2557)

4. ผลกระทบต่อภาครัฐ

ภาครัฐก็ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากร การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุของประชากรส่งผลให้ภาครัฐต้องตอบสนองเชิงนโยบายต่อประชากรสูงอายุเพิ่มมากยิ่งขึ้น จากการตอบสนองเชิงนโยบายเพื่อผู้สูงอายุดังกล่าวนำมาสู่การเพิ่มขึ้นของงบประมาณและค่าใช้จ่ายภาครัฐ นอกจากนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางประชากรเช่นกัน

4.1 มาตรการตอบสนองต่อการเข้าสู่สังคมสูงวัย

ในอดีตที่ผ่านมารัฐบาลไทยได้ดำเนินการเกี่ยวกับมาตรการด้านผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง (Jitapunkul S. and S. Wivatvanit, 2008) ดังสรุปไว้ในตารางที่ 3 ในช่วงไม่ถึง 10 ปีที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่า รัฐบาลได้ออกมาตรการตอบสนองต่อการเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งมาตรการด้านการสร้างหลักประกันด้านรายได้ยามชราภาพ เช่น การแก้ไขมาตรการเบี้ยยังชีพสำหรับผู้สูงอายุให้เป็นระบบแบบถ้วนหน้า การตราพระราชบัญญัติกองทุนการออมแห่งชาติ กองทุนประกันสังคมมาตรา 40 ทางเลือกสำหรับกลุ่มแรงงานนอกระบบ เป็นต้น นอกจากนี้การเตรียมการด้านระบบการดูแลผู้สูงอายุก็มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกัน คงมีต้องกล่าวถึงการสร้างหลักประกันด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุที่มีการดำเนินการมาตั้งแต่ในปีพ.ศ. 2535 จนพัฒนาต่อมาเป็นหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า

จากการออกมาตรการตอบสนองต่อการเข้าสู่สังคมสูงวัยของรัฐบาลอย่างต่อเนื่อง สิ่งที่จะเป็นผลกระทบตามมาคือภาระทางการเงินการคลังของรัฐบาล หมาดงบประมาณที่จะต้องจับตามองต่อไปในอนาคตคือ งบประมาณเพื่อบำเหน็จบำนาญภายใต้ระบบบำนาญภาครัฐที่มีอยู่หลายระบบ อันได้แก่ บำนาญเหินจบำนาญข้าราชการ กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการส่วนท้องถิ่น กองทุนประกันสังคม เบี้ยยังชีพสำหรับผู้สูงอายุ กองทุนสวัสดิการครูและครูใหญ่โรงเรียนเอกชน กองทุนประกันสังคม มาตรา 40 ทางเลือกบำนาญ และกองทุนการออมแห่งชาติ (เมื่อเริ่มดำเนินการ) นอกจากบำเหน็จบำนาญแล้ว สวัสดิการรักษายาบาลข้าราชการบำนาญและงบประมาณสำหรับหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าในส่วนของผู้สูงอายุจะได้รับผลจากการที่มีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเช่นกัน นอกจากนั้นค่าใช้จ่ายภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับระบบการดูแลผู้สูงอายุซึ่งปัจจุบันอาจจะยังอยู่ในขั้นเริ่มต้น ก็คงจะเพิ่มขึ้นตามจำนวนผู้สูงอายุที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นด้วยเช่นกัน

ตารางที่ 3: การดำเนินงานที่ผ่านมาของรัฐบาลด้านผู้สูงอายุ

ปี พ.ศ.	นโยบาย / มาตรการ
2496	สถานสงเคราะห์คนชราบ้านบางแค
2505	ชมรมผู้สูงอายุแห่งแรก
2506	คลินิกผู้สูงอายุ
2525	คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ
2525	แผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 1 (2525-2544)
2535	สิทธิของผู้สูงอายุในการรับบริการสุขภาพโดยไม่มีค่าใช้จ่าย
2536	ระบบเบี้ยยังชีพสำหรับผู้สูงอายุ
2541	สิทธิประโยชน์ชราภาพภายใต้ระบบประกันสังคม
2544	แผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (2544-2564)
2544	โครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า
2544-2546	กรุงเทพ 7 โครงการ (ดูแลถึงบ้าน)
2545	โครงการอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ
2546	พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546
2547	การจัดตั้งกองทุนผู้สูงอายุ
2548	โครงการบริการดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน
2549	กองทุนสุขภาพระดับตำบล
2549-2552	การประเมินผลแผนผู้สูงอายุฉบับที่ 2 (2544-2564)
2552-2553	การปรับแผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (2544-2564)
2552-2553	เบี้ยยังชีพสำหรับผู้สูงอายุแบบถ้วนหน้า
2553	แผนปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมการดูแลระยะยาวผู้สูงอายุ
2554	กองทุนการออมแห่งชาติ
2556-2557	ประกันสังคมมาตรา 40 ทางเลือกที่ 3 ฯลฯ

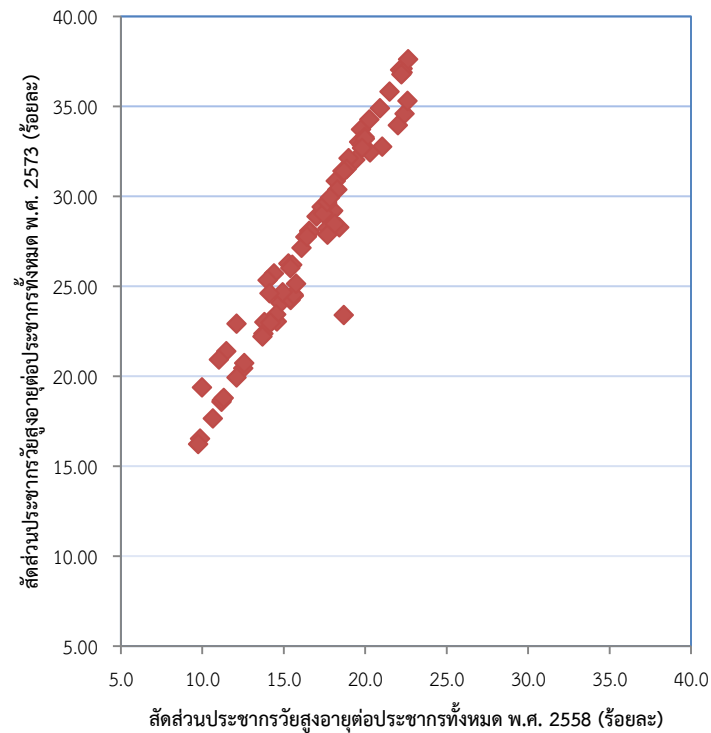
แหล่งที่มา ปรับปรุงจาก Table 1 ใน Jitapunkul S. and S. Wivatvanit (2008)

4.2 ผลกระทบต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ในระดับพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุประชากรเช่นเดียวกันกับในระดับประเทศ จากรูปภาพที่ 3 แสดงถึงสัดส่วนประชากรสูงอายุต่อประชากรทั้งหมดรายจังหวัด พบว่า การเปลี่ยนแปลงของสัดส่วนของประชากรสูงอายุต่อประชากรทั้งหมดในจังหวัดต่างๆระหว่างปี 2558 และ 2573 มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นทุกพื้นที่ จากข้อมูลในปี 2558 สัดส่วนประชากรสูงอายุต่อประชากรทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 10-20 โดยประมาณ พื้นที่ที่มีสัดส่วนของประชากรสูงอายุต่อประชากรทั้งหมดสูงที่สุดได้แก่ จังหวัดสมุทรสงคราม แพร่ และชัยนาท ในขณะที่ปี 2573 สัดส่วนประชากรสูงอายุต่อประชากรทั้งหมดสูงขึ้น คิดเป็นร้อยละ 15-37 โดยประมาณ อีกทั้งในหลายพื้นที่จะมีประชากรผู้สูงอายุสูงมากกว่าหนึ่งในสามของประชากรทั้งหมด เช่น จังหวัดแพร่ อุตรดิตถ์ ลำปาง พิจิตร เป็นต้น

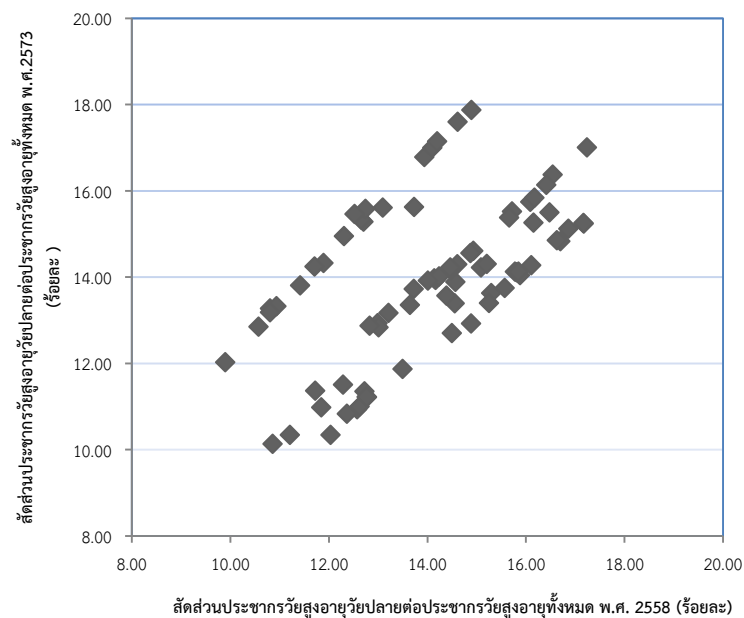
จากภาพที่ 4 แสดงถึงสัดส่วนประชากรวัยสูงอายุวัยปลายต่อประชากรสูงอายุทั้งหมดซึ่งจะแสดงนัยสำคัญต่อระบบการดูแลผู้สูงอายุของประเทศในอนาคต พบว่าเมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนประชากรสูงอายุวัยปลายต่อประชากรสูงอายุทั้งหมดในจังหวัดต่างๆระหว่างปี 2558 และปี 2573 แล้วมีการเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก โดยทั้งสองช่วงเวลา มีสัดส่วนประชากรสูงอายุวัยปลายต่อประชากรสูงอายุทั้งหมดอยู่ในช่วงร้อยละ 10-17 โดยประมาณ สำหรับพื้นที่ที่มีสัดส่วนประชากรสูงอายุวัยปลายต่อประชากรสูงอายุทั้งหมดสูงที่สุดในปี 2558 ได้แก่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ชุมพร และสมุทรสงคราม และในปี 2573 ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา เลย และสมุทรสงคราม

รูปภาพที่ 3: สัดส่วนประชากรวัยสูงอายุต่อประชากรทั้งหมดในปีพ.ศ. 2558 และ 2573

แหล่งที่มา การคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ.2553-2583 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

รูปภาพที่ 4: สัดส่วนประชากรวัยสูงอายุวัยปลายต่อประชากรสูงอายุทั้งหมดในปีพ.ศ. 2558 และ 2573

แหล่งที่มา การคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ.2553-2583 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตารางที่ 4: หน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่กำหนดตามกฎหมาย

อปท.	องค์การบริหารส่วนตำบล*	เทศบาลตำบล**	เทศบาลเมือง***	เทศบาลนคร****
หน้าที่ที่ต้องทำ	(1) จัดให้มี และบำรุงรักษาทางน้ำ และทางบก (2) รักษาความสะอาดของถนน ทางน้ำ ทางเดิน และที่สาธารณะ รวมทั้งกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล (3) ป้องกันโรคและระงับโรคติดต่อ (4) ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (5) ส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม (6) ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ (7) คุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (8) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ทางราชการมอบหมาย	(1) รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน (2) ให้มีและบำรุงทางบกและทางน้ำ (3) รักษาความสะอาดของถนน หรือทางเดินและที่สาธารณะ รวมทั้งการกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล (4) ป้องกันและระงับโรคติดต่อ (5) ให้มีเครื่องใช้ในการดับเพลิง (6) ให้ราษฎรได้รับการศึกษาอบรม (7) ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ (8) บำรุงศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น (9) หน้าที่อื่นตามที่กฎหมายบัญญัติให้เป็นหน้าที่ของเทศบาล	(1) หน้าที่ที่ต้องดำเนินการของเทศบาลตำบล (2) ให้มีน้ำสะอาดหรือการประปา (3) ให้มีโรงฆ่าสัตว์ (4) ให้มีและบำรุงสถานที่ทำการพิทักษ์และรักษาคนเจ็บไข้ (5) ให้มีและบำรุงทางระบายน้ำ (6) ให้มีและบำรุงส้วมสาธารณะ (7) ให้มีและบำรุงการไฟฟ้า หรือแสงสว่างโดยวิธีอื่น (8) ให้มีการดำเนินกิจการโรงรับจำนำ หรือสถานสินเชื่อท้องถิ่น	(1) หน้าที่ที่ต้องดำเนินการของเทศบาลเมือง (2) ให้มีและบำรุงการสงเคราะห์มารดาและเด็ก (3) กิจการอย่างอื่นซึ่งจำเป็นเพื่อการสาธารณสุข (4) การควบคุมสุลักษณะและอนามัยในร้านจำหน่ายอาหาร โรงมหรสพ และสถานบริการอื่น (5) จัดการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยและการปรับปรุงแหล่งเสื่อมโทรม (6) จัดให้มีและควบคุมตลาด ท่าเทียบเรือ ท่าข้าม และที่จอดรถ (7) การวางผังเมืองและการควบคุมการก่อสร้าง (8) การส่งเสริมกิจการการท่องเที่ยว
หน้าที่ที่อาจทำ	(1) ให้มีน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค และการเกษตร (2) ให้มีและบำรุงการไฟฟ้าหรือแสงสว่างโดยวิธีอื่น (3) ให้มีและบำรุงรักษาทางระบายน้ำ (4) ให้มีและบำรุงสถานที่ประชุม การกีฬา การพักผ่อนหย่อนใจ และสวนสาธารณะ (5) ให้มีและส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรและกิจการสหกรณ์ (6) ส่งเสริมให้มีอุตสาหกรรมในครอบครัว (7) บำรุงและส่งเสริมการประกอบอาชีพของราษฎร (8) การคุ้มครองดูแลและรักษาทรัพย์สินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน (9) หาผลประโยชน์จากทรัพย์สินขององค์การบริหารส่วนตำบล (10) ให้มีตลาด ท่าเทียบเรือ และท่าข้าม	(1) ให้มีน้ำสะอาดหรือการประปา (2) ให้มีโรงฆ่าสัตว์ (3) ให้มีตลาด ท่าเทียบเรือ และท่าข้าม (4) ให้มีสุสานและฌาปนสถาน (5) บำรุงและส่งเสริมการทำมาหากินของราษฎร (6) ให้มีและบำรุงสถานที่ทำการพิทักษ์รักษาคนเจ็บไข้ (7) ให้มีและบำรุงการไฟฟ้าหรือแสงสว่างโดยวิธีอื่น (8) ให้มีและบำรุงทางระบายน้ำ (9) เทศพาณิชย์	(1) ให้มีตลาด ท่าเทียบเรือ และท่าข้าม (2) ให้มีสุสานและฌาปนสถาน (3) บำรุงและส่งเสริมการทำมาหากินของราษฎร (4) ให้มีและบำรุงการสงเคราะห์มารดาและเด็ก (5) ให้มีและบำรุงโรงพยาบาล (6) ให้มีการสาธารณสุข (7) จัดทำกิจการซึ่งจำเป็นเพื่อการสาธารณสุข (8) จัดตั้งและบำรุงโรงเรียนอาชีวศึกษา (9) ให้มีและบำรุงสถานที่สำหรับการกีฬาและพลศึกษา (10) ให้มีและบำรุงสวนสาธารณะ สวนสัตว์และสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ (11) ปรับปรุงแหล่งเสื่อมโทรม และรักษาความสะอาดเรียบร้อยของท้องถิ่น (12) เทศพาณิชย์	เหมือนหน้าที่ที่อาจทำของเทศบาลเมือง

หมายเหตุ *มาตรา 67 และมาตรา 68 ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 ** มาตรา 50 และมาตรา 51 ตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 *** มาตรา 53 และมาตรา 54 ตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 และ ****ตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 *** มาตรา 56 และมาตรา 57

เมื่อในแต่ละพื้นที่มีผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นทั้งจำนวนและสัดส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุวัยปลาย ประเด็นสำคัญที่จะตามมาคือการดูแลประชากรกลุ่มนี้ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี คำถามสืบเนื่องจากประเด็นนี้ก็คือ ใครคือเจ้าภาพหลักในระดับพื้นที่ในการดูแลคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ จากตารางที่ 4 ที่พบว่าหน้าที่ของเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลที่กำหนดไว้ตามกฎหมายยังมิได้รวมหน้าที่ในด้านการดูแลคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุไว้อย่างชัดเจน แต่ในความ

เป็นจริง จากการเพิ่มสูงขึ้นของประชากรสูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชากรสูงอายุวัยปลายในแต่ละพื้นที่ มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประมาณร้อยละ 60 ที่เริ่มมีการจัดบริการดูแลระยะยาวผู้สูงอายุในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง (วิพรรณ ประจวบเหมาะ และคณะ, 2556)

ดังนั้นโจทย์เชิงนโยบายที่สำคัญในฐานะการเตรียมการรับมือกับผลกระทบจากสังคมสูงวัยในระดับพื้นที่ สรุปได้ดังนี้

1. ในอนาคตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีการปรับตัวอย่างไรเมื่อได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุของประชากรในระดับพื้นที่ทั้งในด้านการวางแผน การบริหารจัดการ การเงินการคลัง และกำลังคน
2. รัฐบาลกลางจะสนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเด็นต่างๆเหล่านี้อย่างไร
3. ความเชื่อมโยงกับหน่วยงานภาครัฐอื่นๆที่มีหน้าที่รับผิดชอบด้านผู้สูงอายุเป็นอย่างไร

5. โอกาสและความท้าทายสำหรับการปรับตัวของธุรกิจและอุตสาหกรรม

นอกจากผลกระทบดังที่กล่าวมาแล้ว การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากรสร้างโอกาสและความท้าทายสำหรับธุรกิจและอุตสาหกรรมด้วยเหมือนกัน จากผลกระทบต่อระดับบุคคลและครอบครัวที่ส่งผลให้ประชาชนต้องเตรียมความพร้อมด้านการออมเพื่อหลักประกันยามชราภาพและด้านการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ นอกจากภาครัฐจะต้องเตรียมรับมือแล้ว ภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมก็สร้างธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการรับมือหรือการเตรียมความพร้อมเพื่อสังคมสูงวัยด้วยเช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น การออกผลิตภัณฑ์ทางการเงินที่ส่งเสริมการออมระยะยาว การจัดบริการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุที่บ้าน การจัดบริการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุในสถาบัน การประกันการดูแลระยะยาว (Private Long Term Care Insurance) การสร้างที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพา ที่อยู่อาศัยแบบอยู่ร่วมกันหลายรุ่น เป็นต้น

นอกจากนั้นแล้วยังมีงานวิจัยที่พบการเปลี่ยนแปลงแบบแผนของการบริโภคที่เปลี่ยนไปตามการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร สมประวิณ มั่นประเสริฐ (2553) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบการบริโภคของครัวเรือนไทยภายใต้การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรโดยอาศัยแบบจำลอง Quadratic Almost Ideal Demand System (QUAIDS) และใช้ฐานข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (The Household Socio-Economic Suvey: SES) ซึ่งการประมาณรูปแบบการบริโภคภายใต้การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของประเทศไทยในงานศึกษานี้พบว่า สัดส่วนการบริโภคสูงสุด 5 อันดับแรกจะประกอบด้วยค่าใช้จ่ายประเภทอื่นๆ (การบริจายยานพาหนะ ค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัย ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง และค่าใช้จ่ายในเครื่องเรือน และประเภทของสินค้าที่มีสัดส่วนการบริโภคเพิ่มสูงขึ้นมากที่สุด 5 อันดับแรกคือ ยานพาหนะ เครื่องเรือน สุขภาพ ค่าใช้จ่ายอื่นๆ และค่าใช้จ่ายในเรื่องบันเทิงและสังคม (อ้างอิงใน กรกรัณย์ ชีวะตระกูลพงษ์ และดนุพล อริยะสัจจากร, 2556) นอกจากนั้น กรกรัณย์ ชีวะตระกูลพงษ์ และดนุพล อริยะสัจจากร (2556) ใช้ข้อมูลประเทศอาเซียน 5 ประเทศรวมทั้งประเทศไทยเพื่อศึกษาผลของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรจะส่งผลให้ค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพเพิ่มขึ้น แต่ค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัยจะลดลง

สมประวิณ มั่นประเสริฐ (2553) ได้เสนอนโยบายเกี่ยวเนื่องกับการเปลี่ยนแปลงของแบบแผนการบริโภคของครัวเรือนในอนาคตไว้อย่างน่าสนใจว่า เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่สังคมไทยกำลังเผชิญทำให้เกิดข้อจำกัดด้านแรงงานมากขึ้นเรื่อยๆ ดังนั้นจึงอาจมีความจำเป็นที่ธุรกิจและอุตสาหกรรมจำเป็นต้องปรับตัวภายใต้ข้อจำกัดด้านแรงงานเพื่อตอบสนองต่อความต้องการสินค้าและบริการที่กำลังจะเปลี่ยนแปลงไปในอนาคต เพื่อให้เกิดการปรับตัวดังกล่าว การให้ข้อมูลและการส่งเสริมให้เกิดความตระหนักแก่ภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง

6. บทส่งท้าย

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมในหลากหลายระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคลและครอบครัว ระดับพื้นที่ ระดับธุรกิจและอุตสาหกรรม และระดับเศรษฐกิจมหภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านกำลังแรงงานและศักยภาพการเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะยาว ดังนั้นภาครัฐควรเตรียมความพร้อมรับมือการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรในทุกระดับและการเตรียมการนั้นควรมีความสอดคล้องเป็นเนื้อเดียวกัน การดำเนินยุทธศาสตร์การพัฒนาประชากรเพื่อเตรียมความพร้อมประชากรเข้าสู่สังคมสูงวัย ควรที่จะดำเนินนโยบายตามแนวทางดังต่อไปนี้

แนวทางในการเตรียมการรับมือในระดับบุคคลและครอบครัว ได้แก่ การเพิ่มประสิทธิภาพแรงงานอันจะนำไปสู่การเพิ่มรายได้ การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุทำงานมีรายได้ การส่งเสริมการออมตั้งแต่ช่วงวัยทำงาน และการจัดให้มีหลักประกันรายได้ยามชราภาพโดยภาครัฐ การจัดให้มีระบบการสนับสนุนการดูแลผู้สูงอายุรวมไปถึงนโยบายครอบครัวเพื่อสนับสนุนการดูแลสมาชิกในครอบครัว

การเพิ่มประสิทธิภาพแรงงานและการส่งเสริมการออมนอกจากจะเพื่อการสร้างหลักประกันทางการเงินยามชราภาพที่มั่นคงเพิ่มขึ้นแล้ว นโยบายต่างๆดังกล่าวยังสอดคล้องกับความจำเป็นที่ประเทศไทยจะต้องการเพิ่มผลิตภาพของปัจจัยการผลิตทั้งในส่วนของแรงงานและทุน รวมไปถึงการส่งเสริมการลงทุน อันจะส่งผลให้เกิดการปันผลทางประชากรครั้งที่สองต่อไป

นอกจากนั้นในระดับบุคคลและครอบครัว ควรให้มีการเริ่มต้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพตั้งแต่วัยแรกเกิดโดยครอบครัว ด้วยการส่งเสริมการเกิดที่มีคุณภาพและการสนับสนุนการสร้างสมดุลของบทบาทหญิง-ชายในการสร้างความมั่นคงในครอบครัว รวมทั้งรัฐบาลควรจะต้องมีนโยบายครอบครัวเพื่อส่งเสริมทั้งการเกิดที่มีคุณภาพและการสร้างสมดุลของบทบาทหญิง-ชายในการสร้างความมั่นคงในครอบครัว การดำเนินนโยบายดังกล่าวเพื่อที่จะช่วยประคับประคองให้อัตราภาวะเจริญพันธุ์ไม่ลดลงต่ำไปกว่านี้นั้น

แนวทางในการเตรียมการรับมือของภาครัฐและระดับพื้นที่ ได้แก่ การสร้างหลักประกันทางการเงินยามชราภาพ การจัดให้มีระบบการดูแลระยะยาวผู้สูงอายุเพื่อสนับสนุนการดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน การเตรียมการด้านการเงินการคลังเพื่อรับมือสังคมสูงวัยอย่างยั่งยืน ควรส่งเสริมนโยบายครอบครัว การสนับสนุนบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในด้านดูแลผู้สูงอายุและการสนับสนุนด้านการบริหารจัดการ การเงินการคลัง กำลังคน และการปรับปรุงกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง

แนวทางในการเตรียมการในระดับตลาดแรงงานและเศรษฐกิจมหภาค เนื่องด้วยศักยภาพการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศในระยะยาวถูกกำหนดโดยปัจจัยด้านกำลังแรงงานทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ปัจจัยทุน และการพัฒนาเทคโนโลยี การเตรียมการที่ควรดำเนินการได้แก่ การส่งเสริมให้ประชากรวัยทำงานที่อายุมากและประชากรวัยสูงอายุทำงานโดยการจ้างงานต่อเนื่อง การจ้างเข้าทำงานใหม่ การจ้างงานแบบยืดหยุ่น การขยายอายุเกษียณในกรณีของข้าราชการ พร้อมกับการพัฒนาทักษะและสมรรถนะของประชากรวัยแรงงาน รวมถึงการพัฒนาการเรียนรู้ของประชากรวัยเด็กและวัยแรงงาน นอกจากนี้รัฐบาลควรที่จะมีมาตรการเพื่อเพิ่มผลิตภาพของปัจจัยการผลิตทั้งในส่วนของแรงงานและทุน รวมไปถึงการส่งเสริมการลงทุนจะรักษาระดับของการเติบโตทางเศรษฐกิจไทยให้ไม่เปลี่ยนแปลงลดลงจากการเปลี่ยนโครงสร้างประชากรที่จะเกิดขึ้นและยังจะช่วยผลักดันให้ระบบเศรษฐกิจไทยสามารถเติบโตได้

เอกสารอ้างอิง

กรกรัณย์ ชีวะตระกูลพงษ์ และดนุพล อริยะสัจจากร (2556), การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรและการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการค้าระหว่างประเทศ, ใน วรเวศม์ สุวรรณระดา บรรณาธิการ, สังคมสูงวัยกับผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม, พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สร้างสื่อ, หน้า 71-106.

ธนพงษ์ โพธิ์ปิติ และกิริยา กุลกลการ (2553), ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรต่อการผลิต, ใน วรเวศม์ สุวรรณระดา, บรรณาธิการ, การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรกับผลกระทบต่อเศรษฐกิจมหภาค. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: ศักดิโสภาคการพิมพ์, หน้า 71-101.

ธนานนท์ บัวทอง และวรเวศม์ สุวรรณระดา (2555), การเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบด้านอายุของสมาชิกครัวเรือนกับความแตกต่างด้านการบริโภคของประเทศไทย, วารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 หน้า 107-160.

ดนุพล อริยะสัจจากร และสมประวิณ มันประเสริฐ (2557), การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรและผลกระทบต่อตัวแปรทางเศรษฐกิจมหภาคของไทย, วารสารประชากรศาสตร์ ปีที่ 30 ฉบับที่ 2 หน้า 67-92.

ณณฎฐ์ พิศลยบุตร และจิระวัฒน์ ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ (2556), สังคมผู้สูงอายุและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของไทย, ในวรเวศม์ สุวรรณระดา บรรณาธิการ, สังคมสูงวัยกับผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม, พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สร้างสื่อ, หน้า 1-36.

วรเวศม์ สุวรรณระดา (2557), ปฏิรูปบ้านาญภาครัฐ, โครงการตำราวิจัย ลำดับที่ 9 คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 212 หน้า.

วรเวศม์ สุวรรณระดา บรรณาธิการ (2553), การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรกับผลกระทบต่อเศรษฐกิจมหภาค. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: ศักดิโสภาคการพิมพ์, 248 หน้า.

วรเวศม์ สุวรรณระดา บรรณาธิการ (2556). สังคมสูงวัยกับผลกระทบทางเศรษฐกิจสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สร้างสื่อ, 2556. 248 หน้า.

วรเวศม์ สุวรรณระดา สมประวิณ มันประเสริฐ ดนุพล อริยะสัจจากร และปัทมพร สุคนธมาน (2556), ผลกระทบด้านมหภาคและจุลภาคของการขยายอายุเกษียณ, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์, วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เสนอต่อแผนงานพัฒนาองค์ความรู้เพื่อมโนทัศน์ใหม่ของนิยามผู้สูงอายุและอายุเกษียณที่เหมาะสมสำหรับคนไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

วิพรรณ ประจวบเหมาะ และคณะ (2556), รายงานการศึกษาโครงการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545-2564) ระยะที่ (พ.ศ. 2550-2554), เอกสารหมายเลข 309, วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

วิพรรณ ประจวบเหมาะ และวรเวศม์ สุวรรณระดา บรรณาธิการ. ๑๐๐ ปีปริทัศน์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สร้างสื่อ, 2554. 176 หน้า.

สมประวิณ มันประเสริฐ (2553), ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรต่อแบบแผนการบริโภคของครัวเรือนไทย, ใน วรเวศม์ สุวรรณระดา, บรรณาธิการ, การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรกับผลกระทบต่อเศรษฐกิจมหภาค. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: ศักดิโสภาคการพิมพ์, หน้า 15-69.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2556), การคาดประมาณประชากรของไทย พ.ศ. 2553-2583, โรงพิมพ์เดือนตุลา, กรุงเทพมหานคร.

Hanam, P. (2014), Changing Demographics and its Impact on Productivity, paper presented at Workshop on the Impact of Changing Demographics on Productivity.

Jitapunkul, S. and S. Wivaivanit (2008), National Policies and Programs for the Aging Population, Ageing International Vol. 33 Issue 1-4, pp. 62-74.

Knodel, Prachuabmoh and Chayovan (2013)'s "The Changing Well-being of Thai Elderly: An update from the 2011 Survey of Older Persons in Thailand", College of Population Studies, Chulalongkorn University and HelpAge International.

ไลฟ์สไตล์ แผนการดำเนินชีวิต กับแนวความคิดมีบุตรของคนเจนเอเรชันวาย

ภูเบศร์ สมุทรจักร³ นายนิพนธ์ ดาราวุฒิมาประกรณ์⁴
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

บทนำ

ในขณะที่นักประชากรศาสตร์ทั่วโลกกำลังให้ความสนใจกับปัญหาแนวโน้มการเกิดน้อยของประชากร ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อจำนวนประชากรทดแทนในอนาคต และจะส่งผลกระทบต่อศักยภาพในการพัฒนาสังคม เนื่องจากจำนวนประชากรที่จะสามารถผลิตสินค้าและบริการมีลดลง ประกอบกับประชากรวัยชราซึ่งเป็นวัยพึ่งพิงมีสัดส่วนสูงขึ้น เป็นประเด็นที่สังคมอเมริกันเริ่มตระหนักมาแล้วตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 1970s แต่สิ่งที่นักประชากรศาสตร์ยังไม่ได้ให้ความสนใจมากนักคือการผลิตประชากรทดแทน ซึ่งปัจจุบันนี้อยู่ในมือของประชากรเจนเอเรชันวาย อันเป็นกลุ่มประชากรที่นักวิชาการต่างลงความเห็นว่ามียุคสมัยทางสังคมอันเป็นลักษณะเฉพาะกลุ่ม ทั้งทัศนคติและพฤติกรรมมีความแตกต่างจากประชากรเจนเอเรชันก่อนหน้าอย่างชัดเจน

ประชากรเจนเอเรชันวาย เป็นผู้ที่เกิดระหว่าง พ.ศ.2525 – 2546 ปัจจุบันเป็นผู้มีอายุระหว่าง 11 – 32 ปี คาดกันว่าขณะนี้มีความจำนวนประมาณร้อยละ 25 ของประชากรโลก โดยมีการจัดแบ่งประชากรเจนเอเรชันนี้ออกเป็น 2 กลุ่ม (Kowse et al., 2010) กลุ่มแรกเป็นผู้ที่เกิดระหว่าง พ.ศ.2525 – 2529 ขณะนี้มีอายุระหว่าง 28 – 32 ปี และกลุ่มที่สองเป็นผู้ที่เกิดระหว่าง พ.ศ.2530 – 2546 ขณะนี้มีอายุระหว่าง 11 – 27 ปี ซึ่งประชากรส่วนใหญ่ของทั้งสองกลุ่มนี้จัดเป็นกลุ่มที่อยู่ในวัยเจริญพันธุ์

อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมการเจริญพันธุ์และการตัดสินใจมีบุตรเป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับรูปแบบ และแผนการดำเนินชีวิต ซึ่งแต่ละเจนเอเรชันมีความแตกต่างกันอันเป็นผลมาจากความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงต่างๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี รวมทั้งนโยบายของภาครัฐที่มีผลทั้งทางตรงและทางอ้อม ประเด็นนี้ทำให้พฤติกรรมการเจริญพันธุ์ และการตัดสินใจมีบุตรของคนในแต่ละเจนเอเรชันมีความแตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชากรเจนเอเรชันวาย ซึ่งได้รับความสนใจอย่างมากโดยเฉพาะจากกลุ่มนักวิชาการด้านทรัพยากรมนุษย์ เนื่องจากเป็นกลุ่มประชากรที่ส่วนหนึ่งกำลังเข้าสู่ตลาดแรงงาน และอีกส่วนหนึ่งกำลังอยู่ระหว่างการศึกษาระดับมัธยมศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษา อีกทั้งมีลักษณะเฉพาะที่ส่งผลให้พ่อแม่ ญาติผู้ใหญ่ ผู้บังคับบัญชา ตลอดจนครูอาจารย์ ซึ่งเป็นประชากรเจนเอเรชันเอ็กซ์ (X) และเจนเอเรชันเบบี้บูม (Babyboom) ไม่เข้าใจ

ทัศนคติและรูปแบบการดำเนินชีวิตของประชากรเจนเอเรชันวาย ที่มีลักษณะเฉพาะนี้เองที่ส่งผลต่อพฤติกรรมด้านอื่นๆ ของประชากรเจนเอเรชันนี้ ซึ่งอาจรวมทั้งพฤติกรรมการเจริญพันธุ์ และการมีบุตร งานวิจัย ชี้นี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินชีวิตของประชากรเจนเอเรชันวาย ว่ามีอิทธิพลต่อการตัดสินใจมีบุตรอย่างไร

รูปแบบการดำเนินชีวิต (Lifestyle) และการวางแผนการดำเนินชีวิต (Life plan) กับการมีบุตร

รูปแบบการดำเนินชีวิต หมายถึงวิธีการดำเนินชีวิต รูปแบบหรือแนวทางการดำเนินกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ที่สะท้อนถึงทัศนคติ และค่านิยมของแต่ละบุคคล (Kotler, 1991) นอกจากนี้รูปแบบการดำเนินชีวิตยังได้รับอิทธิพลจากจิตลักษณะ (Psychological characteristics) ทำให้เกิดลักษณะการใช้ชีวิต ความคิดเห็น ความคาดหวัง ความเชื่อ ความกลัว ทัศนคติ และพฤติกรรมต่างๆ (Lazer, 1963) ด้วยเหตุนี้ นักวิชาการและ นักนโยบายด้านบริหารธุรกิจจึงศึกษาและทำความเข้าใจรูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้บริโภค เพื่อพยากรณ์การตัดสินใจซื้อหรือพฤติกรรมของคนในองค์กรอย่างกว้างขวาง (Hawkins et al., 1989)

³ อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

⁴ นักวิจัย ประจำสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

ในการสร้างนิยามเชิงปฏิบัติการ (Operationalization) สำหรับรูปแบบการดำเนินชีวิตนั้น ได้มีนักวิชาการสองกลุ่มพยายามหาคำประกอบของรูปแบบการดำเนินชีวิต กลุ่มหนึ่งเป็นกลุ่มนักวิชาการสาย Aldrian เป็นกลุ่มที่นิยมและเชื่อถือในแนวคิดของ Alfred Adler นักจิตวิทยาที่มีชื่อเสียงในการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับบุคลิกลักษณะของมนุษย์ นักวิชาการกลุ่มนี้ได้ช่วยกันพัฒนาเครื่องมือวัดรูปแบบการดำเนินชีวิตขึ้นมาชุดหนึ่งเรียกว่า BASIS-A Inventory (Basic Adlerian Scales for Interpersonal Success-Adult Form) (Wheeler et al., 1993). ซึ่งเป็นชุดคำถาม 65 คำถาม แบ่งออกเป็น 5 รูปแบบหลัก ได้แก่ ความสนใจในประเด็นต่างๆ ในสังคม (Belonging-Social interest) เห็นด้วยคล้อยตาม (Going along) ตัดสินใจ รับผิดชอบ (Taking charge) ต้องการชื่อเสียงเกียรติยศ (Wanting recognition) ระแวงระวัง (Being cautious) และยังมีอีก 5 ลักษณะย่อย ได้แก่ หัว แรง (Harshness) ถูกต้องเที่ยงธรรม (Entitlement) เป็นที่รักของทุกคน (Liked by all) ทำอะไรต้องไร้ที่ติ (Striving for perfection) และนุ่มนวล (Softness)

นักวิชาการอีกกลุ่มหนึ่งที่ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินชีวิต ใช้กรอบแนวคิด AIO (Activity, Interest, Opinion) โดยเสนอว่า องค์ประกอบสำคัญของรูปแบบการดำเนินชีวิต 3 ประการได้แก่ กิจกรรม (Activity) ความชอบ-ความสนใจ (Interest) และความคิดเห็น ทำให้เกิดการดำเนินชีวิตในรูปแบบต่างๆ (Plumer, 1974) ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดที่ได้รับความนิยมในการนำไปศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินชีวิตมากที่สุด (Hur et al., 2010) โดยรูปแบบการดำเนินชีวิตในแนวคิดนี้ แบ่งเป็น 9 องค์ประกอบ ได้แก่ ทักษะต่อบทบาทของหญิง - ชาย (Perception of gender) การให้ความสำคัญแก่ครอบครัว (Family orientation) สังคม/สันทนาการ (Socialization and recreation) ความเชื่อมั่นในตัวเอง (Self-confidence) พฤติกรรมการใช้จ่าย (Purchasing behavior) การให้ความสำคัญต่อการทำงาน (Work orientation) ความสนใจต่อเหตุการณ์ เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง (Economic, social and political interests) การให้ความสำคัญในเรื่องคุณธรรมและจริยธรรม (Moral and ethics) และการดูแลภาพลักษณ์ของตนเอง (Self image) (Tai and Tam, 1977)

รูปแบบการดำเนินชีวิตเป็นปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง ที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจมีบุตร โดยตรง ทั้งในทางที่การมีบุตรจะทำให้รูปแบบการดำเนินชีวิตที่คุ้นเคย หรือที่วางแผนไว้เปลี่ยนแปลงไป และในทางที่รูปแบบการดำเนินชีวิตที่ดำเนินอยู่ เอื้อต่อการมีบุตรมากน้อยเพียงใด

การที่มักพบว่าประเทศที่มีพัฒนาการทางเศรษฐกิจสูงจะมีอัตราการเจริญพันธุ์ต่ำลง (Population Division, United Nation, 2007) ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากการรูปแบบการดำเนินชีวิตที่จะต้องมีการแข่งขันในการสร้างฐานะทางเศรษฐกิจ ซึ่งจะ使人ใช้เวลาทุ่มเทให้กับการทำงานมากขึ้น อีกทั้งการที่สังคมมีพัฒนาการความเป็นเมือง (Urbanization) มากขึ้นทำให้ค่าครองชีพต่างๆ สูงขึ้น และต้นทุนของการให้กำเนิดมาซึ่งรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ตนเองต้องการมีราคาแพงขึ้น ภาระการหาเงินมาเลี้ยงดูครอบครัวจึงไม่ได้เป็นของผู้ชายแต่ฝ่ายเดียว ผู้หญิงเองก็ต้องเข้าสู่ตลาดแรงงานมากขึ้น ประกอบกับการศึกษาของสตรีมีพัฒนาที่ดีขึ้นเป็นลำดับ ทำให้ค่านิยมและทัศนคติของตนเองเปลี่ยนแปลง มีความเป็นตัวของตัวเอง และพึ่งพาตัวเอง (Independent) มากขึ้น ทำให้ทั้งชาย และหญิง มีทรัพยากรและเวลาสำหรับการมีบุตรลดลง ซึ่งทั้งหมดนี้ไม่ใช่ข้อค้นพบ หรือข้อสรุปใหม่แต่อย่างใด เพียงแต่ สิ่งที่ยังไม่ได้รับการกล่าวถึงเท่าที่ควร นั่นคือการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ทำให้รูปแบบการดำเนินชีวิต และการวางแผนการดำเนินชีวิตของคนเปลี่ยนแปลงไปด้วย

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคมเหล่านี้ ยังทำให้ความหมายของการมีบุตรซึ่งได้กล่าวมาแล้วในข้างต้นเปลี่ยนแปลงไป คนที่อยู่ในวัยเจริญพันธุ์เริ่มตั้งคำถามว่า “มีบุตรไปเพื่ออะไร” ซึ่งหากมองในเชิงเศรษฐศาสตร์ ในแง่ที่การเลี้ยงดูบุตรเป็นการลงทุนเพื่อให้บุตรได้สร้างประโยชน์ให้แก่บิดามารดาในอนาคต ไม่ว่าจะเป็นการสร้าง ความมั่งคั่งในการขยายกิจการ การเลี้ยงดูในยามชรา และยามเจ็บป่วย แม้จะยังคงเป็นจริงได้ แต่มีโอกาสเกิดยากขึ้น

ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากการย้ายถิ่นฐาน และการแยกครอบครัวออกไปไกลจากถิ่นฐานเดิม อีกทั้งค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูบุตร และค่าครองชีพสูงขึ้นก็เป็นปัจจัยที่จำกัดความสามารถในการมีบุตรแล้วตั้งแต่ต้น

นอกจากนี้ รูปแบบการดำเนินชีวิตยังเกี่ยวข้องกับทัศนคติที่มีต่อปัจจัยสำคัญในการบำรุงชีวิตให้ครบถ้วนสมบูรณ์ ทั้งในแง่ของประเภท ความหลากหลาย มูลค่า และลำดับความสำคัญ อาทิ การสร้างฐานะให้ครบพร้อมก่อนการมีบุตร ได้แก่ การสำเร็จการศึกษาอย่างน้อยในระดับปริญญาโท การมีที่พักอาศัย (อาจหมายถึงบ้าน หรือห้องชุด) รถยนต์ และอุปกรณ์อำนวยความสะดวกอื่นๆ สันทนการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการสังสรรค์ การเดินทางเพื่อพักผ่อน หย่อนใจทั้งในและต่างประเทศ การดูแลบำรุงรักษาผิวพรรณ รูปร่าง ค่าใช้จ่ายกับรูปแบบการดำเนินชีวิตเหล่านี้ มีส่วนที่จะลดทอนทรัพยากรที่จะใช้เพื่อการเลี้ยงดูบุตร และส่งผลต่อการตัดสินใจมีบุตร จำนวนบุตรที่ต้องการ และจำนวนบุตรที่พึงจะมีได้

รูปแบบการดำเนินชีวิตกับการตัดสินใจมีบุตรของคนในเจนเนอเรชันวาย

ทัศนคติ ความคิด ความเชื่อ และรูปแบบการดำเนินชีวิตของประชากรในแต่ละเจนเนอเรชัน ได้รับอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมในมิติต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น การเกิดสงคราม การค้นพบนวัตกรรมสำคัญๆ ที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง วัฒนธรรมที่นิยมแพร่หลาย (Popular culture) ซึ่งสิ่งเหล่านี้ Ryder (1965) นักทฤษฎีด้านเจนเนอเรชัน เรียกว่า “กระบวนการสร้างและสลายทางประชากร” (Demographic metabolism) ทำให้มีการศึกษาในสาขาต่างๆ เข้าใจทัศนคติ และพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์มากขึ้น ปัจจุบันได้มีการแบ่งประชากรออกเป็นอย่างน้อย 6 เจเนอเรชัน ได้แก่ G.I. (เกิดระหว่าง พ.ศ. 2444-2467) , Silent (พ.ศ. 2468-2485), Baby boomers (พ.ศ. 2468-2503), X (พ.ศ. 2504-2524), Y (พ.ศ. 2525-2546) และ Z (เกิดหลัง พ.ศ. 2546)

ประชากรเจนเนอเรชันวาย หรือเจนเนอเรชัน Millennials หมายถึงกลุ่มประชากรที่เกิดระหว่าง พ.ศ. 2523 – 2546 ตามนิยามของ Strauss และ Howe (2000) เป็นประชากรที่มีจำนวนประมาณร้อยละ 25 ของประชากรโลกขณะนี้ มีอายุระหว่าง 11 – 34 ปี แม้จะมีนักวิชาการหลายคนกำหนดช่วงอายุของประชากรเจนเนอเรชันวาย แตกต่างกันไป แต่นิยามของ Strauss และ Howe ได้รับการอ้างอิงมากที่สุดหลังจากที่เขาตีพิมพ์หนังสือ *Millennials Rising: The Next Great Generation* อธิบายเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะของประชากรกลุ่มนี้ ซึ่งแตกต่างจากประชากรเจนเนอเรชันเอ็กซ์ (x) และเจนเนอเรชันเบบี้บูม (Babyboom) หลังจากนั้น การศึกษาเกี่ยวกับประชากรเจนเนอเรชันวาย จึงได้รับการสนใจอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในสาขาการบริหารทรัพยากรบุคคลและการตลาด เนื่องจากประชากรกลุ่มนี้ส่วนหนึ่งได้เริ่มเข้าสู่ตลาดแรงงาน และอีกส่วนหนึ่งกำลังศึกษาในระดับชั้นมัธยมจนถึงมหาวิทยาลัย และเนื่องจากประชากรกลุ่มนี้มีจำนวนใกล้เคียงกับกลุ่ม Babyboom ในวรรณกรรมบางฉบับจึงเรียกว่า Echo Babyboom ทำให้ประชากรกลุ่มนี้มีนัยยะสำคัญทางการตลาด

จากวรรณกรรมต่างๆ ที่ศึกษาและอธิบายเกี่ยวกับทัศนคติและพฤติกรรมของประชากรเจนเนอเรชันวาย ในที่ต่างๆ ของโลก อาทิ สหรัฐอเมริกา (Meier et al., 2010, Kowske et al., 2010) ยุโรป (Terjesen et al., 2006) และเอเชีย (O’Cass and Choy, 2008) ต่างมีข้อสรุปไปในทิศทางเดียวกันอย่างน่าสนใจ กล่าวคือ ประชากรเจนเนอเรชันวาย ให้ความสำคัญกับการสร้างสมดุลให้กับชีวิตส่วนตัว และงาน (Work-life balance) แม้กระนั้นก็มีความทะเยอทะยานและความมุ่งมั่นต่อความสำเร็จ แต่ต้องมีกรอบเวลาที่รวดเร็ว (Instant gratification) มีความเป็นปัจเจก (Individualistic) สูง ต้องการรูปแบบชีวิตที่มีความยืดหยุ่น ไม่ชอบสภาพความเป็นอยู่และการทำงานที่มีกรอบระเบียบมากเกินไป ทำให้สนใจต่ออาชีพอิสระ (Freelance) และการลงทุนในตลาดหลักทรัพย์มาก มีความมั่นใจในตัวเองสูง ต้องการชีวิตที่ท้าทายและแสวงหาโอกาสในการทำงานหรือเดินทางท่องเที่ยวในต่างประเทศ

แม้จะยังไม่พบว่ามีวรรณกรรมใดรายงานเกี่ยวกับทัศนคติ และพฤติกรรมการมีบุตรและการสร้างครอบครัวของประชากรเจนเนอเรชันวาย ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะประชากรที่มีอายุมากที่สุดในเจนเนอเรชันนี้ยังเพิ่งเริ่มเข้าสู่

ตลาดแรงงาน และส่วนที่เหลืออยู่ระหว่างการศึกษานี้ ที่ประชากรเจนเนอเรชันวาย กำลังอยู่ในวัยเจริญพันธุ์ ข้อสรุปเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินชีวิตของประชากรเจนเนอเรชันวาย ที่สรุปข้างต้น จึงอาจมีความเชื่อมโยงต่อการตัดสินใจมีบุตรของประชากรเจนเนอเรชันนี้ เป็นต้นว่า ความทะเยอทะยานมุ่งมั่นต่อความสำเร็จในอาชีพ ซึ่งจะต้องสำเร็จอย่างรวดเร็ว การแสวงหาโอกาสเติบโตในต่างประเทศ รวมทั้งความเป็นปัจเจกที่สูง อาจทำให้ประชากรเจนเนอเรชันวาย ลดทอนความสำคัญของการมีบุตรลง ประกอบกับต้นทุนการดำเนินชีวิตที่สูงขึ้น อันเนื่องจากสังคมมีความเป็นเมืองมากขึ้น ทำให้ปัจจัยพื้นฐานที่ประชากรเจนเนอเรชันนี้เห็นว่าสำคัญ (ซึ่งอาจแตกต่างจากเจนเนอเรชันอื่น) ทำให้ทรัพยากรที่เหลือสำหรับการเลี้ยงดูบุตรก็ลดลงไปด้วย

ข้อมูลและการวิเคราะห์

แม้ Kowse และคณะ (2010) จะจัดแบ่งประชากรเจนเนอเรชันวาย ออกเป็น 2 กลุ่ม โดยกลุ่มแรกเป็นผู้เกิดระหว่าง พ.ศ.2525-2529 และกลุ่มที่สองระหว่าง พ.ศ.2530-2546 แต่อันตรภาคชั้นของทั้งสองกลุ่มมีความแตกต่างกันอย่างมาก โดยกลุ่มที่ 1 มีระยะห่างของอายุ 4 ปี ในขณะที่กลุ่มที่ 2 มีระยะห่างของอายุถึง 11 ปี อีกทั้งนักวิชาการด้านประชากรศาสตร์ก็ยังมิได้มีความเห็นตรงกันเกี่ยวกับการแบ่งช่วงอายุในแต่ละเจนเนอเรชัน ในงานวิจัยชิ้นนี้จึงได้จัดแบ่งประชากรเจนเนอเรชันวายใหม่ คือเป็นผู้เกิดระหว่าง พ.ศ.2523 – 2546 ตามที่ Strauss และ Howe (2000) นิยามไว้ ซึ่งมีระยะห่างของอันตรภาคชั้นทั้งสิ้น 22 ปี โดยได้แบ่งออกเป็น 4 ช่วงๆ ละ 5 ปี ทำให้ได้ประชากรเจนเนอเรชันวาย กลุ่มแรกจึงเป็นผู้เกิดระหว่าง พ.ศ.2523 – 2528 ขณะนี้มีอายุระหว่าง 29 – 34 ปี กลุ่มที่สองเป็นผู้เกิดระหว่าง พ.ศ.2529 – 2534 ขณะนี้มีอายุระหว่าง 23 – 28 ปี กลุ่มที่สามเป็นผู้เกิดระหว่าง พ.ศ.2535 – 2540 ขณะนี้มีอายุระหว่าง 17 - 22 ปี และ กลุ่มที่สี่เป็นผู้เกิดระหว่าง พ.ศ.2541 – 2546 ขณะนี้มีอายุระหว่าง 11 – 16 ปี

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการเก็บข้อมูลเชิงสำรวจจากนักศึกษาระดับมหาวิทยาลัย ซึ่งจัดเป็นกลุ่มประชากร เจเนอเรชันวาย กลุ่มที่สาม จำนวน 1,320 ราย จาก 10 สถาบันการศึกษาทั่วประเทศ ทั้งนี้เก็บข้อมูลกระจายตามเพศ ชาย-หญิง จำนวนเท่ากัน ส่วนการกระจายตามสาขาวิชาที่เรียนนั้น แบ่งเป็นสายวิทยาศาสตร์ ร้อยละ 40 สาย สังคมศาสตร์ ร้อยละ 60 ซึ่งเป็นอัตราส่วนที่สะท้อนจากจำนวนการผลิตบัณฑิตของสถาบันอุดมศึกษาของไทย เก็บข้อมูลระหว่างเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.2557 ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล โดยแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ส่วนแรกเก็บข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่สอง เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับเป้าหมายในการดำเนินชีวิต ซึ่งมีการถามถึงความคิดเห็นต่อการแต่งงานและการมีบุตร และในส่วนสุดท้ายเป็นข้อคำถามเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินชีวิต ซึ่งดัดแปลงจากแนวคำถามของงานวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้บริโภคชาวจีน โดย Tai และ Tam (1997)

ตารางที่ 1 แสดงคะแนนเฉลี่ยเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินชีวิต 7 มิติได้แก่ ทักษะตอบทบทวนของหญิง-ชาย การให้ความสำคัญแก่ครอบครัว การใช้เวลาในการเข้าสังคมและการสนทนา การเชื่อมั่นในตัวเอง การใช้จ่าย ความสนใจต่อสถานการณ์ด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง และภาพลักษณ์ของตนเอง โดยให้ผู้ตอบแบบสอบถาม แสดงความคิดเห็นบนมาตรวัด 5 ระดับตามแบบของ Likert (5-point Likert scale) จำแนกตามเพศ ภูมิภาค (กรุงเทพฯ-ต่างจังหวัด) และที่ตั้งของสถาบันศึกษา (กรุงเทพฯ-ต่างจังหวัด) ของผู้ตอบแบบสอบถาม

ในด้านบทบาทของหญิง-ชาย ซึ่งมีข้อคำถามเกี่ยวกับการเป็นหัวหน้าครอบครัว ผู้หารายได้หลักในการเลี้ยงดูครอบครัว สิทธิของผู้หญิงในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ รวมทั้งความเป็นตัวของตัวเองของเพศหญิง พบว่าผู้ชายยังเห็นว่าเพศชายควรเป็นหัวหน้าครอบครัวค่อนข้างสูง ในขณะที่ผู้หญิงเห็นด้วยน้อยกว่า และแม้ว่าความเห็นเกี่ยวกับคนที่ควรเป็นผู้หารายได้หลัก และการให้ผู้หญิงเป็นผู้ตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องในครอบครัวนั้นไม่มีความแตกต่างกันมากนัก แต่จากคะแนนเฉลี่ยเกี่ยวกับการแบ่งงานบ้านกันทำระหว่างชาย-หญิง และความเป็นตัวของตัวเองของผู้หญิงที่พบว่า มีเพศหญิงให้คะแนนสูงกว่าคะแนนจากเพศชายมาก อาจจะสะท้อนให้เห็นถึงเสียงเรียกร้องจากเพศหญิงที่รู้สึกว่าการ

การดูแลบ้าน (และอาจรวมถึงการดูแลบุตร) ยังตกอยู่กับฝ่ายหญิง ในขณะที่ตนเองอาจยังไม่เป็นตัวของตัวเอง หรือมีอิสระมากเท่าที่ควร

นอกจากนี้ การให้ความสำคัญแก่ครอบครัว ซึ่งในประเด็นนี้แยกเป็นครอบครัวอันประกอบด้วยตนเอง และพ่อแม่ กับครอบครัวที่ประกอบด้วย ตนเอง คู่ชีวิต และบุตร จะเห็นได้ชัดว่าผู้หญิงให้ความสำคัญมากกว่าผู้ชาย และชอบใช้เวลาอยู่กับบ้านมากกว่า แต่จากคะแนนในส่วนการใช้เวลาอยู่กับบ้านอยู่ในระดับปานกลางทั้งในผู้หญิงและผู้ชาย ทำให้เห็น ได้ว่าประชากรเจนเอเรชันนี้ยังให้ความสำคัญการออกไปทำกิจกรรมต่างๆ นอกบ้าน สำหรับประเด็นการให้ความสำคัญแก่ครอบครัวนี้เมื่อจำแนกตามภูมิลำเนา และสถานที่ตั้งของสถาบันศึกษาแล้วพบว่าคะแนนเฉลี่ยไม่แตกต่างกันมากนัก

ตารางที่ 1: รูปแบบการดำเนินชีวิตของประชากรเจนเอเรชัน Y กลุ่มที่สาม

	เพศ		ภูมิลำเนา		สถาบันที่ศึกษา		รวม
	ชาย	หญิง	กทม.	ตจว.	กทม.	ตจว.	
ทัศนคติต่อบทบาทของ หญิง-ชาย							
ผู้ชายเป็นหัวหน้าครอบครัว	4.09	3.70	3.93	3.83	3.89	3.82	3.87
ผู้ชายมีหน้าที่หลักในการหารายได้ให้กับครอบครัว	3.78	3.67	3.85	3.64	3.76	3.63	3.72
(เรื่องในครอบครัว) ฝ่ายหญิงควรให้สิทธิตัดสินใจเรื่องต่างๆ แก่ฝ่ายชาย	3.27	3.24	3.33	3.20	3.28	3.17	3.25
งานบ้านเป็นเรื่องที่หญิงและชายควรแบ่งกันทำ	3.83	4.21	4.06	4.03	4.03	4.08	4.04
ผู้หญิงต้องมีความเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น	3.76	4.24	4.06	4.00	4.03	4.02	4.02
ครอบครัว							
ครอบครัว (ตนเอง และพ่อแม่) สำคัญที่สุดในชีวิต	4.56	4.73	4.62	4.68	4.63	4.70	4.65
ครอบครัว (ตนเอง คนรัก และ/หรือลูก) สำคัญที่สุดในชีวิต	4.34	4.41	4.34	4.40	4.36	4.41	4.38
เวลาที่ว่างจากการทำงาน ส่วนใหญ่จะใช้กับครอบครัว	3.90	4.23	4.06	4.10	4.07	4.11	4.08
เป็นคนอยู่ติดบ้าน (ไม่ชอบอยู่นอกบ้าน)	3.48	3.67	3.53	3.62	3.55	3.66	3.58
สังคม/สันทนาการ							
สังสรรค์ที่บ้านมากกว่ากับเพื่อน	3.26	3.57	3.45	3.42	3.43	3.43	3.34
ดื่มกับกลุ่มเพื่อน	3.54	3.02	3.28	3.23	3.30	3.13	3.25
นั่งชิลล์ร้านกาแฟ (โดยไม่เอางานไปทำ)	2.96	3.15	3.11	3.03	3.10	2.99	3.07
เอางานไปนั่งทำที่ร้านกาแฟ	2.78	2.96	3.03	2.78	2.96	2.69	2.88
เดินห้างสรรพสินค้า	3.23	3.83	3.70	3.48	3.66	3.35	3.57
ช้อปปิ้ง	2.99	3.84	3.60	3.38	3.55	3.28	3.47
ดูหนังในโรงภาพยนตร์	3.46	3.65	3.72	3.47	3.65	3.38	3.57
ดูหนังในอินเทอร์เน็ต	3.84	3.82	3.80	3.85	3.83	3.82	3.83
ออกกำลังกาย นอก ฟิตเนส	3.33	3.01	3.11	3.18	3.11	3.24	3.15
ออกกำลังกาย ใน ฟิตเนส	2.78	2.58	2.72	2.63	2.68	2.64	2.67
เล่นเกมออนไลน์	3.06	2.57	2.97	2.66	2.89	2.54	2.79
ใช้เวลาว่างกับการนอน	3.42	3.64	3.62	3.48	3.57	3.45	3.54
โซเชียลมีเดีย (Facebook, line, IG, Twitter)	3.89	4.32	4.17	4.10	4.14	4.11	4.13
ใช้เวลาว่างส่วนใหญ่ในอินเทอร์เน็ต	3.87	4.19	4.10	4.02	4.08	3.97	4.05
ความมั่นใจ							
ท่านเป็นคนที่ มีความเป็นตัวของตัวเองสูง	3.97	3.93	4.02	3.90	3.96	3.92	3.95
ท่านเป็นคนที่ เป็นคนที่มีศักยภาพ	3.88	3.84	3.94	3.80	3.90	3.77	3.86

	เพศ		ภูมิสำเนา		สถาบันที่ ศึกษา		รวม
	ชาย	หญิง	กทม.	ตจว.	กทม.	ตจว.	
ท่านได้รับคำชมจากกลุ่มเพื่อนเสมอ	3.53	3.59	3.64	3.51	3.61	3.45	3.56
ท่านเป็นคนมีความมั่นใจในตัวเองสูง	3.67	3.59	3.73	3.56	3.69	3.49	3.63
ชอบความท้าทาย	4.04	3.88	3.97	3.93	4.00	3.83	3.95
การใช้จ่าย							
ติดแบรนด์	2.79	2.69	2.85	2.66	2.85	2.48	2.74
ยอมจ่ายหากแบรนด์ดัง	2.61	2.51	2.69	2.47	2.67	2.28	2.56
คิดแล้วคิดอีกก่อนตัดสินใจซื้อ	3.76	3.79	3.78	3.77	3.78	3.77	3.78
มัธยัสถ์ เก็บออม	2.68	2.73	2.67	2.73	2.67	2.78	2.71
ความสนใจต่อเหตุการณ์เศรษฐกิจ/สังคม/							
การเมือง							
ติดตามข่าวเศรษฐกิจเป็นประจำ	3.27	3.09	3.19	3.16	3.18	3.14	3.17
ติดตามข่าวประเด็นสังคม	3.43	3.31	3.38	3.35	3.37	3.34	3.36
ติดตามข่าวการเมือง	3.32	3.14	3.24	3.21	3.25	3.17	3.22
ร่วมการเคลื่อนไหวทางการเมือง	2.80	2.79	2.85	2.75	2.85	2.67	2.79
ให้ความร่วมมือกับการรักษาสังแวดล้อม	3.62	3.67	3.65	3.64	3.62	3.17	3.65
ซื้อสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม	3.40	3.54	3.49	3.47	3.48	3.46	3.48
ภาพลักษณ์ของตนเอง							
สนใจคำแนะนำเกี่ยวกับการแต่งตัว	3.56	3.89	3.83	3.69	3.80	3.60	3.74
ซื้อเสื้อผ้า เครื่องประดับเป็นประจำ	3.08	3.56	3.48	3.26	3.46	3.09	3.35
ใส่ใจกับการแต่งตัว	3.45	3.89	3.79	3.63	3.77	3.50	3.69
ออกกำลังกายเป็นประจำเพื่อรักษารูปร่างให้ดูดี	3.38	3.08	3.23	3.20	3.20	3.24	3.21
ที่อยู่ และที่ทำงาน เป็นระเบียบเรียบร้อย	3.45	3.56	3.59	3.46	3.54	3.42	3.51
ปฏิบัติธรรม (ตามหลักศาสนาของตนเอง)	3.07	3.40	3.24	3.26	3.26	3.25	3.25
ร่วมกิจกรรมที่ศาสนสถาน (ตามศาสนาของตนเอง)	3.04	3.40	3.23	3.24	3.23	3.27	3.24
รักอิสระ	4.33	4.33	4.41	4.37	4.39	4.37	4.39
อดทนกับกฎระเบียบไม่ได้	2.89	2.78	2.88	2.80	2.91	2.66	2.83
(n)		733	517	803	920	400	1320

ในด้านการเข้าสังคมและใช้เวลากับการสนทนากันนั้น แม้จะพบว่าคะแนนเฉลี่ยของทั้งชายและหญิงจะสูงในทุกรายการ แต่ไม่สูงมากนัก ยกเว้นการใช้เวลากับสื่อสังคม (Social media) ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น Facebook, line, Instagram, Twitter รวมทั้งการใช้เวลาท่องโลกออนไลน์ในอินเทอร์เน็ต ซึ่งเพศหญิงใช้เวลามากกว่าเพศชายอย่างเห็นได้ชัด และในกรุงเทพฯ พบว่ามีคะแนนสูงกว่าในต่างจังหวัด นอกจากนี้กิจกรรมที่จัดเป็นของเพศหญิงอย่างชัดเจนได้แก่ การนั่งร้านกาแฟ ไม่ว่าจะเป็นการนั่งพักผ่อน (นั่งชิลล์) หรือแม้แต่การเอางานไปทำด้วย การช้อปปิ้ง ใช้เวลาในห้างสรรพสินค้า ส่วนกิจกรรมของผู้ชายยังเป็นการดื่มกับกลุ่มเพื่อน การเล่นเกมออนไลน์ และการออกกำลังกาย ซึ่งพบว่า การไปฟิตเนสมีคะแนนน้อยกว่าการออกกำลังกายนอกฟิตเนส สิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับประเด็นนี้ คือ กิจกรรมการดูหนังในอินเทอร์เน็ตและการใช้เวลาว่างกับการนอน ซึ่งพบว่าทั้งเพศชาย เพศหญิง ที่มีภูมิลำเนาและสถาบันศึกษาทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด มีคะแนนใกล้เคียงกันมาก

เมื่อพิจารณาคะแนนเกี่ยวกับความมั่นใจ พบว่าในภาพรวมคนที่อยู่กรุงเทพฯ และเรียนในสถาบันที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ มีความมั่นใจสูงกว่า โดยที่ผู้ชายยังเป็นเพศที่รู้สึกว่าตัวเองชอบชีวิตที่โลดโผนท้าทายมากกว่าผู้หญิง ส่วนในด้านการใช้จ่ายซึ่งเป็นข้อคำถามเกี่ยวกับการตัดสินใจซื้อที่ฟุ่มเฟือยหรือไม่ พบว่ามีคะแนนในระดับค่อนข้างต่ำเป็น

ส่วนใหญ่ซึ่ง รวมทั้งคะแนนเกี่ยวกับความมั่งคั่งและเก็บออม แม้จะมีคะแนนเกี่ยวกับการคิดพิจารณาก่อนการใช้จ่าย จะค่อนข้างสูงก็ตาม

สำหรับความสนใจติดตามการเคลื่อนไหวต่างๆ ในสังคมพบว่า การติดตามข่าวเป็นเด่นสังคม การเมือง และ เศรษฐกิจอยู่ในระดับปานกลาง โดยให้ความสำคัญต่อการรักษาสีงแวดล้อมสูงกว่าประเด็นอื่น และแม้ว่าความสนใจ เกี่ยวกับการเมืองจะอยู่ในระดับปานกลาง แต่ปรากฏว่ามีการร่วมการเคลื่อนไหวทางการเมืองค่อนข้างน้อย

เกี่ยวกับภาพลักษณ์ของตัวเองนั้นพบว่าส่วนใหญ่อยู่ระดับปานกลางค่อนข้างสูง อย่างไรก็ตามพบว่า ผู้หญิงยังเป็นเพศที่ให้ความสำคัญในเรื่องนี้มากกว่าผู้ชาย และคนที่มิมีภูมิลำเนาในกรุงเทพฯ รวมทั้งที่ศึกษาในสถาบันที่ ตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ สูงกว่าในต่างจังหวัด มีเพียงประเด็นเกี่ยวกับการออกกำลังกายเป็นประจำเพื่อรักษารูปร่างเท่านั้น ที่ผู้ชายมีคะแนนสูงกว่าผู้หญิง สิ่งที่ที่น่าสนใจเกี่ยวกับประเด็นภาพลักษณ์ของตัวเองคือประเด็นเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม และการร่วมศาสนกิจ ซึ่งพบว่าผู้หญิงมีแนวโน้มที่จะให้ความสำคัญมากกว่าผู้ชาย นอกจากนี้ ผลการศึกษายังยืนยันเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินชีวิตที่รักอิสระ และมีความยืดหยุ่นในชีวิตซึ่งมีคะแนนค่อนข้างสูง สอดคล้องกับ คะแนนความอดทนต่อกฎระเบียบที่ค่อนข้างต่ำ

ตารางที่ 2 สะท้อนการวางแผนการดำเนินชีวิตของประชากรเจนเนอเรชัน Y กลุ่มที่สามซึ่งจะเห็นว่าประชากร เจเนอเรชันนี้ให้ความสำคัญต่อแต่งงาน/ ใช้ชีวิตคู่ และการมีบุตรในลำดับท้ายๆ ซึ่งคำถามในส่วนนี้ให้ผู้ตอบ แบบสอบถามเรียงลำดับกิจกรรมที่วางแผนจะทำก่อน-หลังในการวางแผนการดำเนินชีวิตและให้ระบุอายุของกิจกรรม นั้นๆ ซึ่งพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนน้อยมาก ที่ให้ความสำคัญต่อการแต่งงาน/ ใช้ชีวิตคู่เป็นลำดับที่ 1 ส่วนใหญ่ จะให้เป็นกิจกรรมในลำดับที่ 3, 4, หรือ 5 มากกว่า ส่วนเรื่องการมีบุตรนั้นยังพบว่าให้ความสำคัญในระดับหลังๆ เป็น ลำดับที่ 5 หรือ 6 ทั้งนี้ ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญกับการศึกษาต่อ การทำงาน การซื้อรถ และซื้อบ้านใน ลำดับต้นๆ รวมทั้งยังน่าสังเกตว่า การซื้อรถเป็นมีความสำคัญในลำดับที่สูงกว่าการซื้อบ้าน ซึ่งแตกต่างจากแนวปฏิบัติ ของเจนเนอเรชันก่อนๆ ที่การซื้อบ้านเป็นสัญลักษณ์การสร้างตัว เป็นผู้ใหญ่ และอยู่เป็นอิสระแยกจากครอบครัวบิดา มารดา

และเมื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามระบุอายุของแต่ละกิจกรรมที่ตนวางแผนในการดำเนินชีวิต พบว่าประชากรเจ เนอเรชันนี้วางแผนที่จะมีบุตรในช่วงอายุ 26-35 ปี และจากข้อมูลจำแนกตามเพศ (ไม่ได้แสดงในตาราง) พบว่าผู้ชาย อยากมีบุตรเร็วกว่าผู้หญิง คือโดยเฉลี่ยแล้วผู้ชายอยากมีบุตรเมื่ออายุ 28-29 ปี ในขณะที่ผู้หญิงอยากมีบุตรคนแรก เมื่ออายุ 30-32 ปี นอกจากนี้ยังพบว่าอายุ 30 ปี เป็นอายุที่ทั้งหญิงและชายเห็นว่าเหมาะสมแก่การมีบุตรคนแรกมาก ที่สุด

ข้อสังเกตที่น่าสนใจจากตารางที่ 2 อีกประการหนึ่ง คือความหนาแน่นของกิจกรรมในช่วงอายุ 26-30 ปี ซึ่ง เป็นอายุที่การทำงานเริ่มมีความแน่นอน อีกทั้งเสถียรภาพของความสัมพันธ์ (Stability of relationship) กับคนที่ อยากใช้ชีวิตคู่ด้วยมีมากขึ้น ในช่วงอายุดังกล่าว ประชากรเจนเนอเรชันนี้ต้องการทั้งที่จะ ซื้อรถ ซื้อบ้าน แต่งงาน และมี ลูกคนแรก รวมทั้งการมีธุรกิจส่วนตัว ทำให้เป็นช่วงอายุที่อาจทำให้เกิดภาวะตึงเครียด พะวงและสับสน อาจเป็นช่วงที่ ทำให้ต้องมีการเปลี่ยนแปลงแผนการดำเนินชีวิตเมื่อทุกสิ่งไม่ได้เป็นไปตามแผนที่วางไว้ อีกทั้งกิจกรรมเหล่านี้ล้วนต้อง ใช้ทรัพยากรทางการเงินสูง และเมื่อพิจารณาพร้อมกับลำดับความสำคัญของกิจกรรมเหล่านี้ที่วิเคราะห์ไว้เบื้องต้น ก็จะทำให้ตัดสินใจชะลอกิจกรรมที่ให้ความสำคัญน้อย อันได้แก่ การแต่งงาน/ ใช้ชีวิตคู่ และการมีบุตรคนแรก

ตารางที่ 2: กิจกรรมต่างๆ ในการวางแผนการดำเนินชีวิตจำแนกตามช่วงอายุ (ร้อยละ)

อายุ	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70+
เรียนต่อ	57.1	38.4	3.2	1.1	0.1						
ทำงาน	8.3	47.7	24.8	8.5	8.1	1.0	1.3		0.3		

แต่งงาน	1.0	46.1	45.3	6.4	1.0	0.1			
ซื้อรถ	13.0	60.9	21.1	4.7	0.2		0.1	0.1	
ซื้อบ้าน	2.3	49.6	38.0	8.7	1.1	0.2	0.1		0.1
มีบุตรคนแรก	0.6	23.3	60.9	13.1	1.1	0.4	0.4	0.1	0.1
ธุรกิจส่วนตัว	11.3	36.0	24.9	15.9	7.2	2.3	1.7	0.3	0.5
หยุดทำงาน / เกษียณ				1.2	3.2	3.5	17.8	15.9	47.3
								9.0	2.0

ในการวิเคราะห์อิทธิพลของรูปแบบการดำเนินชีวิตของประชากรเจนเอเรชั่น Y กลุ่มที่สาม ที่มีอิทธิพลต่อการมีบุตรนั้น งานวิจัยชิ้นนี้แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็นสองส่วน โดยในส่วนแรกศึกษาอิทธิพลของรูปแบบการดำเนินชีวิตที่มีผลต่อการตัดสินใจว่าจะ มีหรือไม่มีบุตร ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์ถดถอยโลจิสติกแบบสองกลุ่ม (Binary Logistic Regression Analysis) และใช้เทคนิคการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เพื่อศึกษาอิทธิพลของตัวแปรรูปแบบการดำเนินชีวิตที่มีต่อ จำนวนบุตรที่วางแผนจะมี ทั้งนี้ได้ใช้ตัวแปรลักษณะทางประชากร ภูมิสำเนา การศึกษา และฐานะทางเศรษฐกิจเป็นตัวแปรควบคุมในการวิเคราะห์ทั้งสองส่วน ดังแสดงไว้ในตารางที่ 3 และตารางที่ 4

จากการวิเคราะห์ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์ถดถอยโลจิสติกแบบสองกลุ่มพบว่า มีเพียงทัศนคติต่อบทบาทหญิง-ชายเท่านั้นที่มีอิทธิพลเชิงบวกต่อการตัดสินใจมีบุตร กล่าวคือคนที่ผู้ชายแสดงบทบาทการเป็นผู้นำครอบครัว เป็นกำลังสำคัญในการหาเลี้ยงครอบครัวและสามารถช่วยแบ่งเบาภาระงานในบ้านได้ จะเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะเพิ่มโอกาสในการตัดสินใจมีบุตรขอประชากรเจนเอเรชั่นนี้

และเมื่อใช้เทคนิคการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ เพื่อศึกษาอิทธิพลของรูปแบบการดำเนินชีวิตต่อจำนวนบุตรที่วางแผนจะมี พบว่า นอกจากทัศนคติต่อบทบาทหญิง-ชาย แล้ว พฤติกรรมการให้ความสำคัญกับครอบครัว ทั้งที่หมายถึงครอบครัวที่ประกอบด้วยตนเอง บิดาและมารดาแล้ว ยังหมายถึงครอบครัวที่ประกอบด้วยตนเอง คู่ชีวิต และบุตร รวมถึงการใช้เวลาส่วนใหญ่กับครอบครัวและชอบอยู่กับบ้าน มีอิทธิพลเชิงบวกต่อจำนวนบุตรที่วางแผนจะมี โดยอิทธิพลของทัศนคติต่อบทบาทหญิง-ชาย มีสูงกว่าอิทธิพลของพฤติกรรมการให้ความสำคัญกับครอบครัว

นอกจากนี้ยังพบว่าพฤติกรรมการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยและไม่มียศถ์อดออม มีอิทธิพลเชิงผกผันกับจำนวนบุตรที่วางแผนจะมี อีกทั้งตัวแปรควบคุมได้แก่ ภูมิสำเนาซึ่งในการวิเคราะห์ครั้งนี้กำหนดให้ภูมิสำเนาต่างจังหวัดเป็นกลุ่มอ้างอิง มีอิทธิพลเชิงผกผันต่อจำนวนของบุตรที่วางแผนจะมี กล่าวคือคนในกรุงเทพฯ มีแนวโน้มที่จะมีจำนวนบุตรน้อยกว่าคนในต่างจังหวัด ซึ่งทั้งพฤติกรรมการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย และภูมิสำเนากรุงเทพฯ นี้สะท้อนให้เห็นถึงเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ การจัดสรรทรัพยากรที่เพียงพอสำหรับการมีบุตรเนื่องจากค่าครองชีพในกรุงเทพฯ สูงกว่าในต่างจังหวัด และประชากรเจนเอเรชั่นนี้อาจให้ความสำคัญกับความสุขในการใช้จ่ายใช้สอยเพื่อตอบสนองความสุขของตนเองและลดทอนจำนวนบุตรลงเป็นทางออก

ตารางที่ 3: การวิเคราะห์เชิงถดถอยโลจิสติกแบบสองกลุ่ม (Binary Logistic Regression Analysis) เพื่อศึกษาอิทธิพลของตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ต่อความต้องการมีบุตรของเจนเอเรชั่น Y

ตัวแปรอิสระ	แบบจำลองที่ 1 (Exp. B)	แบบจำลองที่ 2 (Exp. B)
รูปแบบการดำเนินชีวิต		
ทัศนคติต่อบทบาทของ หญิง-ชาย	.845***	.833***
ครอบครัว	.045	.067
สังคม/สันตนาการ	.100	.132

ตัวแปรอิสระ	แบบจำลองที่ 1 (Exp. B)	แบบจำลองที่ 2 (Exp. B)
ความมั่นใจ	.130	.147
การใช้จ่าย	-.235	-.240
การทำงาน/การเรียนรู้	-.012	.013
ความสนใจต่อเหตุการณ์เศรษฐกิจ/สังคม/การเมือง	-.037	-.057
การให้ความสำคัญเรื่องคุณธรรมจริยธรรม	.308	.322
ภาพลักษณ์ของตนเอง	.031	.064
(ตัวแปรควบคุม) ลักษณะทางประชากร/เศรษฐกิจ/สังคม		
เพศ (กลุ่มอ้างอิง: หญิง)		
ชาย		.044
ภูมิลำเนา (กลุ่มอ้างอิง: ต่างจังหวัด)		
กรุงเทพมหานคร		-.095
การศึกษา (กลุ่มอ้างอิง: สายสังคมศาสตร์)		
สายวิทยาศาสตร์		.179
รายได้เฉลี่ยของพ่อแม่หรือผู้ปกครอง (กลุ่มอ้างอิง: <20000)		
20001-40000 ต่อเดือน		.059
40001-60000 ต่อเดือน		-.384
60001-80000 ต่อเดือน		-.214
80001-100000 ต่อเดือน		.263
>100000 ต่อเดือน		-.101
-2 Log likelihood	1152.354	1142.804
Nagelkerke R^2	.066	.077
Cox & Snell R^2	.039	.046

* P < 0.1 ** P < 0.01 *** P < 0.001

ตารางที่ 4: การวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เพื่อศึกษาอิทธิพลของรูปแบบการดำเนินชีวิตที่มีต่อจำนวนบุตรที่วางแผนจะมี

ตัวแปรอิสระ	แบบจำลองที่ 1		แบบจำลองที่ 2	
	Beta	S.E.	Beta	S.E.
รูปแบบการดำเนินชีวิต				
ทัศนคติต่อบทบาทของ หญิง-ชาย	.316	.049***	.321	.337***
ครอบครัว	.104	.050*	.106	.051*
สังคม/สันตนาการ	-.017	.061	-.008	.061
ความมั่นใจ	.075	.052	.081	.053
การใช้จ่าย	-.090	.044*	-.059	.045*
การทำงาน/การเรียนรู้	-.010	.042	.000	.043
ความสนใจต่อเหตุการณ์เศรษฐกิจ/สังคม/การเมือง	.001	.040	-.004	.040
การให้ความสำคัญเรื่องคุณธรรมจริยธรรม	.085	.061	.096	.061
ภาพลักษณ์ของตนเอง	.001	.059	.006	.060
ลักษณะทางประชากร/เศรษฐกิจ/สังคม				
เพศ (กลุ่มอ้างอิง: หญิง)				
ชาย			-.014	.060
ภูมิลำเนา (กลุ่มอ้างอิง: ต่างจังหวัด)				
กรุงเทพมหานคร			-.119	.057*

ตัวแปรอิสระ	แบบจำลองที่ 1		แบบจำลองที่ 2	
	Beta	S.E.	Beta	S.E.
การศึกษา (กลุ่มอ้างอิง: สายสังคมศาสตร์)				
สายวิทยาศาสตร์			.051	.057
รายได้เฉลี่ยของพ่อแม่หรือผู้ปกครอง (กลุ่มอ้างอิง: <20000)				
20001-40000 ต่อเดือน			.045	.116
40001-60000 ต่อเดือน			-.068	.118
60001-80000 ต่อเดือน			-.056	.128
80001-100000 ต่อเดือน			.180	.131
>100000 ต่อเดือน			.094	.127
R^2	0.045		0.055	
Adjusted R^2	0.039		0.043	
df	9		17	

* P < 0.1 ** P < 0.01 *** P < 0.001

บทสรุป

ประชากรเจนเอเรชันวาย เป็นกลุ่มประชากรที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาการทางประชากรของประเทศในอนาคต ทั้งในด้านการผลิตประชากรรุ่นต่อไปเพื่อทดแทนจำนวนประชากรรุ่นก่อนหน้าที่จะตายลง รวมทั้งในแง่ของการเลี้ยงดูประชากรรุ่นต่อไปเหล่านี้ให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพ และอาจจะต้องเป็นคุณภาพที่สูงกว่าประชากรรุ่นก่อนหน้าเนื่องจากจะต้องรับภาระการเลี้ยงดูประชากรวัยชราที่มีสัดส่วนเพิ่มมากขึ้น อันเป็นผลมาจากการที่สังคมเข้าสู่วัยชรา (Aging society)

ข้อสรุปจากงานวิจัยชิ้นนี้ชี้ให้เห็นว่าประชากรเจนเอเรชันวาย ส่วนใหญ่ยังคงเห็นความสำคัญของการมีบุตร และเห็นว่าจำนวนบุตรสองคนเป็นจำนวนที่เหมาะสมกับสถานการณ์และความจำเป็นทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน ส่วนรูปแบบการดำเนินชีวิตของประชากรเจนเอเรชันวาย ข้อมูลยังสะท้อนให้เห็นการที่ประชากรเจนเอเรชันวาย ให้ความสำคัญต่อความสำเร็จในด้านการเรียน หน้าที่การงาน การซื้อทรัพย์สินที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต การตอบสนองความเป็นปัจเจกของตนเอง รวมทั้งความเป็นอยู่ที่อิสระและยืดหยุ่นต่อวิถีชีวิตที่ตนเองต้องการ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้มีผลให้ประชากรเจนเอเรชันวาย ตัดสินใจลดจำนวนการมีบุตรลง ทั้งจะเห็นได้ว่าลักษณะการวางแผนการดำเนินชีวิตของประชากรเจนเอเรชันนี้ เบียดเบียนเวลาแห่งการเจริญพันธุ์ และทรัพยากรที่ต้องใช้เพื่อการเลี้ยงดูบุตร

นอกจากนี้เงื่อนไขของบทบาทหญิง-ชาย นับว่าเป็นประเด็นที่น่าได้รับการพิจารณาเกี่ยวกับการตัดสินใจตั้งครรภ์ โดยเฉพาะของผู้หญิง ซึ่งจะเห็นว่า ผู้ชายเป็นฝ่ายที่ต้องการมีบุตรเร็วกว่าผู้หญิง ส่วนหนึ่งอาจเนื่องมาจากการเลี้ยงดูบุตรตกอยู่กับผู้หญิงเป็นส่วนใหญ่ แต่ในสถานะเศรษฐกิจในปัจจุบัน การที่ผู้หญิงต้องทำงานนอกบ้านด้วย ทำให้ผู้หญิงต้องรับภาระทั้งสองด้าน ทำให้ผู้หญิงต้องการชะลอการมีบุตร หรือลดจำนวนบุตรลง และเรียกร้องให้ผู้ชายแบ่งเบาภาระการดูแลงานในครอบครัวมากขึ้น ซึ่งหากคู่ชีวิตทั้งสองฝ่ายสามารถตกลงเกี่ยวกับการแบ่งบทบาทหน้าที่ในการบริหารครอบครัวได้อย่างชัดเจนและเป็นธรรมแล้ว ก็จะเป็นแรงจูงใจสำคัญในการตัดสินใจมีบุตร และการเพิ่มจำนวนบุตรที่สำคัญอีกทางหนึ่งด้วย

เอกสารอ้างอิง

- Arnett, J. J. (2000) Emerging adulthood: a theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist* 5: 469-480
- Caldwell, John C. (1977). The economic rationality of high fertility: an investigation illustrated with Nigerian survey data. *Population Studies*, vol.31, No.1
- Crompton, R. (2006) 'Class and family'. *Sociological Review*. 54: 658-677.
- Ellingsaeter, A. L., Jensen, A., Lie, M. (2013) 'The social meaning of children and fertility change' in *The social Meaning of Children and Fertility Change in Europe*. London and New York: Routledge
- Ellingsaeter, A. L., Jensen, A., Lie, M. (2013) 'The social meaning of children embedded in institutions and personal relations' in *The social Meaning of Children and Fertility Change in Europe*. London and New York: Routledge
- Epsing-Andersen, G. (2009) *The Incomplete Revolution: Adapting to Women's New Roles*. Cambridge: Polity Press.
- Folbre, N. (1994) 'Children as public goods'. *American Economic Review*. 84: 86-90.
- Foucault, M. (1979) *The Birth of Biopolitics: Lectures at the Collège de France, 1978-1979: Lectures at the College De France, 1978-1979* . Palgrave Macmillan
- Hawkins, D.I., Best, R.J. and Coney, K.A. (1989). *Consumer Behavior*. 4th, New York, Richard D.Irwin.
- Hur, W.M., Kim, H.K., Park, J.K. (2010) "Food- and situation-specific lifestyle segmentation of kitchen". *British Food Journal*. Vol. 112 No. 3, pp. 294-305
- Kotler, Philip. Marketing (1991). *Marketing Management: Analysis, Planning, Implementation and Control*. 7th edition. New Jersey. Prentice-Hall, Inc.
- Kowske, B., Rasch, R., Wiley, J. (2010) "Millennials' (lack of) attitude problem: an empirical s examination of generational effect on work attitudes". *Journal of Business Psychology* 25:265-279
- Lazer, W. (1963). "Lifestyle concepts and Market, Toward scientific marketing." *Proceeding of the American Marketing Association*. 130-139.
- Lesthaeghe, R., Meekers, D. (1986) 'Value Change and the Dimensions of Familism in the European Community.' *European Journal of Population* 2: 225-268.
- Makinwa-Adebusoye, Paulina K. (1994) Changes in the costs and benefits of children to their parents. In the *Onset of Fertility Transition in Sub-Saharan Africa*, Therese locho and Veronique Hertch, eds. Liege, Belgium: Ordina Edition
- Meier, J., Austin, S., Corcker, M. (2010) "Generation Y in the workforce: managerial challenges". *The Journal of Human Resource and Adult Learning*. 6 (1).
- O'Cass, A., Choy, E. (2008) "Studying Chinese generation Y consumers' involvement in fashion clothing and perceived brand status." *Journal of Product and Brand management* 17/5 pp.341-352.

- Plummer, J.T. (1974) "The concept and application of lifestyle segmentation." *Journal of Marketing*. 38(1), 33-37
- Rose, N. (2001) 'The politics of life itself', *Theory, Culture & Society*. 18(6): 1-30
- Ryder, N.B. (1965). "The cohort as a concept in the study of social change". *American Sociological Review*, 30, pp.843-861.
- Strauss, William; Neil Howe (2000). *Millennials Rising: The Next Great Generation*. New York. NY
- Tai, S., Tam, J. (1997) "A lifestyle analysis of female consumers in greater china". *Psychology and Marketing* 14(3)
- Terjesen, S., Vinnicombe, S., Freeman, C. (2006) "Attractive generation Y graduates: organizational attributes, likelihood to apply and sex differences." *Career Development International* Vol.12 No.6 pp.504-522.
- Thompson, Warren S (1929), "Population", *American Journal of Sociology* 34 (6), pp. 959-75
- Wheeler, M.S., Kern, R.M., Curlette, W.L. (1993) *Basic Adlerian Scales for Interpersonal Success-Adult (BASIS-A) Inventory*, NC. TRT Association.

ร่าง กรอบแนวคิดแผนประชากรในการพัฒนา ประเทศไทยระยะยาว ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๗๘)

ร่าง กรอบแนวคิดแผนประชากรในการพัฒนาประเทศระยะยาว ๒๐ ปี

(พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๗๘)

๑. ความป็นมา

๑.๑ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้จัดทำคาดประมาณประชากรไทยในระยะ ๓๐ ปี ข้างหน้า พบว่า ในปี ๒๕๘๓ ประเทศไทยจะมีผู้สูงอายุ ๖๐ ปี ขึ้นไป จำนวนสูงถึง ๒๐.๕ ล้านคน หรือเป็นสัดส่วนร้อยละ ๓๒.๑ ของประชากรไทยทั้งหมด แต่จะมีวัยแรงงาน เพียง ๓๕.๒ ล้านคน และวัยเด็ก ๘.๒ ล้านคน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรดังกล่าว จะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ รวมทั้งยังอาจเป็นอุปสรรคต่อความยั่งยืนของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศในระยะยาว ดังนั้น สศช. จึงได้จัดทำแผนประชากรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙) เพื่อเป็นแผนระดับชาติที่ครอบคลุมในทุกมิติที่เกี่ยวข้องกับประชากรไทย ตอบสนองต่อสถานการณ์และปัญหาอันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร โดยได้นำเสนอต่อคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๕๕ ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบแผนประชากรฯ ดังกล่าว และมอบให้ สศช. ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดทำแผนประชากรระยะยาว ๑๐-๒๐ ปี เสนอคณะรัฐมนตรีต่อไป

๑.๒ สศช. ได้แต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนนโยบายและแผนประชากร ภายใต้คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยมีนายโฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ เป็นประธานอนุกรรมการฯ เพื่อขับเคลื่อนแผนประชากรฯ ไปสู่การปฏิบัติ และวางกรอบแนวคิด ทิศทาง สำหรับนำไปจัดทำแผนประชากรในการพัฒนาประเทศระยะยาว ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๗๘) โดยในการประชุมคณะกรรมการขับเคลื่อนนโยบายและแผนประชากร ครั้งที่ ๓/๒๕๕๗ เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ ที่ประชุมได้มีมติเห็นชอบ ร่างกรอบแนวคิดแผนประชากรฯ ดังกล่าว และให้นำเสนอต่อคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติพิจารณา ซึ่งคณะกรรมการ สศช. ในคราวประชุม เมื่อวันที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๗ ได้มีมติเห็นชอบ ร่างกรอบแนวคิดแผนประชากรในการพัฒนาประเทศระยะยาว ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๗๘) และให้เสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาให้ความเห็นชอบ เพื่อ สศช. จะได้ไปดำเนินการจัดทำรายละเอียดของแผนประชากรในการพัฒนาประเทศระยะยาว ๒๐ ปี ต่อไป ซึ่งขณะนี้ สศช.อยู่ระหว่างดำเนินการเสนอต่อคณะรัฐมนตรี

๒. รายละเอียดของกรอบแนวคิด แผนประชากรในการพัฒนาประเทศระยะยาว ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๗๘) ประกอบด้วย ๔ ส่วน ได้แก่

๒.๑ สถานการณ์และแนวโน้มของประชากรไทย

๑) การเปลี่ยนแปลงภาวะเจริญพันธุ์และการตายของประชากรไทย

ในช่วงก่อนปี ๒๕๑๓ หรือในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ (๒๕๐๔-๒๕๐๙) และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๒ (๒๕๑๐-๒๕๑๔) อัตราการเติบโตของประชากรอยู่ในระดับสูงที่ประมาณร้อยละ ๓ โดยมีอัตราเจริญพันธุ์รวม (TFR) ประมาณ ๖ คนหรือสตรีแต่ละคนที่จะมีบุตรประมาณ ๖ คนซึ่งถูกมองว่าส่งผลต่อการพัฒนาประเทศทำให้จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งมีผลทำให้รายได้ต่อหัวของประชากรเพิ่มขึ้นช้าลง เป็นการซ้ำเติมต่อปัญหาความยากจนของประเทศ รัฐบาลจึงได้กำหนดนโยบายลดอัตราเพิ่มประชากรไว้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๓ (๒๕๑๕-๒๕๑๙) โดยมุ่งดำเนินการลดอัตราเพิ่มประชากรอย่างต่อเนื่องจนถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๗ (๒๕๓๕-๒๕๓๙) ควบคู่ไปกับการดำเนินนโยบายการกระจายตัวประชากรและการตั้งถิ่นฐานชุมชนเมือง-ชนบทให้เติบโตอย่างเหมาะสม จนมาถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๘ (๒๕๔๕-๒๕๔๙) นโยบายประชากรจึงมุ่งการมีขนาดครอบครัวที่เหมาะสมและในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๙ (๒๕๕๐-๒๕๕๔) มุ่งรักษาระดับ

อัตราเจริญพันธุ์รวมไม่ต่ำกว่า ๑.๘ คนต่อสตรีวัยเจริญพันธุ์ ๑ คน แต่การพัฒนาที่ผ่านมาส่งผลให้อัตราเจริญพันธุ์รวมของประเทศลดลงอย่างต่อเนื่องจาก ๕.๑ คนในปี ๒๕๑๕ เหลือ ๑.๖ คนในปี ๒๕๕๓ ซึ่งต่ำกว่าระดับทดแทน (Replacement Level) ส่วนอัตราเพิ่มประชากรได้ลดลงเป็นลำดับจากร้อยละ ๓.๐ เหลือร้อยละ ๐.๖๘ ในช่วงเวลาเดียวกัน

ตารางที่ ๑ อัตราเจริญพันธุ์รวมและอายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิดของประชากรไทย ปี ๒๕๐๗-๒๕๘๓			
ปี	อัตราเจริญพันธุ์รวม (TFR)	อายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด (e _๐)	
		ชาย	หญิง
๒๕๐๗-๒๕๐๘	๖.๐	๕๕.๒	๖๑.๘
๒๕๑๗-๒๕๑๘	๔.๙	๕๘.๐	๖๖.๕
๒๕๒๘-๒๕๒๙	๒.๗	๖๓.๘	๖๘.๙
๒๕๓๒	๒.๔	๖๕.๖	๗๐.๙
๒๕๓๔	๒.๒	๖๗.๗	๗๒.๕
๒๕๓๘-๒๕๓๙	๒.๐	๗๐.๐	๗๕.๐
๒๕๔๘-๒๕๔๙	๑.๕	๖๙.๙	๗๗.๗
๒๕๕๓	๑.๖๒	๗๐.๔	๗๗.๕
๒๕๖๓	๑.๕๕	๗๒.๖	๗๙.๓
๒๕๗๓	๑.๔๓	๗๑.๑	๘๐.๘
๒๕๘๓	๑.๓๐	๗๕.๖	๘๑.๙

ที่มา: ๑. ปี ๒๕๐๗-๒๕๔๙ จากการสำรวจการเปลี่ยนแปลงประชากร สำนักงานสถิติแห่งชาติ

๒. ปี ๒๕๕๓-๒๕๘๓ จากการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๘๓
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

นอกจากนี้การพัฒนาทางการแพทย์ก้าวหน้ายังส่งผลให้ประชากรไทยมีอายุยืนยาวขึ้นจากในช่วงปี ๒๕๐๘ อายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด ชาย ๕๕ ปี หญิง ๖๒ ปี เพิ่มขึ้นเป็น ชาย ๗๐ปี และหญิง ๗๗ ปี ในปี ๒๕๕๓ และมีแนวโน้มที่จะมีอายุยืนยาวขึ้น เป็น ชาย ๗๕ ปี ละหญิง ๘๒ ปีในปี ๒๕๘๓ ทำให้ในอนาคตประเทศไทยก็จะเข้าสู่การเป็นสังคมสูงวัยเช่นเดียวกับประเทศที่มีรายได้สูง แต่ประเทศไทยยังมีรายได้เพียงระดับปานกลางเท่านั้น ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการจัดสวัสดิการทั้งในด้านการสาธารณสุข สวัสดิการสังคม และโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการดูแลผู้สูงอายุ

๒) แนวโน้มโครงสร้างประชากรไทยในอนาคต

จากข้อมูลสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. ๒๕๕๓ ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในปี ๒๕๕๓ ประเทศไทยมีประชากรทั้งสิ้น ๖๕.๙ ล้านคน ประกอบด้วยประชากรที่มีสัญชาติไทย ๖๓.๘ ล้านคน และเป็นประชากรต่างชาติ ๒.๑ ล้านคน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้จัดทำการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๘๓ พบว่า ประเทศไทยจะมีประชากรที่มีสัญชาติไทยเพิ่มขึ้นจาก ๖๓.๘ ล้านคนในปี ๒๕๕๓ เป็น ๖๖.๔ ล้านคน ในปี ๒๕๖๙ ซึ่งจะเป็นจำนวนประชากรที่สูงสุดของประเทศไทย จากนั้นจะค่อยๆ ลดลงเหลือ ๖๓.๙ ล้านคน ในปี ๒๕๘๓ เนื่องจากภาวะเจริญพันธุ์ของสตรีไทยคาดว่าจะลดต่ำลงจาก ๑.๖ ในปี ๒๕๕๓ เหลือ ๑.๓ ในปี ๒๕๘๓ โดยมีสัดส่วนประชากรวัยเด็กและวัยแรงงานเริ่มลดลง ขณะที่ประชากรวัยสูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยประชากรวัยเด็ก (๐-๑๔ ปี) มีสัดส่วนลดลงอย่างต่อเนื่องจาก ๑๒.๖ ล้านคน (ร้อยละ ๑๙.๘) ในปี ๒๕๕๓ เป็น ๘.๒ ล้านคน (ร้อยละ ๑๒.๘) ในปี ๒๕๘๓ ส่วนประชากรไทยในวัยแรงงาน (๑๕-๕๙ ปี) มี ๔๒.๗ ล้านคน (ร้อยละ ๖๗.๐) ในปี ๒๕๕๓ จากนั้นจะเริ่มลดลงเหลือ ๓๕.๒ ล้านคน (ร้อยละ ๕๕.๑) ในปี ๒๕๘๓ ซึ่งจะกระทบศักยภาพการผลิตของประเทศตลอดจนจำนวนผู้บริโภคที่ลดลงจนเป็นข้อจำกัดของตลาด และใน

ขณะเดียวกันก็ทำให้ภาระในการดูแลผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น สำหรับประชากรวัยสูงอายุ (๖๐ ปีขึ้นไป) มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจาก ๘.๔ ล้านคน (ร้อยละ ๑๓.๒) ในปี ๒๕๕๓ เป็น ๒๐.๕ ล้านคน (ร้อยละ ๓๒.๑) ในปี ๒๕๘๓

ตารางที่ ๒ โครงสร้างประชากรจำแนกตามกลุ่มอายุ ปี ๒๕๑๓-๒๕๘๓

ปี	จำนวนประชากร (พันคน)				สัดส่วน (%)			
	รวม	๐-๑๔ ปี	๑๕-๕๙ ปี	๖๐+ ปี	รวม	๐-๑๔ ปี	๑๕-๕๙ ปี	๖๐+ ปี
๒๕๑๓	๓๔,๓๘๔	๑๕,๕๑๕	๑๗,๑๘๘	๑,๖๘๑	๑๐๐.๐	๔๕.๑	๕๐.๐	๔.๙
๒๕๓๓	๕๔,๕๔๙	๑๕,๙๔๗	๓๔,๕๘๕	๔,๐๑๗	๑๐๐.๐	๒๙.๒	๖๓.๔	๗.๔
๒๕๔๓	๖๒,๒๑๒	๑๕,๓๔๔	๔๑,๐๓๐	๕,๘๓๘	๑๐๐.๐	๒๔.๗	๖๖.๐	๙.๔
๒๕๕๓	๖๓,๗๙๐	๑๒,๖๔๒	๔๒,๗๔๐	๘,๔๐๘	๑๐๐.๐	๑๙.๘	๖๗.๐	๑๓.๒
๒๕๖๓	๖๕,๙๙๖	๑๑,๐๘๑	๔๒,๒๙๓	๑๒,๖๒๒	๑๐๐.๐	๑๖.๘	๖๔.๑	๑๙.๑
๒๕๗๓	๖๖,๑๗๔	๙,๘๐๐	๓๘,๗๙๕	๑๗,๕๗๙	๑๐๐.๐	๑๔.๘	๕๘.๖	๒๖.๖
๒๕๘๓	๖๓,๘๖๔	๘,๑๗๐	๓๕,๑๗๕	๒๐,๕๑๙	๑๐๐.๐	๑๒.๘	๕๕.๑	๓๒.๑

ที่มา : ๑. ปี ๒๕๑๓, ๒๕๓๓, ๒๕๔๓ จากข้อมูลสำมะโนประชากรและเคหะ สำนักงานสถิติแห่งชาติ

๒. ปี ๒๕๕๓-๒๕๗๓ จากการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๘๓
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรไทยดังกล่าว ทำให้ประเทศไทยเป็นประเทศ “ผู้สูงอายุ” มากกว่าประเทศอื่นในอาเซียน โดยในปี ๒๕๕๖ ประชากรวัยต่ำกว่า ๑๕ ปี มีเพียงร้อยละ ๑๘.๗ เทียบกับประเทศเวียดนามร้อยละ ๒๒.๘ และประเทศอินโดนีเซียร้อยละ ๒๖.๑ ในขณะที่ อีก ๓๐ ปีข้างหน้าประชากรไทยวัยต่ำกว่า ๑๕ ปี (๐-๑๔ ปี) จะมีเพียงร้อยละ ๑๒.๘ เทียบกับร้อยละ ๑๕.๓ ในประเทศเวียดนาม และร้อยละ ๒๐.๕ ในประเทศอินโดนีเซีย ประชากรในวัยนี้จะมีบทบาทสำคัญทั้งในด้านกำลังแรงงานและขนาดตลาดของผู้บริโภคซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะมีผลต่อศักยภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ

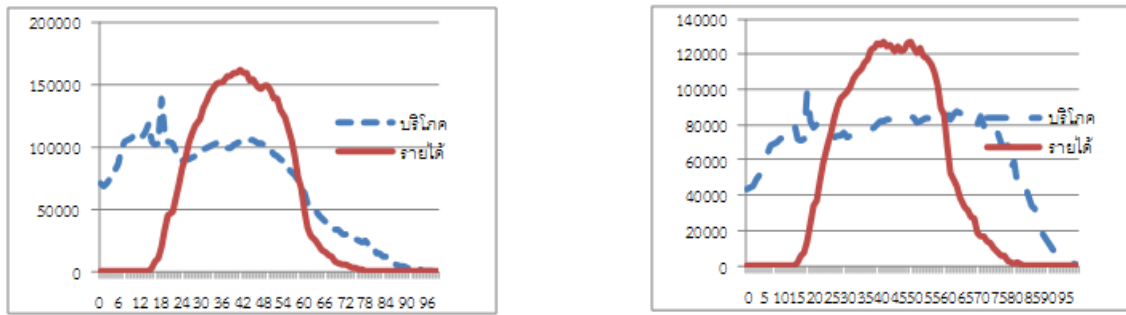
ตารางที่ ๓ สัดส่วนประชากรตามกลุ่มอายุของประเทศในประชาคมอาเซียน ปี ๒๕๕๖

ประเทศ	ประชากร (ล้านคน)	จำนวน (ล้านคน)			สัดส่วน (ร้อยละ)		
		๐-๑๕ ปี	๑๕-๖๔ ปี	๖๕ ปีขึ้นไป	๐-๑๕ ปี	๑๕-๖๔ ปี	๖๕ ปีขึ้นไป
บรูไน	๐.๔	๐.๑	๐.๓	๐.๐	๒๕.๓	๗๐.๗	๔.๐
กัมพูชา	๑๕.๑	๔.๖	๑.๐	๐.๖	๓๐.๑	๖๕.๗	๔.๒
อินโดนีเซีย	๒๔๙.๙	๖๕.๒	๑๗๐.๒	๑๔.๕	๒๖.๑	๖๘.๑	๕.๘
ลาว	๖.๘	๒.๒	๔.๓	๐.๓	๓๒.๑	๖๓.๙	๔.๐
มาเลเซีย	๒๙.๗	๘.๗	๑๙.๕	๑.๖	๒๙.๑	๖๕.๖	๕.๓
เมียนมาร์	๕๓.๓	๑๓.๐	๓๗.๔	๒.๙	๒๔.๔	๗๐.๓	๕.๔
ฟิลิปปินส์	๙๘.๔	๓๓.๘	๖๐.๘	๓.๗	๓๔.๓	๖๑.๘	๓.๘
สิงคโปร์	๕.๕	๐.๙	๔.๑	๐.๖	๑๕.๖	๗๓.๙	๑๐.๕
ไทย	๖๔.๖	๑๒.๑	๔๖.๑	๖.๔	๑๘.๗	๗๑.๔	๙.๙
เวียดนาม	๙๑.๗	๒๐.๙	๖๕.๒	๕.๖	๒๒.๘	๗๑.๑	๖.๑
รวม	๖๑๕.๔	๑๖๑.๒	๔๑๗.๘	๓๖.๓	๒๖.๒	๖๗.๙	๕.๙

ที่มา : ๑. ข้อมูลประเทศในประชาคมอาเซียน จาก World Population Prospect, the ๒๐๑๓ Revision, United Nations

๒.ข้อมูลประเทศไทยจากการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ.๒๕๕๓-๒๕๘๓. สศช.

ภาพที่ ๑ แบบแผนการบริโภค และรายได้จากแรงงานของประชากรไทยระหว่างปี ๒๕๕๔ และ ๒๕๖๓

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

นอกจากนั้น การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรไทยดังกล่าวข้างต้นยังมีผลกระทบต่อการบริโภค รายได้ และการขาดดุลรายได้ของประเทศ โดยเมื่อนำการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรมาวิเคราะห์ร่วมกับบัญชี กระแสการโอนประชาชาติ (National Transfer Account : NTA) พบว่าการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรไทย ระหว่างปี ๒๕๕๔ และ ๒๕๖๓ จะทำให้การบริโภคของประเทศโดยรวมในปี ๒๕๖๓ ลดลงเหลือ ๖,๕๓๙.๗ พันล้านบาท หรือลดลง ๑๒๕ พันล้านบาทจากปี ๒๕๕๔ และรายได้โดยรวมลดลงจาก ๕,๓๔๖.๙ พันล้านบาทในปี ๒๕๕๔ เหลือ ๔,๗๑๘.๓ พันล้านบาทในปี ๒๕๖๓ หรือลดลงถึง ๖๒๘ พันล้านบาท ทั้งนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่าภาพรวมรายได้ลดลงคิด เป็นมูลค่าสูงกว่าการบริโภคซึ่งจะมีผลทำให้การขาดดุลรายได้ในภาพรวมมีมูลค่าเพิ่มขึ้น และต้องถูกชดเชยโดยการ โอนจากภาครัฐหรือจากทรัพย์สินมากขึ้น

ตารางที่ ๔ เปรียบเทียบแบบแผนการบริโภคและรายได้ของประชากรไทยระหว่างปี ๒๕๕๔ และ ๒๕๖๓

หน่วย : ล้านบาท

	๒๕๕๔				๒๕๖๓			
	Total	๐-๒๔	๒๕-๕๙	๖๐+	Total	๐-๒๔	๒๕-๕๙	๖๐+
Lifecycle Deficit	๑,๓๑๘,๕๑๔	๒,๐๘๘,๑๕๗	-๑,๓๕๗,๒๐๒	๕๕๗,๕๖๐	๑,๘๒๑,๓๘๐	๑,๔๑๖,๖๕๓	-๑,๑๑๐,๙๓๔	๑,๕๑๕,๖๖๐
Consumption	๖,๖๖๕,๔๐๔	๒,๔๗๐,๓๕๘	๓,๓๔๖,๖๘๕	๘๔๘,๓๖๑	๖,๕๓๙,๖๘๖	๑,๗๑๖,๙๕๓	๒,๘๑๓,๙๕๒	๒,๐๐๘,๗๘๑
Private	๔,๘๘๔,๒๑๘	๑,๖๐๙,๖๒๓	๒,๖๘๔,๒๓๑	๕๙๐,๓๖๔	๔,๗๕๐,๖๗๓	๑,๑๒๒,๘๘๑	๒,๒๔๙,๙๓๖	๑,๓๗๗,๘๕๖
Education	๗๐,๖๗๒	๖๕,๑๖๖	๕,๕๐๖	-	๕๐,๐๔๓	๔๕,๖๒๕	๔,๔๑๘	-
Health	๑๙๖,๖๗๑	๓๗,๑๖๘	๑๑๐,๙๑๗	๔๘,๕๘๖	๒๓๙,๑๑๘	๒๖,๔๐๑	๙๔,๗๘๖	๑๑๗,๙๓๒
Other	๔,๖๑๖,๘๗๕	๑,๕๐๗,๒๘๙	๒,๕๖๗,๘๐๘	๕๕๑,๗๗๘	๔,๕๖๑,๕๕๒	๑,๐๕๐,๘๕๕	๒,๑๕๐,๗๓๒	๑,๓๕๙,๙๖๕
Public	๑,๗๘๑,๑๘๖	๘๖๐,๗๓๕	๖๖๒,๔๕๕	๒๕๗,๙๙๖	๑,๗๘๙,๐๑๓	๕๙๔,๐๗๓	๕๖๔,๐๑๖	๖๓๐,๙๒๔
Education	๕๐๕,๗๖๔	๔๘๑,๒๗๒	๒๔,๔๙๒	-	๓๕๐,๕๔๒	๓๓๐,๘๖๖	๑๙,๖๗๕	-
Health	๒๖๖,๗๗๕	๔๑,๔๗๗	๑๐๕,๐๓๙	๑๒๐,๒๕๙	๔๓๓,๔๒๖	๒๘,๓๑๕	๙๖,๙๙๒	๓๐๘,๑๑๘
Other	๑,๐๐๘,๖๔๗	๓๓๗,๙๘๕	๕๓๗,๙๒๔	๑๓๗,๗๑๘	๑,๐๐๕,๐๔๖	๒๓๕,๘๙๑	๔๔๗,๓๔๙	๓๒๒,๘๐๖
Labor Income	๕,๓๔๖,๘๙๐	๓๘๒,๒๐๑	๔,๗๐๓,๘๘๘	๒๖๐,๘๐๑	๔,๗๑๘,๓๐๖	๓๐๐,๓๐๐	๓,๙๒๔,๘๘๖	๔๙๓,๑๒๑
Earning	๓,๔๑๓,๗๒๒	๒๘๖,๘๗๔	๓,๐๕๖,๙๐๙	๖๙,๙๓๘	๒,๘๘๘,๑๔๘	๒๒๕,๗๗๕	๒,๕๕๐,๐๐๐	๑๒๒,๓๗๓
Self-Employment	๑,๙๓๓,๑๖๘	๙๕,๓๒๗	๑,๖๔๖,๙๗๙	๑๙๐,๘๖๓	๑,๘๓๐,๑๕๘	๗๔,๕๒๕	๑,๓๗๔,๘๘๖	๓๗๐,๗๔๗
As percentage of aggregate consumption								
Labor Income	๘๐.๒๒	๑๕.๔๗	๑๔๐.๕๕	๓๐.๗๔	๗๒.๑๕	๑๗.๔๙	๑๓๙.๔๘	๒๔.๕๕

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, กรกฎาคม ๒๕๕๗

หมายเหตุ: ประมาณการโดยใช้ NTA ปี ๒๕๕๔ เป็นฐานในการคาดประมาณและมีสมมติฐานให้รูปแบบการบริโภค รายได้ และราคาคงที่ เช่นเดียวกับปี ๒๕๕๔ และจำนวนประชากร รายอายุ ปี ๒๕๕๔ และ ๒๕๖๓ จากข้อมูลการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๖๓ ของ สศช.

๒.๒. การกำหนดเป้าหมายประชากรไทย

การกำหนดเป้าหมายจำนวนประชากรที่จะช่วยลดผลกระทบนั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ในระยะ ๒๐ ปี ข้างหน้า เนื่องจากผู้ที่เข้าสู่ตลาดแรงงานในอีก ๒๐ ปี ข้างหน้านั้น บัดนี้คือ ประชากรวัยเด็ก (๐-๑๔ ปี) ซึ่งมีอยู่จำนวน ๑๒.๖ ล้านคนในปี ๒๕๕๓ ประชากรในวัยนี้ได้ลดลงตามลำดับจาก ๑๕.๕ ล้านคนในปี ๒๕๑๓

การที่จะให้ประชากรในวัยเด็กไม่ลดลงต่อเนื่องไปนั้น จำเป็นที่จะต้องมียุทธาเจริญพันธุ์รวมที่สูงกว่า ๑.๖ ซึ่งเป็นอัตราในปี ๒๕๕๓ การเพิ่มอัตราเจริญพันธุ์รวมจะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงแนวโน้มที่สำคัญในทางสังคม คือ อัตราการแต่งงาน อายุการแต่งงาน และจำนวนบุตรต่อครอบครัว ในภาวะแนวโน้มปัจจุบัน การแต่งงานมีแนวโน้มลดลง เป็นโสดมากขึ้น อายุเฉลี่ยในการแต่งงานสูงขึ้นและอัตราการมีบุตรลดลงซึ่งจะเห็นได้จากข้อมูลการสำรวจรูปแบบและการวางแผนการดำเนินชีวิตที่มีผลต่อการตัดสินใจมีลูกของคนเจนเนอร์เรชันวาย ของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ในเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๕๗ พบว่า ในด้านการสร้างครอบครัว ประชากรกลุ่มเจนเนอร์เรชันวาย จะแต่งงานในช่วงอายุประมาณ ๓๐ ปี และร้อยละ ๑๔ จะไม่แต่งงาน โดยเพศชาย ร้อยละ ๑๕.๒ และเพศหญิงร้อยละ ๑๘.๖ ต้องการจะไม่มีบุตร ในด้านเศรษฐกิจ พบว่า ร้อยละ ๖๐.๙ จะซื้อรถก่อนมีบุตรคนแรก ประชากรกลุ่มเจนเนอร์เรชันวายซึ่งเกิดในช่วงปี พ.ศ.๒๕๒๒-๒๕๔๓ จะมีแนวโน้มเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างมากจากประมาณ ๑๗.๘๙ ล้านคนในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ เป็น ๓๐.๖๗ ล้านคนโดยประมาณในปี ๒๕๖๗ ดังนั้น ประชากรกลุ่มเจนเนอร์เรชันวายจึงเป็นประชากรกลุ่มสำคัญที่จะกำหนดระดับอัตราเจริญพันธุ์ในอนาคตของประเทศ

ตารางที่ ๕ ทศนคติเกี่ยวกับการแต่งงานและการมีบุตรของประชากรกลุ่มเจนเนอร์เรชันวาย ปี ๒๕๕๗

	เพศ		ภูมิลำเนา		รวม
	ชาย	หญิง	กทม.	ตจว.	
อายุที่เหมาะสมสำหรับชายในการแต่งงาน/ มีคู่	๒๙.๐	๒๙.๙	๒๙.๖	๒๙.๔	๒๙.๕
อายุที่เหมาะสมสำหรับหญิงในการแต่งงาน/ มีคู่	๒๗.๓	๒๘.๒	๒๗.๙	๒๗.๘	๒๗.๘
การยอมรับการอยู่เป็นคู่ร่วมกันโดยไม่ต้องแต่งงาน					
ยอมรับได้	๗๗.๙	๕๘.๓	๖๙.๒	๖๕.๕	๖๗.๐
ยอมรับไม่ได้	๒๒.๑	๔๑.๗	๓๐.๘	๓๔.๕	๓๓.๐
วางแผนจะใช้ชีวิตคู่หรือไม่					
ใช่	๘๒.๘	๘๑.๙	๘๓.๖	๘๑.๔	๘๒.๓
ไม่ใช่	๑๗.๒	๑๘.๑	๑๖.๔	๑๘.๖	๑๗.๗
หากใช้ชีวิตคู่คิดว่าจะแต่งงานหรือไม่					
แต่งงาน	๘๖.๐	๙๐.๓	๘๘.๒	๘๘.๕	๘๘.๔
ไม่แต่งงาน	๑๔.๐	๙.๗	๑๑.๘	๑๑.๕	๑๑.๖
ท่านคิดว่าจะมีบุตรหรือไม่					
มี	๘๔.๘	๘๑.๔	๘๒.๖	๘๓.๒	๘๓.๐
ไม่มี	๑๕.๒	๑๘.๖	๑๗.๔	๑๖.๘	๑๗.๐
จำนวนบุตร (คน)	๒.๐๐	๒.๐๐	๑.๙๕	๒.๐๔	๒.๐๐

ที่มา : ภูเบศร์ สมุทรจักร และนิพนธ์ ดาราวุฒิมารัณณ์ รูปแบบและการวางแผนการดำเนินชีวิตที่มีผลต่อการตัดสินใจมี “ ๒๕๕๗ ,สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล , ” ลูกของคนเจนเนอร์เรชันวาย

มิติในด้านครอบครัวจึงเป็นประเด็นที่มีความสำคัญอย่างมากต่ออัตราเจริญพันธุ์รวมดังจะไดกล่าวต่อไป อย่างไรก็ตาม โครงสร้างของครอบครัวไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและปัจจัยแวดล้อมทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมจะเป็นปัจจัยในการกำหนดอัตราเจริญพันธุ์รวม ดังนั้น แผนประชากรจึงจำเป็นที่จะต้องเป็นส่วนหนึ่งของของบริบทในการพัฒนาประเทศระยะยาว

แม้โครงสร้างอายุของประชากรในระยะ ๒๐ ปี ข้างหน้าจะไม่สามารถเปลี่ยนแปลงจากที่ประมาณการไว้ได้ แต่ในระยะยาว ประเทศไทยควรพิจารณาที่จะหาทางสนับสนุนไม่ให้อัตราเจริญพันธุ์ลดลงไปจากปัจจุบัน ซึ่งเป็นเป้าหมายระยะยาวและเกี่ยวข้องกับลักษณะเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัวไทย การกำหนดทิศทางเพื่อจะรักษาอัตราเจริญพันธุ์รวมไว้เป็นสิ่งที่ควรสนับสนุนอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดผลในระยะยาวต่อไป แต่จะไม่มีผลต่อโครงสร้างประชากรที่ประมาณการไว้ในรอบ ๒๐ ปี ข้างหน้านี้

๒.๓ ความท้าทายในอนาคต

โครงสร้างอายุของประชากรในระยะ ๒๐ ปี ข้างหน้า จะมีผลท้าทายอนาคตการพัฒนาประเทศในด้านสำคัญ ๓ ด้าน คือ

๑) ศักยภาพความเจริญเติบโตของประเทศ

ในช่วงระยะเวลา ๕๐ ปีที่ผ่านมา จำนวนแรงงานที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในตลาดแรงงานเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการขับเคลื่อนการเพิ่มการผลิตและรายได้ของประเทศ หรือที่นักวิชาการเรียกว่า *“population dividend”* ปัจจัยสำคัญนี้จะแผ่วลงอย่างเห็นได้ชัดเจนในช่วง ๒๐ ปี ข้างหน้า เนื่องจากสัดส่วนของประชากรในวัยแรงงานจะลดลง ทำให้ประชากรในวัย ๑๕-๕๙ ปี จะลดลงจาก ๔๕.๔ ล้านคนในปี ๒๕๕๓ เหลือ ๔๓.๕ ล้านคน ในปี ๒๕๗๓

การที่ประชากรไทยในวัยแรงงานจะเข้าสู่ยุคที่มีจำนวนแรงงานน้อยลงนี้ จะส่งผลกระทบต่อวิธีการเพิ่มผลผลิตและรายได้ของคนไทย ซึ่งจะต้องอาศัยความมีประสิทธิภาพเข้ามาแทนที่จำนวนแรงงาน การเพิ่มประสิทธิภาพจะทำได้ก็ต่อเมื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ประสบความสำเร็จในการเพิ่มคุณภาพของประชากรทุกระดับทั้งในระดับอายุก่อนเข้าสู่ตลาดแรงงาน จนถึงระดับหลังวัยเกษียณจากแรงงานแล้ว **คุณภาพเหล่านี้ที่สำคัญต่อการเพิ่มผลผลิตและรายได้ ได้แก่ การพัฒนาการใช้ทักษะและความรู้** ซึ่งจะส่งผลให้ประเทศสามารถปรับระบบการผลิตให้มีมูลค่าสูงขึ้นและสามารถแข่งขันกับประเทศคู่แข่งได้

การพัฒนาในเชิงคุณภาพดังกล่าวข้างต้นเป็นเรื่องระยะยาวที่ต้องอาศัยเวลา ในประวัติศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจของโลก ประเทศจำนวนไม่น้อยที่ไม่สามารถปรับตัวให้มีผลผลิตมูลค่าสูงและแข่งขันได้ซึ่งนักวิชาการเรียกว่า *“กับดักประเทศรายได้ปานกลาง”* ในกรณีที่ไม่สามารถปรับตัวสำเร็จ ประเทศนั้นๆ ก็จะไม่สามารถขึ้นขั้นเป็นประเทศรายได้สูงได้ ในขณะที่ประชาชนมีความต้องการที่จะมีชีวิตที่ดีขึ้นกว่าในรุ่นก่อนๆ สถานการณ์เช่นนี้มีผลอย่างรุนแรงต่อความขัดแย้งทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ซึ่งจะยิ่งทำให้การก้าวข้ามกับดักประเทศรายได้ปานกลางมีความยากลำบากมากขึ้นอีก

นอกจากประเด็นคุณภาพทรัพยากรมนุษย์ในด้านประสิทธิภาพของแรงงานแล้ว การบริหารจัดการในระบบทุนนิยมเสรีต้องอาศัยความเป็น *“ผู้ประกอบการ”* ซึ่งจะเป็นผู้ริเริ่มและขับเคลื่อนธุรกิจจากเล็กจนเติบโต ในอดีตที่ผ่านมา ประเทศไทยได้อาศัยการมีแรงงานมากและค่าแรงถูก ทำให้ผู้ประกอบการจากต่างประเทศเข้ามาลงทุนในประเทศจำนวนมากและเป็นปัจจัยขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทยที่สำคัญอีกประการหนึ่ง

ในระยะ ๒๐ ปี จากนี้ไป การขาดแคลนแรงงานและค่าจ้างที่สูงขึ้นทำให้ประเทศไทยมีความน่าสนใจในด้านเป็นฐานในการลงทุนจากผู้ประกอบการต่างประเทศลดลง เนื่องจาก ประเทศอื่นๆ สามารถมีแรงงานมาก ค่าแรงถูก และมีตลาดขนาดใหญ่ ดังนั้น จากนี้เป็นต้นไป ผู้ประกอบการไทยจึงจะต้องได้รับการพัฒนาให้ขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศแทนการพึ่งพาผู้ประกอบการต่างประเทศ

การขาดแรงงานที่มีคุณภาพและมีผู้ประกอบการไทยไม่เพียงพอจะเป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อการพัฒนาระบบการผลิตที่มีมูลค่าสูงและแข่งขันได้ สิ่งเหล่านี้จะทำให้ศักยภาพความเจริญเติบโตของประเทศไทยลดลง ดังนั้น ประเทศไทยจึงจำเป็นที่จะต้องมีแนวทางระยะยาวในการบริหารทรัพยากรมนุษย์และผู้ประกอบการ

เพื่อรักษาศักยภาพความเจริญเติบโตไว้อย่างน้อยในอัตราร้อยละ ๔ ซึ่งเท่ากับอัตราความเจริญเติบโตโดยเฉลี่ยใน
 ห้วงเวลา ๑๕ ปี (๒๕๔๒-๒๕๕๖) ที่ผ่านมา การที่ศักยภาพความเจริญเติบโตของประเทศลดลงจะมีผลทำให้ประเทศ
 ไม่สามารถก้าวข้ามกับดักประเทศรายได้ปานกลาง และจะนำมาซึ่งปัญหาความมั่นคงทางการเงินของประชาชน และ
 ปัญหาความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทย

๒) ความมั่นคงทางการเงินของประชากร

ข้อมูลการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ) ของ
 สำนักงานสถิติแห่งชาติ ในปี ๒๕๔๘-๒๕๕๐ พบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่มีรายได้สูงสุดในช่วงอายุ ๔๕-๖๐ ปี มีรายจ่าย
 สูงสุดในช่วงอายุ ๔๕-๕๐ ปี หนี้สินสูงสุดในช่วงอายุ ๔๕-๕๕ ปี ส่วนเงินออมมีสัดส่วนค่อนข้างสม่ำเสมอตั้งแต่อายุ
 ๓๐-๖๐ ปี จากนั้น จึงเริ่มลดลงอย่างเห็นได้ชัดเจน จากข้อมูลพื้นฐานนี้จะเห็นได้ว่าในโครงสร้างที่ประชาชนจะมีอายุ
 หลัง ๖๐ ปี เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ความมั่นคงทางการเงินของประชากรจะขึ้นอยู่กับปริมาณเงินออมที่สะสมไว้ในช่วง
 ระยะเวลาทำงาน

นอกจากข้อมูลด้านรายได้-รายจ่ายแล้ว สำนักงานสถิติแห่งชาติยังให้ข้อมูลหนี้สินครัวเรือน
 เฉลี่ยว่าเพิ่มขึ้นจาก ๑๑๖.๖ พันบาท ในปี ๒๕๕๐ เป็น ๑๓๔.๙ พันบาท ในปี ๒๕๕๔ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าครอบครัวไทย
 ส่วนหนึ่งมีหนี้สินเพิ่มขึ้น ซึ่งย่อมมีผลกระทบต่อความมั่นคงทางการเงินของครอบครัวไทยอีกทางหนึ่ง ดังนั้น ในกรณี
 ที่ศักยภาพการเจริญเติบโตของประเทศมีแนวโน้มลดลง โอกาสในการเพิ่มรายได้ก็จะชะลอลงด้วย ซึ่งจะมีผลทำให้
 ภาระหนี้สินของประชากรมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอีก สถานการณ์เช่นนี้ทำให้ความมั่นคงทางการเงินของประชากรเป็นความ
 ท้าทายที่มีความสำคัญเพิ่มขึ้นสำหรับการพัฒนาประเทศในอนาคต

ตารางที่ ๖ ผลการสำรวจรายได้ ค่าใช้จ่ายและการออมเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนไทย ปี ๒๕๕๐-๒๕๕๔

หน่วย : บาท

	๒๕๕๐	๒๕๕๑	๒๕๕๒	๒๕๕๓	๒๕๕๔
รายได้ครัวเรือนเฉลี่ย/เดือน	๑๘,๖๖๐	-	๒๐,๙๐๔	-	๒๓,๒๓๖
(%)	๒.๕	-	๖.๐	-	๕.๖
ค่าใช้จ่ายครัวเรือนเฉลี่ย/เดือน	๑๔,๕๐๐	๑๕,๙๔๒	๑๖,๒๐๕	๑๖,๘๑๙	๑๗,๔๐๓
(%)	๑.๓	๕.๙	๕.๕	๓.๘	๓.๕
การออมครัวเรือนเฉลี่ย/เดือน	๔,๑๖๐	-	๔,๖๙๙	-	๕,๘๓๓
(%)	๙.๘	-	๖.๕	-	๑๒.๑
สัดส่วนการออมครัวเรือนต่อรายได้ (%)	๒๒.๓	-	๒๒.๕	-	๒๒.๔
หนี้สินครัวเรือนเฉลี่ย	๑๑๖,๖๘๑	-	๑๓๔,๖๙๙	-	๑๓๔,๙๐๐

หมายเหตุ: การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ จัดทำการสำรวจ
 ด้านรายได้ทุก ๒ ปี ส่วน ด้านค่าใช้จ่ายจัดทำทุกปี ส่วนการออมของครัวเรือน คือ รายได้เฉลี่ย
 ของครัวเรือน หักออกจากค่าใช้จ่ายเฉลี่ย

ความมั่นคงทางการเงินจะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อครอบครัวไทยมีการออมเพียงพอที่จะดูแลตนเองได้หลังจาก
 พ้นวัยทำงานแล้ว อย่างไรก็ดี ข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แสดงว่า การ
 ออมภาคครัวเรือนของไทยมีแนวโน้มลดลงจากร้อยละ ๑๐ ของ GDP ในปี ๒๕๔๒ เหลือร้อยละ ๖.๑ ในปี ๒๕๕๐
 และร้อยละ ๕.๓ ในปี ๒๕๕๔ แนวโน้มของการออมประกอบกับแนวโน้มของหนี้ครัวเรือนแสดงให้เห็นชัดเจนว่าใน
 ระยะ ๑๕ ปี ที่ผ่านมา ความมั่นคงทางการเงินของครัวเรือนมีแนวโน้มลดลงตามลำดับและเป็นปัญหาที่สำคัญของการ
 พัฒนาประเทศ

ตารางที่ ๗ การออมเบื้องต้นของประเทศและสัดส่วนการออมสุทธิของครัวเรือนต่อ GDP ปี ๒๕๕๐-๒๕๕๔

หน่วย : ล้านบาท

	๒๕๕๐	๒๕๕๑	๒๕๕๒	๒๕๕๓	๒๕๕๔
การออมเบื้องต้นของประเทศ	๒,๘๕๓,๗๙๖	๒,๘๐๗,๓๐๒	๒,๗๔๘,๕๓๗	๓,๐๕๕,๕๐๓	๓,๑๓๒,๖๑๖
(%)	๒๑.๒	-๑.๖	-๒.๑	๑๑.๒	๒.๕
การออมสุทธิของภาคครัวเรือน	๕๕๒,๔๗๓	๔๗๖,๘๕๖	๕๑๘,๐๓๘	๕๘๔,๕๖๐	๕๘๘,๓๘๐
(%)	๗๒.๓	-๑๓.๗	๘.๖	๑๒.๘	๐.๗
สัดส่วนการออมสุทธิต่อรายได้ของภาคครัวเรือน (%)	๑๐.๕	๘.๕	๙.๓	๙.๖	๙.๒
GDP	๙,๐๓๗,๗๗๕	๙,๖๕๙,๖๓๕	๙,๕๙๐,๗๒๒	๑๐,๗๐๙,๘๑๔	๑๑,๑๒๐,๕๑๘
สัดส่วนการออมสุทธิของภาคครัวเรือนต่อ GDP (%)	๖.๑	๔.๙	๕.๔	๕.๕	๕.๓

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

การที่ครอบครัวไทยมีแนวโน้มการออมลดลงทั้งๆที่อัตราความเจริญเติบโตโดยเฉลี่ยในระยะ ๑๕ ปี ที่ผ่านมามีอยู่ในระดับร้อยละ ๔ แสดงให้เห็นว่า หากอัตราความเจริญเติบโตของประเทศเป็นส่วนรวมอยู่ในระดับร้อยละ ๔ ต่อไปในระยะ ๒๐ ปีข้างหน้า การออมครัวเรือนจะไม่เพียงพอที่จะสนับสนุนความมั่นคงทางการเงินของครอบครัวไทย ในขณะที่ภาครัฐก็มีแนวโน้มที่จะมีรายจ่ายประเภทประจำเพิ่มขึ้น ในขณะที่รายได้จากภาษีอากรและอื่นๆไม่เพียงพอที่จะจัดสรรสวัสดิการได้ในระดับเดียวกับประเทศที่มีรายได้สูง

ภายใต้สถานการณ์เช่นนี้ แนวความคิดที่จะใช้การบริโภคของครัวเรือนเป็นปัจจัยขับเคลื่อนความเจริญเติบโตของประเทศย่อมจะส่งผลกระทบต่อเงินออมภาคครัวเรือน ในขณะเดียวกัน การสนับสนุนให้เกิดการออมของครัวเรือนในระดับที่สูงขึ้นจะเป็นไปได้ยากในท่ามกลางนโยบายที่สนับสนุนการบริโภคครัวเรือน อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมการออมครัวเรือนนั้น มิใช่แต่เพียงช่วยให้การเงินครอบครัวมีความมั่นคงยิ่งขึ้นเท่านั้น แต่ยังช่วยให้ระบบเศรษฐกิจส่วนรวมมีการออมเพิ่มขึ้น ซึ่งจะประโชยชน์ทำให้สามารถเพิ่มการลงทุนภายในประเทศโดยอาศัยเงินออมภายในประเทศแทนการกู้ยืมเงินจากต่างประเทศ ดังนั้น แนวทางที่จะสนับสนุนการออมครัวเรือนจึงมีความสำคัญทั้งต่อความมั่นคงทางการเงินของประชาชนและเสริมสร้างการลงทุนในการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวพ้นจากกับดักประเทศรายได้ปานกลาง

๓) ความอยู่เย็นเป็นสุขของครอบครัวไทย

การที่ภาวะเจริญพันธุ์ของประชากรไทยลดลงส่งผลให้ขนาดของครัวเรือนโดยเฉลี่ยลดลงจาก ๕.๗ คนต่อครัวเรือนในปี ๒๕๑๓ เป็น ๔.๔ คนต่อครัวเรือนในปี ๒๕๓๓ ต่อมาเป็น ๓.๘ คนต่อครัวเรือนในปี ๒๕๔๓ และ ๓.๑ คนต่อครัวเรือนในปี ๒๕๕๓ ขนาดครัวเรือนของประชากรไทยที่อยู่ในเขตเทศบาลหรือในเขตเมืองลดลงอย่างชัดเจน สัดส่วนครัวเรือนประเภทครอบครัวเดี่ยวลดลงจากร้อยละ ๗๐.๖ ในปี ๒๕๒๓ เหลือร้อยละ ๖๐.๓ ในปี ๒๕๔๓ และร้อยละ ๕๒.๓ ในปี ๒๕๕๓ ขณะที่ครัวเรือนประเภทครอบครัวขยายเพิ่มขึ้นจากร้อยละ ๒๕.๒ ในปี ๒๕๒๓ เป็นร้อยละ ๒๙.๖ ในปี ๒๕๔๓ และเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ ๓๔.๕ ในปี ๒๕๕๓ เช่นเดียวกับครัวเรือนที่ไม่มีครอบครัวและญาติอาศัยอยู่ก็เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดจากร้อยละ ๔.๒ ในปี ๒๕๒๓ เป็นร้อยละ ๑๐.๑ ในปี ๒๕๔๓ และในปี ๒๕๕๓ เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ ๑๓.๒ นอกจากนี้ ยังพบว่าผู้หญิงเป็นหัวหน้าครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้นจากร้อยละ ๑๖.๕ ในปี ๒๕๒๓ เป็นร้อยละ ๒๖.๒ ในปี ๒๕๔๓ และร้อยละ ๓๓.๐ ในปี ๒๕๕๓

จากข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติในปี ๒๕๕๕ ประเทศไทยมีครัวเรือนอยู่จำนวน ๒๐.๓ ล้านครัวเรือน ขนาดครอบครัวเฉลี่ย ๓.๒ คนต่อครัวเรือน โดยมีจำนวนเด็กและเยาวชน (อายุ ๐-๒๔ ปี) ๒๒.๗ ล้านคน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๖ และมีผู้สูงอายุ ๖๐ ปี ขึ้นไปประมาณร้อยละ ๑๔ ของประชากรทั้งประเทศ ซึ่งการที่

ประเทศไทยมีจำนวนผู้สูงอายุในสัดส่วนที่สูง หรือที่เรียกว่าเป็นสังคมสูงวัยนี้ ทำให้โครงสร้างครอบครัวและการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างบุคคลในครอบครัวมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ รูปแบบของครอบครัวมีความหลากหลายและซับซ้อนมากขึ้น แต่ทุกรูปแบบมีลักษณะเฉพาะตัว มีสภาพปัญหาและความต้องการความช่วยเหลือที่แตกต่างกัน เช่น ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว ครอบครัวพ่อแม่วัยรุ่น ครอบครัวเด็กกำพร้า ครอบครัวเพศเดียวกัน ครอบครัวข้ามรุ่นหรือครอบครัวที่มีรุ่นปู่ย่าตายายและรุ่นหลาน มีผลทำให้การปฏิสัมพันธ์ของคนต่างวัยในครอบครัวขาดหายไป ครอบครัวขาดความอบอุ่นนำไปสู่ปัญหาสังคม

ตารางที่ ๘ ขนาดและโครงสร้างครอบครัวไทย ปี ๒๕๑๓-๒๕๕๓

	๒๕๑๓	๒๕๒๓	๒๕๓๓	๒๕๔๓	๒๕๕๓
จำนวนครัวเรือน (พันครัวเรือน)	๕,๙๐๘	๘,๔๑๙	๑๒,๓๑๘	๑๕,๘๗๗	๒๑,๓๘๒
ขนาดของครัวเรือนเฉลี่ย (คน:ครัวเรือน)	๕.๗	๕.๒	๔.๔	๓.๘	๓.๑
ในเขตเทศบาล	๕.๘	๕.๐	๔.๒	๓.๕	๒.๙
นอกเขตเทศบาล	๕.๗	๕.๔	๔.๕	๓.๙	๓.๔
ประเภทของครัวเรือน (%)		๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
ครอบครัวเดี่ยว		๗๐.๖	๖๗.๖	๖๐.๓	๕๒.๙
(สามีและภรรยา, สามีและภรรยาและลูก, สามีหรือภรรยาและลูก)					
ครอบครัวขยาย		๒๕.๒	๒๖.๒	๒๙.๖	๓๔.๕
ครอบครัวที่อยู่คนเดียว		๔.๒	๖.๒	๑๐.๑	๑๒.๖
เพศของหัวหน้าครัวเรือน					
ชาย		๘๓.๕	๘๐.๖	๗๓.๘	๖๗.๐
หญิง		๑๖.๕	๑๙.๔	๒๖.๒	๓๓.๐

ที่มา: สำนักประชากรและเคหะ สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ถึงแม้ว่า ประชากรวัยแรงงานอายุ ๑๕-๕๙ ปี มีแนวโน้มลดจำนวนลงไม่มากนักในช่วง ๒๐ ปี นับจากนี้ไป คือ เพิ่มขึ้นจากจำนวนประมาณ ๔๕.๕ ล้านคนในปี ๒๕๕๓ เป็นประมาณ ๔๖.๔ ล้านคนในปี ๒๕๖๑ หลังจากนั้นจะเริ่มลดลงเล็กน้อยสู่จำนวนประมาณ ๔๕.๔ ล้านคนในปี ๒๕๖๗ และ ๔๓.๕ ล้านคนในปี ๒๕๗๓ เมื่อพิจารณาจำแนกตามกลุ่มอายุของประชากรวัยแรงงานนั้น พบว่า ประชากรซึ่งเกิดในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๒๒-๒๕๔๓ ซึ่งอยู่ในกลุ่มประชากรรุ่น Millennials หรือ Generation-Y จะมีแนวโน้มเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างมากจากประมาณ ๑๗.๙ ล้านคนในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ สู่ ๓๐.๗ ล้านคนโดยประมาณในปี ๒๕๖๗ สวนทางกับประชากรซึ่งเกิดในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๔๒-๒๕๐๗ ซึ่งอยู่ในกลุ่มประชากรรุ่นเบบี้บูม (Baby Boomer) และจะมีแนวโน้มลดจำนวนลงจากประมาณ ๑๒.๘ ล้านคนในปี ๒๕๕๓ เหลือประมาณ ๑.๐ ล้านคนในปี ๒๕๖๗ ในขณะที่ประชากรรุ่นที่เกิดในช่วงระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๐๘ ถึงปี พ.ศ. ๒๕๒๑ ซึ่งอยู่ในกลุ่มประชากรรุ่น Generation-X มีจำนวนค่อนข้างคงที่ประมาณ ๑๕ ล้านคนในช่วงดังกล่าว

นอกจากนี้ ทศนคติของคนรุ่นใหม่หรือ Generation Y ต่อการสร้างครอบครัว การมีบุตร การเลี้ยงดูบุตร และการทำงานมีแนวโน้มเปลี่ยนไปจากเดิม ดังนั้นอาจจะมีผลจำเป็นที่รัฐบาลอาจจะต้องรณรงค์ส่งเสริมให้สมาชิกของครอบครัวใช้ชีวิตร่วมกันอย่างพร้อมหน้าพร้อมตาเพื่อให้เป็นครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุข และสามารถธำรงให้ครอบครัวเป็นสถาบันที่เข้มแข็งเพื่อป้องกันปัญหาทางสังคมได้

ประเด็นท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่มีผลกระทบต่อครอบครัว และเป็นผลกระทบที่มีนัยสำคัญต่อศักยภาพการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศในระยะต่อไป ประกอบด้วย ๓ ประเด็นหลัก คือ

(๑) รักษาระดับอัตราเจริญพันธุ์รวมไม่ให้ต่ำกว่า ๑.๖ เพื่อให้สมดุลระหว่างการทำงานกับการสร้างครอบครัวและการเลี้ยงดูบุตรให้เป็นประชากรคุณภาพของสังคมเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อการที่กลุ่มประชากรรุ่นต่างๆ ในวัยเจริญพันธุ์จะแต่งงานกันมากขึ้น และ/หรือเร็วขึ้น อีกทั้งสามารถมีบุตรตามที่ต้องการได้ ในการนี้ การกำหนดแนวทางการสนับสนุนการมีบุตรและการเลี้ยงดูบุตรเพื่อการรอมชอมกับการทำงานในตลาดแรงงาน มิฉะนั้นอาจส่งผลกระทบต่อครอบครัวให้ต้องเลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง อันจะส่งผลต่อทั้งการลดลงต่ำของอัตราเจริญพันธุ์รวมหรือการขาดแคลนแรงงานในตลาดแรงงาน เพื่อสนับสนุนการดังกล่าว ประชากรวัยเจริญพันธุ์ที่มีความพร้อม ควรได้รับการเพิ่มแรงจูงใจในการมีบุตรและการแบ่งบทบาทหญิง-ชายในการเลี้ยงดูบุตรและการทำงาน ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนให้มี Parental Leave ทั้งสำหรับหญิง-ชายเพื่อสามารถลางานเพื่อการเลี้ยงดูบุตรได้ มีการรณรงค์เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติแบบเดิมที่มองว่าบทบาทของสตรีในครัวเรือน คือ การเลี้ยงดูบุตรและการเป็นแม่บ้าน ส่วนบทบาทของบุรุษคือการเป็นผู้นำครอบครัวโดยเฉพาะในด้านการเงิน (Breadwinner) ซึ่งบทบาทเหล่านี้จะสลับกันและ/หรือทำหน้าที่ร่วมกันได้ระหว่างหญิง-ชายเพื่อไม่ให้อารยะตถกหนักการเลี้ยงดูบุตรอยู่ที่สตรีมากเกินไป อันจะส่งผลต่อการตัดสินใจจะมีบุตรหรือไม่ด้วย

(๒) สร้างสมดุลระหว่างการทำงานและการสร้างครอบครัว เพื่อให้ประชากรในวัยทำงานสามารถทำงานเลี้ยงดูบุตรในขณะเดียวกันได้อย่างมีคุณภาพ ประชากรในตลาดแรงงานที่มีบุตรควรได้รับการสนับสนุนส่งเสริมได้มีเวลาคุณภาพในการเลี้ยงดูบุตรมากขึ้น โดยเฉพาะในช่วงวัยแรกเกิดถึง ๓ ปี ซึ่งผู้เป็นบิดาและมารดาควรได้อยู่ร่วมกัน (ในที่นี้หมายถึงการทำหน้าที่ร่วมกันในการดูแลบุตรในฐานะบิดา-มารดา โดยชาย-หญิงอาจจะไม่ได้อยู่ร่วมกันในฐานะสามี-ภรรยาก็ได้) และทำหน้าที่บ่มเพาะอย่างใกล้ชิดและมีคุณภาพให้บุตรเป็นประชากรคุณภาพสู่สังคม ซึ่งการสร้างสมดุลของบทบาทหญิง-ชายในการสร้างความมั่นคงในครอบครัวนับเป็นแนวทางเชิงยุทธศาสตร์สำคัญ นอกเหนือจากการสร้างความตระหนักรู้ถึงบทบาทที่จำเป็นของบิดาและมารดาต่อพัฒนาการที่แตกต่างกันตามช่วงวัยของเด็ก เนื่องจากพัฒนาการของเด็กแต่ละช่วงเวลาและช่วงวัยนั้น บางช่วงต้องการบิดาเป็นผู้ดูแลหลัก บางช่วงต้องการมารดาเป็นผู้ดูแลหลัก บางช่วงต้องการทั้งบิดาและมารดาในการดูแล และการสนับสนุนให้มีบริการดูแลเด็กทั้งของรัฐบาล (โดยเฉพาะในระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) และเอกชนที่มีมาตรฐานและคุณภาพในรูปแบบของ Day Care ใกล้ที่ทำงาน เพื่อหญิง-ชายวัยทำงานสามารถเลี้ยงดูบุตร/มีบุตร และประกอบอาชีพที่ส่งผลต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจได้พร้อมกัน ระบบการดูแลเด็กยังจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาในทิศทางและคุณภาพที่เหมาะสม ซึ่งหากทำได้ จะมีบทบาทต่อการบรรเทาปัญหาในสังคมสูงวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นการเพิ่มประสิทธิภาพของการมีส่วนร่วมในตลาดแรงงานหญิง เนื่องจากการขาดต้นทุนด้านโอกาสจากภาระเรื่องเลี้ยงดูเด็ก และการสร้างโอกาสต่อการมีครอบครัวและมีบุตรในวัยที่เหมาะสม บรรเทาปัญหาอันเนื่องมาจากสภาวะมีบุตรยากและความเสี่ยงที่บุตรจะประสบปัญหาด้านพัฒนาการหากมีบุตรก่อนหรือหลังวัยอันควร การเอื้อต่อความเข้มแข็งของครอบครัว ตลอดจนสามารถส่งผลต่อการสร้างหลักประกันความมั่นคงของครอบครัวในระยะยาว

(๓) ลดความยากจนในเด็กและผู้สูงอายุ เพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมแก่ครอบครัวที่ยากจนให้สามารถดูแลเด็กและผู้สูงอายุได้ เนื่องจากภาวะเด็กที่ไร้โอกาสและประชากรสูงอายุที่ยากจนซึ่งพบได้ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท สามารถส่งผลกระทบต่อโอกาสการยกระดับศักยภาพด้านพัฒนาการของประเทศทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ถึงแม้ว่าในปัจจุบัน ภาวะพึ่งพิงในกลุ่มผู้สูงอายุยังไม่สูงนักในปัจจุบัน แต่เมื่อผู้สูงอายุมีวัยเพิ่มมากขึ้น ความสามารถในการดูแลตนเองและการทำงานย่อมถดถอยลงตามกาลเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุในกลุ่มที่ไร้ซึ่งที่ดินทำกินของตนเอง และในกลุ่มครอบครัวแออัดหรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ครอบครัวข้ามรุ่น ซึ่งเป็นครอบครัวที่มีเพียงประชากรวัยสูงอายุกับประชากรวัยเด็ก ซึ่งพบมากในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เนื่องจากประชากรวัยที่ขาดหายไปในช่วงกลาง คือ วัยทำงาน ซึ่งส่วนใหญ่โยกย้ายถิ่นฐานไปทำงานต่างถิ่น ดังนั้นการสร้างงานในพื้นที่ซึ่งประสบปัญหาดังกล่าวจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อดึงดูดประชากรวัยแรงงานให้ทำงานในพื้นที่บ้านเกิดของตนโดยสามารถดำรงความเป็นครอบครัวที่อบอุ่น เข้มแข็งและอยู่ดีมีสุข มีสายสัมพันธ์ที่กระชับแน่น

ระหว่างประชากรวัยต่างๆ ในครอบครัว และในชุมชน เพื่อให้ครอบครัวเป็นฐานสำคัญด้านทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม และทุนทางวัฒนธรรม ในการขับเคลื่อนพัฒนาการของประเทศอย่างต่อเนื่องและมั่นคงต่อไปแม้ในภายหลังจาก ๒๐ ปีข้างหน้าแล้ว

๒.๔ แนวคิด ทิศทางแผนประชากรในการพัฒนาประเทศระยะยาว ๒๐ ปี

หากประเทศไทยไม่ดำเนินการเพื่อบรรเทาความเสียหายจากการเปลี่ยนแปลงประชากรข้างต้น ประเทศไทยจะมีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ลดลง ประชากรไทยจะมีความมั่นคงทางการเงินในครอบครัวน้อยลง และครอบครัวไทยจะมีบุตรน้อยลง ดังนั้น จึงเห็นควรกำหนดทิศทางนโยบายประชากรในการพัฒนาประเทศระยะยาว ๒๐ ปี ดังนี้

๑) วิสัยทัศน์

“ประชากรไทยทุกคนมีส่วนร่วมในความเจริญเติบโตของประเทศและมีคุณภาพชีวิตที่ดี”

๒) พันธกิจ

(๑) พัฒนาศักยภาพของประชากรไทยให้เพียงพอต่อการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ

(๒) ส่งเสริมให้ประชากรไทยทุกคนมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและมีหลักประกันทางสังคมสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนในอนาคต

(๓) ส่งเสริมการสร้างความอยู่เย็นเป็นสุขให้กับครอบครัวไทย

๓) วัตถุประสงค์

(๑) เพื่อให้โครงสร้างประชากรที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วสามารถรักษาการเจริญเติบโตของประเทศอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

(๒) เพื่อให้ประชากรไทยมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และมีหลักประกันทางสังคมที่เพียงพอและทั่วถึง

(๓) เพื่อให้สังคมไทยมีครอบครัวที่อบอุ่น เพื่อเป็นแหล่งบ่มเพาะประชากรที่มีคุณภาพออกสู่สังคมไทย

๔) เป้าหมายการพัฒนา

(๑) ประชากรไทยทุกช่วงวัยได้รับการพัฒนาที่เหมาะสม มีศักยภาพเพิ่มขึ้น มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

(๒) ประชากรไทยมีความมั่นคงทางการเงิน ได้รับสวัสดิการทางสังคมที่เพียงพอ สามารถพึ่งตนเองได้หลังวัยทำงาน

(๓) สังคมไทยมีครอบครัวที่อบอุ่น ได้รับบริการทางสังคมที่เปิดโอกาสให้มีสมดุลระหว่างการทำงานและครอบครัว เพื่อสร้างความอยู่ดีมีสุขให้แก่สมาชิกในครอบครัวอย่างทั่วถึง

๕) ตัวชี้วัด

(๑) ประเทศไทยมีกำลังแรงงานเพียงพอที่จะรักษาอัตราการเจริญเติบโตของประเทศเฉลี่ยไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๔ ต่อปี ใน ๒๐ ปีข้างหน้า

(๒) ประชากรวัยทำงานมีหลักประกันความมั่นคงทางรายได้หลังวัยทำงานเพิ่มขึ้นจากร้อยละ ๔๐ ในปัจจุบัน เป็นร้อยละ ๘๐ ของประชากรวัยแรงงานทั้งหมดในอีก ๒๐ ปีข้างหน้า

(๓) อัตราเจริญพันธุ์รวมของประชากรไทยไม่ต่ำกว่า ๑.๖ ในปี ๒๕๗๘

๖) ยุทธศาสตร์การพัฒนา ประกอบด้วย ๓ ยุทธศาสตร์ คือ

- (๑) การเพิ่มศักยภาพประชากรไทยให้สนับสนุนต่อการเจริญเติบโตของประเทศที่เพียงพอ
- (๒) การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและหลักประกันทางสังคมให้กับประชากรไทย
- (๓) การสร้างความอยู่ดีมีสุขให้กับครอบครัวไทย

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ : การเพิ่มศักยภาพประชากรไทยให้สนับสนุนต่อการเจริญเติบโตของประเทศที่เพียงพอ

การลดลงของประชากรในวัยแรงงานจะมีผลกระทบต่อการเจริญเติบโตของประเทศ ดังนั้นจึงควรมุ่งส่งเสริมให้ประชากรสามารถทำงานได้ตามศักยภาพในทุกช่วงอายุ พัฒนาทักษะและสมรรถนะของประชากรทุกกลุ่มวัย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของประชากรให้สูงขึ้น ในขณะเดียวกัน การสร้างความเจริญเติบโตในอนาคตจะขึ้นอยู่กับความสามารถของประชากรในการประกอบการธุรกิจจากนวัตกรรมที่มาจากความรู้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องพัฒนาและปรับบทบาทของสถาบันการศึกษา ในด้านการวิจัยและพัฒนาให้มีการเชื่อมโยงกับทุกภาคส่วน รวมทั้ง ใช้ประโยชน์จากการเคลื่อนย้ายแรงงานเสรีภายใต้ประชาคมอาเซียน

❖ มาตรการ

๑) การพัฒนากำลังแรงงาน เพื่อให้กำลังแรงงานที่มีอยู่เพียงพอต่อการขับเคลื่อนความเจริญเติบโตของประเทศ การขยายช่วงอายุการทำงานของประชากรทั้งภาครัฐ และเอกชนที่เหมาะสมกับสาขาการผลิตและสาขาอาชีพให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน โดยปรับปรุงกฎ ระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการเกษียณอายุ รวมถึงระบบบำเหน็จบำนาญของระบบประกันสังคมให้สอดคล้องกับการขยายช่วงอายุการทำงาน

- การขยายช่วงอายุการทำงานของประชากรทั้งภาครัฐและภาคเอกชนให้เหมาะสมกับสาขาการผลิตและสาขาอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน โดยปรับปรุงกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการเกษียณอายุ รวมถึงระบบบำเหน็จบำนาญของระบบประกันสังคมให้สอดคล้องกับการขยายช่วงอายุการทำงาน และสร้างแรงจูงใจ ให้ภาคเอกชนดำเนินการขยายช่วงอายุการทำงานของพนักงาน ตลอดจน การพัฒนารูปแบบการทำงานแบบบางเวลา (Part-Time Jobs) สำหรับผู้สูงอายุ

- ส่งเสริมและจูงใจให้สตรีเข้ามามีส่วนร่วมในตลาดแรงงานเพิ่มขึ้น รวมทั้งการพัฒนารูปแบบการทำงานแบบบางเวลา (Part-Time Jobs) สำหรับสตรี

- จัดระบบการศึกษาให้มีความยืดหยุ่น ในด้านเวลาเรียนของผู้เรียนโดยการนำใช้เทคโนโลยีต่างๆ เข้ามาเสริมในระหว่างการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถทำงานระหว่างเรียนได้

- จัดระเบียบนำเข้าแรงงานต่างด้าวในลักษณะที่จะเสริมความเข้มแข็งให้แก่เศรษฐกิจของประเทศ รวมทั้ง บริหารจัดการและบังคับใช้ พรบ.การทำงานต่างด้าวอย่างมีประสิทธิภาพและโปร่งใสเพื่อควบคุมและอำนวยความสะดวกในการเคลื่อนย้ายแรงงานในระดับฝีมือและกึ่งฝีมือจากประเทศเพื่อนบ้าน

๒) การพัฒนาทักษะ (Skills) และสมรรถนะ (Competency) เพื่อให้ประชากรไทยได้รับการพัฒนาศักยภาพให้สูงขึ้น และสามารถเป็นผู้ประกอบการธุรกิจได้มากขึ้น เพื่อให้เกิดการจ้างงานที่สร้างรายได้ในระดับขั้นกลางซึ่งสามารถดูแลครอบครัว ในขณะที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับเศรษฐกิจไทยได้อย่างเพียงพอ โดย

- สร้างเสริมศักยภาพแก่กำลังแรงงานให้สามารถแข่งขันในตลาดแรงงานได้สำหรับผู้มีความรู้ในสาขาวิชาชีพต่างๆ เพื่อรองรับการเปิดเสรีของประชาคมอาเซียน เพื่อรักษาการมีงานทำสำหรับกำลังแรงงานในประเทศให้มากที่สุด

- พัฒนาแรงงานให้มีผลิตภาพสูงเพื่อสนับสนุนระบบการผลิตที่มีมูลค่าสูงขึ้น โดยการนำองค์ความรู้สมัยใหม่ ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในระบบการเรียนรู้ การสอน เพื่อเพิ่มความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่

- สนับสนุนประชากรให้เป็นผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อผลิตสินค้าและบริการมูลค่าสูงให้เพียงพอต่อความต้องการของประเทศ และสร้างงานที่มีรายได้ปานกลางและสูงให้แก่ครอบครัว

- สนับสนุนและพัฒนาทักษะผู้ประกอบการในภาคเกษตร อุตสาหกรรม และบริการให้ใช้ระบบการบริหารจัดการสมัยใหม่ และปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีการผลิตสมัยใหม่เข้ามาทดแทนการผลิตที่ใช้แรงงานแบบเข้มข้น

- พัฒนาประชากรในภาคเกษตรกรรมให้สามารถบริหารจัดการเกษตรกรรม

๓) การพัฒนาด้านการเรียนรู้ (Knowledge) เพื่อให้ประชากรไทยสามารถเพิ่มศักยภาพในการผลิตสินค้าและบริการที่สร้างมูลค่าได้มากขึ้น โดย

- เพิ่มบทบาทหน้าที่ของมหาวิทยาลัยในการเข้ามามีส่วนช่วยประชาคมธุรกิจในการพัฒนาธุรกิจภาคเอกชนมากยิ่งขึ้น และช่วยพัฒนาประชากรวัยทำงานให้สามารถเป็นผู้ประกอบการได้มากยิ่งขึ้น

- ส่งเสริมการสอนและการวิจัยสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มผลิตภาพและสร้างนวัตกรรมให้สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาการผลิตและการเพิ่มผลิตภาพแรงงานในภาคเกษตร อุตสาหกรรม และบริการ

- พัฒนาการเรียนรู้ การบริหารจัดการที่ดีในภาคเกษตรกรรม เพื่อให้มีมูลค่าสูงขึ้นและมีตลาดรองรับโดยมีกลไกในการสร้างเกษตรกรรายพันธุ์ใหม่ที่มีความสามารถเป็นนักบริหารหรือผู้ประกอบการธุรกิจได้ เพื่อดึงดูดคนรุ่นใหม่และ/หรือลูกหลานเกษตรกรให้สนใจภาคเกษตรกรรมและนำทักษะที่ได้จากการศึกษาในระดับอุดมศึกษาไปใช้ในการสืบทอดอาชีพเกษตรกร อันจะนำไปสู่การเพิ่มมูลค่าเพิ่มและผลิตภาพของภาคเกษตรกรรมในอนาคต

- สร้างความร่วมมือระหว่างภาคอุตสาหกรรม ชุมชนและมหาวิทยาลัย ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาประชากรในชุมชนและท้องถิ่น เพื่อให้ท้องถิ่นและชุมชน สามารถผลิตสินค้าและบริการที่สร้างมูลค่าสูงขึ้นและตอบสนองความต้องการของภาคธุรกิจได้

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ : การสร้างความมั่นคงทางการเงินและหลักประกันทางสังคมให้กับประชากรไทย

ประชากรไทยจำนวนมากมีรายได้ไม่เพียงพอจกบรายจ่าย การออมอยู่ในระดับต่ำ ขาดหลักประกันที่มั่นคง ดังนั้น จึงควรมุ่งส่งเสริมการเตรียมความพร้อมทางด้านความมั่นคงทางการเงินโดยส่งเสริมการออมภาคประชาชน และสร้างหลักประกันทางสังคมของประชากรในยามชราภาพ พัฒนาระบบ และสภาพแวดล้อมทางการเงิน การบริหารจัดการทางการเงิน เพื่อเป็นแรงจูงใจในการออมไว้ใช้จ่ายหลังวัยทำงาน

❖ **มาตรการ**

๑) การส่งเสริมความมั่นคงทางการเงินของประชากร เพื่อให้ประชากรไทยมีระบบความมั่นคงทางการเงินและหลักประกันทางรายได้ของวัยแรงงานทั้งในระบบและนอกระบบ รวมทั้งมีการออมภาคครัวเรือนสูงขึ้น โดย

- ส่งเสริมให้ประชากรวัยแรงงานเข้าถึงบริการทางการเงินสมัยใหม่ในการสร้างหลักประกันทางการเงินโดยการออมและการลงทุนตั้งแต่วัยเริ่มทำงาน

- สื่อสารและรณรงค์ให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับบริการทางการเงินและการลงทุน และสร้างสิ่งจูงใจเพื่อให้ประชากรโดยเฉพาะผู้ที่มีรายได้ระดับกลาง และระดับล่างให้สามารถได้รับประโยชน์จากตลาดเงิน ตลาดทุน และผลิตภัณฑ์ทางการเงินในรูปแบบที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น อาทิ พันธบัตร ประกันชีวิต กองทุนประเภท

ต่างๆ เป็นต้น เพื่อจูงใจและส่งเสริมการออมในระยะยาวที่ให้ผลตอบแทนในอัตราที่เหมาะสมและความเสี่ยงต่ำที่ยอมรับได้ เพื่อให้เพียงพอสำหรับการใช้จ่ายเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ

- ปรับทัศนคติของประชากรวัยแรงงานให้มีความรู้ ความเข้าใจ และเห็นถึงความสำคัญของการเตรียมความพร้อมทางการเงิน เพื่อยามชราภาพ

- ส่งเสริมและให้ความรู้ ความเข้าใจกับประชาชนในเรื่องการออมและการลงทุน (Financial Awareness) เพื่อเป็นการส่งเสริมการออมครัวเรือน ตลอดจนส่งเสริมและกำกับดูแลการออมภาคประชาชนในระดับชุมชนให้แพร่หลายและมีประสิทธิภาพ

๒) การพัฒนาบทบาทของภาครัฐต่อความมั่นคงของผู้สูงอายุ เพื่อเป็นการสร้างความมั่นคงทางรายได้สำหรับการดำรงชีวิตได้อย่างพอเพียงในยามชราภาพจนถึงวันสิ้นอายุขัย โดย

- สร้างความมั่นคงทางด้านการเงินยามชราภาพ โดยเพิ่มความสามารถในการบริหารจัดการเงินออมของตนเองจนถึงวันสุดท้ายของชีวิต เพื่อสร้างความอุ่นใจให้กับประชาชน ภาครัฐควรจัดระบบบำนาญภาครัฐเพื่อเป็นหลักประกันทางการเงินยามชราภาพและขยายระบบการออมให้ครอบคลุมประชากรทุกกลุ่มอาชีพโดยเน้นการผสมผสานระบบบำนาญทั้งแบบผู้รับบำนาญมีส่วนร่วมจ่าย (Contributory System) และแบบผู้รับบำนาญไม่มีส่วนร่วมจ่าย (Non-Contributory System) และดำรงความมั่นคงของระบบบำนาญและภาระค่าใช้จ่ายภาครัฐภายใต้บริบทของสังคมสูงวัย

- สนับสนุนให้มีระบบการช่วยเหลือด้านการบริหารจัดการเงินออมและทรัพย์สินเพื่อสร้างความมั่นคงทางการเงินให้กับผู้สูงอายุที่มีเงินออม เพื่อให้สามารถบริหารจัดการเงินออมและทรัพย์สินที่มีอยู่ให้เพียงพอจนวันสุดท้ายของชีวิต

- สร้างความมั่นคงในด้านสุขภาพ โดย ภาครัฐควรดำเนินการเสริมกับสิ่งที่มีอยู่แล้ว เช่น นโยบายหลักประกันสุขภาพที่ช่วยเหลือผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยด้วยการรักษาพยาบาล (Curative Care) และการส่งเสริมสุขภาพให้ผู้สูงอายุดูแลสุขภาพของตนเองผ่านการลดปัจจัยเสี่ยงเชิงพฤติกรรมระดับบุคคล อันจะส่งผลต่อการเกิดโรคต่อไป (Preventive Care) เป็นต้น โดยสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพได้ เช่น การสร้างพื้นที่สีเขียวให้มากขึ้น การสร้างสวนสาธารณะให้ผู้สูงอายุมีพื้นที่ออกกำลังกาย เป็นต้น และสนับสนุนให้ผู้สูงอายุดูแลสุขภาพของตนเองด้วย

- สร้างความมั่นคงในด้านการใช้ชีวิตประจำวัน โดยการจัดให้มีระบบการดูแลผู้สูงอายุระยะยาวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนการสนับสนุนครอบครัวในการดูแลผู้สูงอายุ รวมทั้งรัฐบาลควรสนับสนุน ส่งเสริม และกำกับดูแลภาคเอกชนและภาคองค์กรไม่แสวงหากำไรในการจัดบริการดูแลผู้สูงอายุ

๓) การบริหารจัดการเศรษฐกิจมหภาคที่ส่งเสริมความมั่นคงของประชากร เพื่อให้เงินออม ทรัพย์สิน และบำนาญของผู้สูงอายุเป็นหลักประกันทางการเงินที่มั่นคงไปจนถึงวันสุดท้ายของชีวิต โดย

- กำหนดนโยบายเศรษฐกิจมหภาคให้เอื้อต่อการบริหารการเงินของประชากรในสังคมสูงวัย เช่น ควบคุมอัตราเงินเฟ้อ โดยรัฐบาลไม่ควรกระตุ้นการใช้จ่ายของประชากรมากเกินไป

- สร้างแรงจูงใจในการออมและการลงทุนยามชราภาพ เพิ่มผลประโยชน์ด้านการออมและการลงทุนระยะยาวเพื่อยามชราภาพ และรักษาอัตราดอกเบี้ยเงินฝากที่เหมาะสมสำหรับการออมเพื่อเกษียณอายุ เพื่อเป็นแรงจูงใจในการออมไว้ใช้จ่ายหลังวัยทำงานได้อย่างพอเพียง

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ : การสร้างความอยู่ดีมีสุขให้กับครอบครัวไทย

ความกดดันทางด้านเศรษฐกิจทำให้สมาชิกของครอบครัวต้องทำงานทั้งสามและภรรยาซึ่งมีส่วนทำให้อัตราเจริญพันธุ์ของประชากรไทยมีแนวโน้มที่จะลดลงต่ำไปกว่าในปัจจุบัน เนื่องจากประชากรรุ่นใหม่มีทัศนคติต่อการสร้างครอบครัว การมีบุตร การเลี้ยงดูบุตรและการดูแลผู้สูงอายุเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ดังนั้น จึงต้องมีการส่งเสริมให้สมาชิกของครอบครัวสามารถทำงานในตลาดแรงงาน และใช้ชีวิตร่วมกันได้อย่างพร้อมหน้าในลักษณะของครอบครัวที่สมบูรณ์และสนับสนุนให้ครอบครัวสามารถดูแลสมาชิกของครอบครัวให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพต่อไป

❖ มาตรการ

๑) การสนับสนุนให้อัตราเจริญพันธุ์รวมไม่ต่ำกว่า ๑.๖ สร้างความสมดุลระหว่างการทำงานกับการสร้างความมั่นคงของครอบครัวและการเลี้ยงดูบุตร บนหลักแห่งความเสมอภาคระหว่างชายหญิงจะมีส่วนสนับสนุนให้ประชากรสมัครใจที่จะแต่งงานมากขึ้น และ/หรือ เร็วขึ้น และสามารถมีบุตรตามที่ต้องการได้ โดย

- กำหนดแนวทางการสนับสนุนความสมดุลระหว่างการทำงานกับการสร้างความมั่นคงของครอบครัวเพื่อเป็นการสร้างสิ่งจูงใจในการแต่งงานและมีบุตร
- พัฒนาบทบาทหญิงและชายในการเสริมสร้างสถาบันครอบครัว การแบ่งปันบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบร่วมกันในด้านการเลี้ยงดูบุตร โดยการรณรงค์ปรับทัศนคติในการเลี้ยงดูบุตรของชายเพิ่มขึ้น
- กำหนดมาตรการจูงใจสำหรับสถานประกอบการในด้านการลาของบิดาและมารดาเพื่อเลี้ยงดูบุตร โดยถือเป็นการลงทุนในทุนมนุษย์ (Investment in Human Capital) ในระดับประเทศไม่ใช่ว่าผลประโยชน์ของแต่ละครอบครัวหรือแต่ละบุคคล นอกจากนี้ ควรจัดระเบียบตลาดแรงงานให้มีความยืดหยุ่นเอื้อต่อการกลับมาทำงานในตำแหน่งเดิมได้

๒) การสนับสนุนให้ประชากรไทยสามารถทำงานและดูแลบุตรให้มีคุณภาพได้ โดย

- ส่งเสริมให้ผู้มีบุตรได้มีเวลาในการเลี้ยงดูบุตรมากขึ้น โดยเฉพาะในช่วงวัยแรกเกิดถึง ๓ ปี ให้ได้อยู่ร่วมกัน และทำหน้าที่พ่อแม่ให้บุตรเป็นประชากรคุณภาพสู่สังคมอย่างใกล้ชิดและมีคุณภาพมากขึ้นจากบิดาและมารดา บนหลักแห่งความเสมอภาคในการแบ่งปันบทบาท และความตระหนักรู้ถึงบทบาทที่จำเป็นของบิดาและมารดาต่อพัฒนาการที่แตกต่างกันตามช่วงวัยของเด็ก เนื่องจากพัฒนาการของเด็กแต่ละช่วงเวลาและช่วงวัยนั้น บางช่วงต้องการบิดาเป็นผู้ดูแลหลัก บางช่วงต้องการมารดาเป็นผู้ดูแลหลัก บางช่วงต้องการทั้งบิดาและมารดาในการดูแล
- ส่งเสริมให้มีการพัฒนาเด็กอย่างมีคุณภาพตามศักยภาพต่อเนื่องทุกช่วงวัย ทั้งร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา คุณธรรมและจริยธรรม การสนับสนุนศูนย์託養มารดาในสถานที่ทำงาน การเข้าถึงศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่มีคุณภาพมาตรฐานในสถานที่ทำงานและในชุมชนใกล้สถานที่ทำงาน ครอบคลุมพื้นที่ความต้องการต่างๆ อย่างทั่วถึงรวมทั้งพัฒนาบุคลากรในการดูแลเด็กและผู้สูงอายุให้เพียงพอ
- กำหนดมาตรการจูงใจทางการเงินและการคลังให้ทุกภาคส่วนของสังคม ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาและส่งเสริมสถาบันครอบครัว การพัฒนาเด็กและเยาวชนที่ได้คุณภาพมาตรฐานในชุมชนและสถานที่ทำงานมากขึ้น

๓) การบรรเทาปัญหาความยากจนในเด็กและผู้สูงอายุ โดยการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมในครอบครัวที่ยากจน เพื่อให้ประชากรวัยเด็กและผู้สูงอายุในครอบครัวที่ยากจน สามารถดำรงชีวิตอย่างอยู่ดีมีสุขและพึ่งตนเองได้โดย

- สร้างงานที่เหมาะสมในพื้นที่สำหรับครอบครัวซึ่งประสบภาวะครอบครัวเหว่งกลาง คือ มีประชากรวัยเด็กและผู้สูงอายุยากจนซึ่งต้องอยู่กันตามลำพังโดยเฉพาะในภาคเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือ
- จัดให้มีสวัสดิการสำหรับครอบครัวที่มีผู้สูงอายุอยู่ร่วมกับเด็กในชุมชน
- กำหนดแนวทางให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งใกล้ชิดกับครอบครัวมากที่สุดดูแลสวัสดิการของเด็กและผู้สูงอายุที่ยากจนอย่างทั่วถึง

๒.๕ แนวทางการจัดทำรายละเอียดแผนประชากรในการพัฒนาประเทศระยะยาว ๒๐ ปี

เพื่อให้การดำเนินการจัดทำรายละเอียดแผนประชากรในการพัฒนาประเทศระยะยาว ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๗๘) สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี จึงเห็นควรดำเนินการ ดังนี้

๑) เสนอคณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบหลักการ กรอบแนวคิดการจัดทำแผนประชากรในการพัฒนาประเทศระยะยาว ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๗๘) โดยมอบให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจัดทำรายละเอียดของแผนประชากรในการพัฒนาประเทศระยะยาวฯ เพื่อเสนอคณะรัฐมนตรีต่อไป

๒) จัดตั้งคณะกรรมการร่างแผนประชากรในการพัฒนาประเทศระยะยาว ๒๐ ปี ภายในคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อเป็นกลไกในการดำเนินการยกร่างแผนฯ การบริหารจัดการและการแปลงแผนประชากรในการพัฒนาประเทศระยะยาวไปสู่การปฏิบัติ การติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามแผนและรายงานต่อคณะรัฐมนตรีเป็นระยะ

๓) สื่อสารและสร้างความรู้ความเข้าใจให้สังคมไทยตระหนักถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรในอนาคต และดำเนินการเตรียมการรองรับผลกระทบตามแผนประชากรในการพัฒนาประเทศระยะยาว ๒๐ ปี

๔) ศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในมาตรการต่างๆ ของแผนประชากรในการพัฒนาประเทศระยะยาว ๒๐ ปี เพื่อให้ได้ความชัดเจนในการนำไปสู่การปฏิบัติ